

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΙΕΡΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Έτος Ίδρύσεως 1964 Τρίτη Περίοδος Ίούλιος-Αύγουστος 2001 Ἀριθμός Τεύχους 154-155

Ὁ Ἅγιος Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΗΡΥΞ

Έτος Ίδρύσεως 1964

Τρίτη Περίοδος

Αριθμός Τεύχους 154 - 155

Ιούλιος - Αύγουστος 2001

Ετησία Συνδρομή £10

Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή

5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

ORTHODOX HERALD

OFFICIAL PUBLICATION OF THE ARCHDIOCESE
OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

5 CRAVEN HILL, LONDON W2 3EN

TEL: 020-7723 4787

FAX: 020-7224 9301

First Published 1964

Third Period

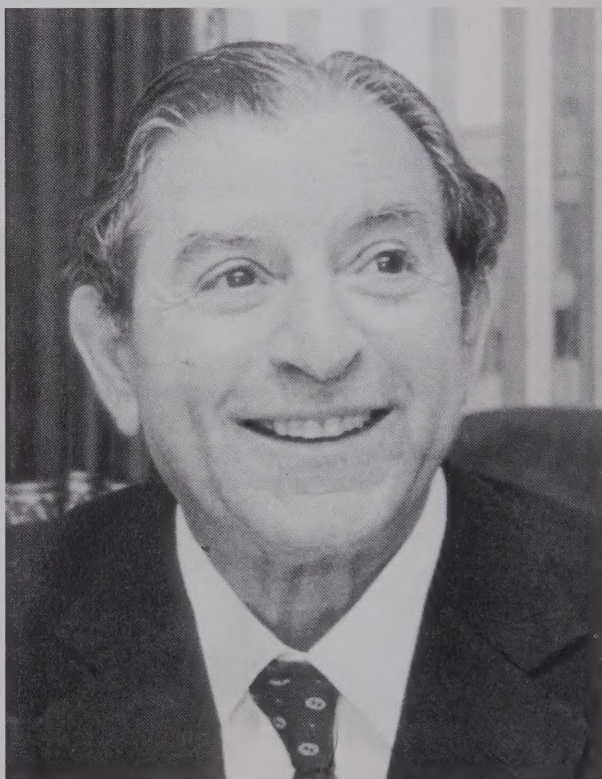
July - August 2001

No.: 154-155

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

3-4	Εγκύκλιοι Σεβ. Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου : α) Για την Εορτή Δεκαπενταυγούστου και β) Για την Τραγωδία της Κύπρου.
5	Συνέδριο Πανεπιστημίου Όξφορντς 30/8-2/9/2001 (Προσφώνηση Σεβ. Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου).
6-8	Πανοσ. Αρχμ. Ζαχαρίου, "Η ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ".
9-10	Αϊδεσιμ. Πρεσβυτέρου Ανδρέα Μιχαηλίδη, "ΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ - ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ-ΑΪΔΙΟΤΗΤΑ".
11-24	Χάρη Μεττή, "ΑΡΓΥΡΟΣ ΣΤΑΚΗΣ, Ο Βασιλιάς της Γλασκώβης".
25	Encyclical of Archbishop Gregorios of Thyateira and Gr. Britain on the occasion of the first fifteen days of August.
26	Address given by the Archbishop Gregorios of Thyateira and Gr. Britain on the occasion of the four-day Conference entitled "Anglicanism and Orthodoxy: 300 years after the Greek College of Oxford, held in the Chapel of Worcester College.
27	News from the Archdiocese of Thyateira and Great Britain.
28	Deacon Meliton Oakes, Book Reviews.
29-32	Χρονικό Σεβ. Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μ. Βρετανίας κ.κ. Γρηγορίου. (Ελληνιστί και Άγγλιστί).

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΑΡΓΥΡΟΣ ΣΤΑΚΗΣ

13 Μαρτίου 1913 - 28 Αύγουστου 2001

ΜΕΓΑΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ Ν' ΑΝΑΝΕΩΣΕΤΕ ΤΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΑΣ
ΣΤΟΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΚΗΡΥΚΑ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου κ. Γρηγορίου

ΕΟΡΤΗ ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Αὐτές τίς μέρες μᾶς καλεῖ καί πάλι ἡ Μάνα Ἐκκλησία γιά νά τιμήσουμε τό Θεοχαρίτωτο πρόσωπο τῆς Παναγίας Θεοτόκου. Ὁ Αὐγουστός εἶναι ὁ μήνας τῆς Παναγίας, γιατί γιορτάζουμε τή μακαρία μνήμη Της, τή μετάστασή Της στούς οὐρανούς. Τό γεγονός αὐτό πάντα συγκινεῖ καί συνέχει καί ἀνεβάζει τήν ψυχή καί τό νοῦ τῶν Χριστιανῶν γιά τῆς Παναγίας τά θαυμάσια καί τήν ἱερή προσφορά Της πρός τό ἀνθρώπινο γένος. Καί ὁ θάνατός καί ἡ φυσική ἀποχώρησή Της ἀπό τή σκηνή αὐτοῦ τοῦ κόσμου, παρόλο πού ἀποτελεῖ λυπηρό γεγονός, ἐν τούτοις ἰδιαίτερα τιμᾶται καί πανηγυρικά ἐορτάζεται ἀπό ὁλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Γιατί ἡ Παναγία καί στούς οὐράνιους κόλπους εὐρισκομένη προσεύχεται καί μεσιτεύει καί γιά μᾶς.

Γι' αὐτό καί ὁ ποιητής τῆς Ἱερῆς Ἀκολουθίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Παναγίας ἐκθαμβος ἀναφωνεῖ: *“Ὡ τοῦ παραδόξου θαύματος! ἡ πηγή τῆς ζωῆς ἐν μνημείῳ τίθεται, καί κλίμαξ πρός οὐρανόν, ὁ τάφος γίνεται. Εὐφραίνου Γεθσημανῇ, τῆς Θεοτόκου τό ἅγιον τέμενος. Βοήσωμεν, οἱ πιστοί, τόν Γαβριήλ κεκτημένον ταξίαρχον· Κεχαριτωμένη χαίρει, μετά σου ὁ Κύριος, ὁ παρέχων τῷ κόσμῳ διά σου τό μέγα ἔλεος”*.

Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί ἰδιαίτερα προετοιμαζόμαστε νά ἐορτάσουμε τήν Κοίμηση τῆς Παναγίας. Οἱ ἱερές Παρακλήσεις πού προηγούνται τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου προετοιμάζουν ὑπαρξιακά καί μεταφέρουν τοὺς πιστοὺς εἰς τό χωρίον Γεθσημανῇ, ὅπου, κατά τήν παράδοση, ἡ Παναγία εἶχε ταφεῖ καί οἱ ἱεροί Ἀπόστολοι ὁμοθυμαδόν ἔσπευσαν νά τήν χαιρετήσουν, νά τήν συναντήσουν καί νά ἀκούσουν γιά τελευταία φορά λόγους σοφίας καί ἱερῆς ἀποκαλύψεως, ρήματα τά ὁποῖα ἡ Μάνα τοῦ Χριστοῦ *“πάντα συνετήρει συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς”* [Λουκ. Β', 19].

Ἡ Παναγία ὑπῆρξε πάντοτε ἱερή μεσίτρια καί καταφυγή καί ἡ χαρά τῶν θλιβομένων καί ἡ προστάτις τῶν ἀδικουμένων, ἀρχῆς γενομένης ἀπό τό γάμο τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Ἐκεῖ, κατά τή γραπτή εὐαγγελική παράδοση, τήν ὁποία διασώζει ὁ Εὐαγγελιστής τῆς ἀγάπης καί τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπιστήθιος φίλος καί μαθητής Ἰωάννης, ἡ Παναγία ζήτησε ἀπό τόν Υἱό καί Θεό τῆς τήν ἐπέμβασή Του, πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τή μετατροπή τοῦ νεροῦ σέ κρασί γιά τήν χαρά τῶν Νεονύμφων καί τῶν οἰκείων τους.

Παραμένει, ἐπομένως, ἡ Παναγία πάντοτε κοντά στοὺς ἀνθρώπους, γιά νά τούς χειραγωγή κατὰ Θεόν, νά τούς ἐμπνέει τήν πίστη καί τήν ἐμπιστοσύνη σ' Ἐκείνον καί νά ἀκούει καί ἐκπληροῖ

τίς ἱερές καί ἐνδόμυχες ἐπιθυμίες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὥστε οἱ Χριστιανοί νά παραμένουν πιστοί καί ἀφοσιωμένοι λάτρεις καί ἀκόλουθοι τοῦ Χριστοῦ. Τό παράδειγμα τῆς Παναγίας ἐνέπνευσε ὄχι μόνο τοὺς Ἀποστόλους καί τοὺς πρώτους Χριστιανούς, ἀλλά συνεχῶς ἀποτελεῖ ζωντανή μαρτυρία καί ἀκαταίσχυντη ἐλπίδα, ὅπως ἐγινε μέ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ γάμου τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας. Καί ὁ λόγος τῆς Παναγίας πρός τοὺς ὑπηρέτες *“ὅ, τι ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε”* [Ἰωάν. 2, 5-6], ἰσχύει καί γιά μᾶς μέχρι σήμερα. Ὑπακοή καί λατρεία ἀληθινὴ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, τοῦ ὁποίου ἡ Παναγία ὑπῆρξε Μάνα καί τροφός.

Ἐπανερχόμενος στὶς ἱερές Παρακλήσεις, τίς ὁποῖες τελοῦμε τό Δεκαπενταῦγουστο, ὑπενθυμίζω ὅτι αὐτές ἀποτελοῦν ποιήματα ὑψηλῆς ἐμπνευσης καί πίστεως στό Θεό. Οἱ ἱεροί συγγραφεῖς τούτων τῶν ὕμνων - ὅπως καί ὅλων τῶν ὕμνων πού ὑπάρχουν καταγεγραμμένοι στὰ λειτουργικά καί ἐκκλησιαστικά κείμενα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας - εἶναι καρπὸς ἐμπνευσμένων καί θεοκινήτων προσώπων, οἱ ὁποῖοι μέ τήν ποίηση καί τό λόγο ἐξέχυσαν, ἐξωτερέκευσαν, κατὰ τρόπο θαυμάσιο, τά θρησκευτικά τους βιώματα, τίς ἀγωνίες, τοὺς φόβους ἀλλὰ καί τήν ἱερή ἐλπίδα στήν ἀγάπη καί φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. *“Τῶν λυπηρῶν ἐπαγγελῶν χεϊμάζουσι τὴν ταπεινὴν μου ψυχὴν καί συμφορῶν νέφη τὴν ἐμὴν καλύπτουσι καρδίαν, Θεονύμφευτε· ἀλλ' ἡ φῶς τετοκυῖα τό θεῖον καί προαιώνιον, λάμψον μοι τό φῶς τό χαρμόσυνον”*.

Οἱ ποιητές προσδίδουν πολλὰ ἐπίθετα στήν Παναγία, ἐπαναλαμβάνουν δέ συνεχῶς τήν πίστη τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν ὅτι ἡ Παναγία εἶναι Θεοτόκος, δηλαδή εἶναι τό προνομιούχο ἐκεῖνο γυναικεῖο πρόσωπο, μέσα στὰ σπλάγχνα τῆς ὁποίας *“ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καί ἐσκήνωσεν ἐν ὑμῖν”*. Ἡ Θεοτόκος, δηλαδή, ἐγέννησε τόν Θεάνθρωπο Χριστό. Γι' αὐτό καί εἶναι ἡ Θεονύμφευτη, ἡ Πανάχραντος καί Δέσποινα τοῦ κόσμου, εἶναι ἡ θερμὴ προστασία, ἡ πρεσβεία καί τό ἀπροσμάχητον τεῖχος καί τοῦ κόσμου τό καταφύγιο. Εἶναι ἡ παναμώμητος κόρη, στήν ὁποία ὁ ἁμαρτωλὸς καί ξεπεσμένος ἄνθρωπος βρίσκει χαρά ὅταν τήν ἐξυμνεῖ καί ὅταν ἐλπιδοφόρως καταφεύγει προστρέχοντας ὑπὸ τήν σκέπη Της.

Οἱ ὕμνοι τῶν ἱερῶν Παρακλήσεων, τῆς Μικρῆς καί τῆς Μεγάλης, ὅπως εἶναι γνωστές στήν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα, διακρίνονται γιά τήν πρωτοτυπία καί τὴ δροσιά καί χάρη, μέ τά ὁποῖα ἐκφράζονται καί διατυπώνονται ὑψηλές ἀλήθειες, συγκεκρισμένες μέ τήν ἱερή πεποίθησή τῆς πρόνοιας τοῦ Ἁγίου Θεοῦ πρός τό ἀνθρώπινο γένος. Ἡ Παναγία, στήν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ παράδοση, αὐτὴ τὴ θέση κατέχει καί γι' αὐτό οἱ ποιητές καί οἱ ὕμνογράφοι, οἱ ἀγιογράφοι, οἱ

ιεροκήρυκες και οι θεολόγοι απέδωσαν σ' Αυτήν τόσα επίθετα, κατά τρόπο δέ θαυμάσιο και άριστουργηματικό την ιστόρησαν με τον κάλαμο της γραφής και τον χρωστήρα της ζωγραφικής και της άγιογραφίας.

"Ετσι, ή Παναγία έγινε ή Πλατυτέρα των ουρανών και του κόσμου, ή όποία άγκάλιασε όλη την ύπαρξη και όλη τή Δημιουργία, σάν πλάσμα ανθρώπινο που είχε τό προνόμιο και την τιμή νά γεννήσει τό Σωτήρα του κόσμου, τον Χριστό, και έγινε έτσι πηγή έμπνευσης και ιερής χαράς, αλλά και σημείον αναφοράς, πού συνδέεται ό ουρανός με τή Γη, ό Θεός με τον άνθρωπο και ό Δεσπότης Χριστός με τή σωτηρία και την έλευθερία του ανθρώπινου γένους από την άμαρτία και τή φθορά. 'Η Παναγία συνυπούργησε σ'αυτό τό μοναδικό και αυτόκλητο άποκαλυπτικό έργο του Θεού, και δικαιολογημένα ύμνείται σάν κλίμακα, πού μās μεταφέρει από τή γη στον ουρανό, όπως χαρακτηριστικά ψάλλει ό ποιητής: *"Θελητήν του έλέους όν εγέννησας, Μητερ άγνή, δυσώπησον ρυσθηναι των πταισμάτων, ψυχής τε μολυσμάτων, τους έν πίστει κραυγάζοντας· Ό των Πατέρων ήμών Θεός εύλογητός εί."*

Γι' αυτό, λοιπόν, νά καταφύγουμε και πάλι στους ιερούς μας Ναούς, γιά νά ψάλουμε τους θαυμάσιους και παρηγορητικούς και έλπιδοφόρους ύμνους της Παρακλήσεως προς την Παναγία, τους όποιους μετά φόβου Θεού, ιερής έλπίδας και βεβαιότητας συνέγραψαν οι Άγιοι του Θεού άνθρωποι, γιά νά μās κατηχήσουν, νά μās διδάξουν, νά μās μυσταγωγήσουν και νά μās μεταφέρουν στους ώραίους εκείνους κόσμους, πού μόνο οι θεόπτες και μύστες της αγάπης και της φιλανθρωπίας του Θεού μπορούν νά γράψουν και νά διατυπώσουν με τό στίχο. Νά είμαστε δέ βέβαιοι ότι ή Παναγία Θεοτόκος θά άκούσει τά αιτήματά μας, θά μαλακώσει τον πόνο μας και θά έπουλώσει τις πληγές της ψυχής και του σώματός μας.

Θά έλθει σάν άντιλήπτωρ και παρηγορήτρια προς όλους τους θλιμμένους, τους άρρώστους, τους αίχμαλώτους, τους άγνοουμένους, τους άδικημένους, τους έμπερίστατους, τους φτωχούς και αδύνατους, τους άμαρτωλούς και περιφρονημένους και όλους εκείνους, οι όποιοι άναμνουν τό έλεος και τή φιλανθρωπία του Θεού στη ζωή τους. *"Πάντων προστατεύεις, Άγαθή, των καταφευγόντων έν πίστει τή κραταιά σου χειρί· άλλην γάρ ούκ έχομεν, άμαρτωλοί προς Θεόν, έν κινδύνους και θλίψεσιν άεί μεσιτείαν, οι κατακαμπτόμενοι υπό πταισμάτων πολλών. Μητερ του Θεού του Υψίστου, όθεν σοι προσπίπτομεν· ρύσαι, πάσης περιστάσεως τους δούλους σου"*.

Με τις πρεσβείες της Παναγίας Μάνας Σου, Κύριε 'Ιησού Χριστέ ό Θεός, έλέησε και σώσε τον κόσμο Σου, ως μόνος αγαθός και φιλάνθρωπος και έλεήμων Θεός.

Αύγουστος 2001.

Άγαπητοί,

Οπως κάθε χρόνο, έτσι κι έφέτος ό Έλληνισμός όπου γής ένθυμείται με σπαραγμό καρδιάς τά τραγικά γεγονότα του 'Ιουλίου 1974, τά όποία όδήγησαν στην κατοχή από τά τουρκικά στρατεύματα μεγάλου μέρους του Κυπριακού έδάφους. Χιλιάδες πρόσφυγες αναγκάστηκαν, με την ώμή βία των όπλων, νά εγκαταλείψουν τις πατρογονικές τους έστιες, ένω εκατοντάδες Έλληνοκύπριοι εξακολουθούν νά παραμένουν άγνοούμενοι. Περιουσίες δέ Έλληνικές έκποιούνται από τις κατοχικές δυνάμεις σέ ξένους κατά παράβαση όλων των διεθνών κανόνων ήθικής και δικαίου.

Έπιβάλλεται συνεπώς όπως όλοι μας εργαστούμε φιλειρηνικά, αλλά έντονα, συντονισμένα, σέ συνεργασία με όλους, όσοι άντιλαμβάνονται και τό μέγεθος της άδικίας και τό άδικαιολόγητο της συνεχιζόμενης καταπάτησης όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σέ βάρος του Κυπριακού λαού, ώστε νά έξαναγκαστούν οι κατακτητές νά άπελευθερώσουν τά κατεχόμενα έδάφη μας. Νά έπιστρέψουν όλοι οι πρόσφυγες και οι άγνοούμενοι στά σπίτια και τις περιουσίες τους. Και ή μοιρασμένη Μεγαλόνησος νά ένωθεί και πάλιν γιά τό καλό και την εύνομία του λαού της στην όλότητά του. Και οι μόνιμο κάτοικοι της, Έλληνες, Τουρκοί και Άρμένιοι και άλλοι, νά ζουν έλεύθεροι έν άσφαλεία και ειρηνικά μεταξύ τους.

Καλούμε, λοιπόν, όλους σας όπως κρατήσετε ζωντανή στη μνήμη σας την κατακτημένη γη των προγόνων μας. Νά μήν άπελπίξετε μοιρολατρικά. Νά προσεύχεστε στον Άγιο Θεό νά μās βοηθήσει νά ξαναπάμε και πάλι στά μέρη πού μās άνήκουν. Νά μετάσχετε δέ σύσσωμοι στίς οργανούμενες από την Έθνική Όμοσπονδία Κυπρίων Άποδήμων Μ. Βρετανίας παγκοινοτικές εκδηλώσεις και κυρίως την Κυριακή, 15 'Ιουλίου 2001, στη μεγάλη συγκέντρωση πού οργανώνεται στην Trafalgar Square, όπου θά μιλήσει ό Πρόεδρος της Βουλής των Άντιπροσώπων Κύπρου κ. Δημήτριος Χριστόφιας.

Στους 'Ιερούς Ναούς της καθ' ήμās 'Ιερās Αρχιεπισκοπής θά τελεστούν πάνδημα Μνημόσυνα γιά τους πεσόντες άδελφούς μας, και δεήσεις υπέρ των άγνοουμένων μας γιά νά έπιστρέψουν σώοι και υγιείς στά σπίτια και τις οικογένειές τους. Νά αποχωρήσουν από την Κύπρο τά τουρκικά στρατεύματα κατοχής και οι επήλυδες. Και νά επανέλθει στην Κύπρο ή αγάπη, ή συμφιλίωση, ή δικαιοσύνη και ή ειρήνη του Θεού, ώστε ό λαός της Μεγαλόνησου νά ζήσει έλεύθερος και νά επιδοθεί σέ έργα έποικοδομητικά πού νά του διασφαλίζουν την πρόοδο και την εύημερία του.

Με τις σκέψεις αυτές σās χαιρετίζουμε όλους, μικρούς και μεγάλους. Προσευχόμαστε γιά την ύγεια και την έπιστασία του Άγίου Θεού στά έργα σας. Και διατελούμε μετά πολλής έν Κυρίω αγάπης και εύχων.

Λονδίνο, 'Ιούλιος 2001.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΟΞΦΟΡΔΗΣ

30 Αυγούστου - 2 Σεπτεμβρίου 2001

Προσφώνηση Σεβασμ. Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων κ. Γρηγορίου

Η άποψινή συγκέντρωση, όπως επίσης και τό τετραήμερο επιστημονικό Συνέδριο πού θ' ακολουθήσει, εστιάζει τήν προσοχή του σέ ένα συγκεκριμένο καί πολύ ενδιαφέρον καί διαχρονικό θέμα : τίς προσπάθειες γιά τήν καλλιέργεια καί τήν επίτευξη όσο τό δυνατόν στενότερων σχέσεων μεταξύ τής Ἀγγλικανικῆς καί τής Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί μάλιστα σέ μιά περίοδο - τόν 17ο καί 18ο αἰώνα - ὅταν ἀκόμη οἱ θρησκευτικές παρεξηγήσεις διχάζαν σέ βαθμό πολεμικό τίς σχέσεις μεταξύ τῶν χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης.

Εἴμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι ὅτι οἱ ἐκλεκτοί ὁμιλητές θά διεξέλθουν ἐπιτυχῶς τά ἐπί μέρους θέματα πού τούς ἔχουν ἀνατεθεῖ τόσο σέ βάθος όσο καί σέ πλάτος. Θά περιοριστοῦμε μόνο στό σύντομο αὐτό χαιρετισμό μας ν' ἀναφερθοῦμε μέγνωνμοσύνη στούς ἀνθρώπους ἐκείνους, τούς πρωτοπόρους καί πρωτεργάτες, οἱ ὁποῖοι ἐργάστηκαν σκληρά γιά τήν προώθηση τῶν πῶ πάνω στόχων.

Καί ἀρχίζουμε ἀπό τόν Χριστόφορο Ἀγγελο, πού ὑπῆρξε ὁ πρῶτος γνωστός Ἕλληνας Ἑλληνοδιδάσκαλος στό Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης στίς ἀρχές τοῦ 17ου αἰώνα. Ἀκολουθεῖ ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος πού εἶναι ἴσως καί ὁ διασημότερος μαθητής τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ στό πρῶτο τέταρτο τοῦ 17ου αἰώνα. Ἀλλά ἰδιαίτερη μνεία πρέπει νά γίνει ἐδῶ καί γιά τόν Ἀρχιεπίσκοπο Καντουαρίας Γεώργιο Abbot πού εἶχε ἀναλάβει τά ἔξοδα σπουδῶν του. Δέν πρέπει, βέβαια, νά ξεχνάμε τόν μεγάλο Πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρι, ὁ ὁποῖος εἶχε στείλει τόν Μητροφάνη στό Λονδίνο.

Τό ἐπόμενο μεγάλο βῆμα ἦταν ἡ ἐλευση στήν Ἀγγλία, στά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1670, τοῦ πρώην Ἀρχιεπισκόπου Σάμου Ἰωσήφ Γεωργηρεῖνη, μέ τό ὄνομα τοῦ ὁποίου συνδέονται δύο ἀξιολογότατα γεγονότα: ἡ ἀνέγερση, στήν περιοχή τοῦ Σόχο τοῦ Λονδίνου, τοῦ πρώτου γνωστοῦ Ἑλληνικοῦ Ναοῦ στίς Βρετανικές Νήσους, ἀφιερωμένου στήν Παναγία, καί ἡ ἰδέα γιά τήν ἱδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου στήν Ὁξφόρδη. Δυστυχῶς ὁ μέν Ναός κατεσχέθη στή συνέχεια γιά νά δοθεῖ στούς Γάλλους Οὐγενότους, ἐνῶ ἡ ἰδέα γιά τό Κολλέγιο ἐπρόκειτο νά πραγματοποιηθεῖ μετὰ τό θάνατο τοῦ Γεωργηρεῖνη, ἀπό τόν Ἀγγλικανό ἱερέα Benjamin Woodroffe. Ἐνας ἄλλος ὅμως Ἕλληνας Ἱεράρχης, ὁ Μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως Νεόφυτος, ὅταν ἐπισκέφθηκε μαζί μέ τή συνοδεία του τήν Ὁξφόρδη τό 1701 γιά νά τοῦ ἀπονεμηθεῖ ὁ ἐπίζηλος τίτλος τοῦ διδάκτορος τῆς Θεολογίας, εἶχε τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά τόσο τόν Woodroffe όσο καί τό Ἑλληνικό Κολλέγιο καί τούς λίγους φοιτητές του.

Δυστυχῶς καί ἡ προσπάθεια αὕτη προσέκρουσε σέ ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, κυρίως δέ στήν ἀντίδραση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου λόγω βάσιμων φόβων ὅτι τό Κολλέγιο ἀποσκοποῦσε στόν ἀποπροσανατολισμό τῶν φοιτητῶν ἀπό τήν ὀρθόδοξη πίστη καί παράδοση, κι ἔτσι αὐτοδιαλύθηκε δέκα μόλις χρόνια μετὰ τήν ἐπίσημη ἑναρξη λειτουργίας του (1694-1705).

Τό θέμα τῶν θρησκευτικῶν ἐπαφῶν προσπάθησε στή συνέχεια νά προωθήσει ὁ Μητροπολίτης Θηβαΐδος Ἀρσένιος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας σέ ἀπ' εὐθείας ἐπαφές πού εἶχε - καί μάλιστα πολύχρονες - στό Λονδίνο μέ τούς Ἀνωμότους κατά τίς δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ 18ου αἰώνα. Ἀλλά καί οἱ προσπάθειες αὐτές ἀπέτυχαν, ἀλλά ὄχι τόσο ἀπό τήν ἀνικανότητα τοῦ Ἀρσένιου, όσο ἀπό τήν ἴδια τή φύση τῆς κίνησης τῶν Ἀνωμότων, ἡ ὁποία ἦταν καταδικασμένη ἀπό τήν ἀρχή σέ αὐτοδιάλυση.

Δέν θά ἦτανε ἴσως ἄκαιρο νά τονίσουμε τό γεγονός ὅτι ὕστερα ἀπό τρεῖς αἰῶνες, σήμερα οἱ Χριστιανοί αὐτοῦ τοῦ τόπου καί οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί ἔχουν καλλιεργήσει σέ βάθος τίς σχέσεις τους καί ἔτσι εἴμαστε μάρτυρες μιάς νέας περιόδου τῆς διηρημένης Χριστιανοσύνης Ἀνατολῆς καί Δύσεως, τήν ὁποία διακρίνει ἡ οἰκουμενική λεγομένη κίνηση καί ἡ βαθεῖα ἐπιθυμία συνενώσεως τοῦ διηρημένου σώματος τοῦ Χριστοῦ. Συνεπῶς οἱ προσπάθειες τῶν Χριστιανῶν τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καί δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καρποφόρησαν καί νομίζω ὅτι ξεπέρασαν τίς προσδοκίες πολλῶν.

Πάντως, ὀφείλουμε χάριτας ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι τόσο πρὸς τό Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης όσο καί πρὸς τούς κατά καιροῦς Ἀρχιεπισκόπους Καντουαρίας καί τούς Ἐπισκόπους τοῦ Λονδίνου γιά τήν παροχή πολλῶν καί ἀξιολογῶν διευκολύνσεων ὥστε ἀρκετοί Ἕλληνες σπουδαστές, στή διάρκεια κυρίως τῆς Τουρκοκρατίας, νά δυνηθοῦν νά σπουδάσουν στό ἐξαιρετο αὐτό Ἐκπαιδευτήριο.

Πρὸς ὅλους αὐτούς ἐκφράζουμε τίς ἀπειρές μας εὐχαριστίες καί τήν εὐγνωνμοσύνη μας. Εὐχαριστίες ὅμως καί τά συγχαρητήριά μας γιά τό σημερινό Συνέδριο ἐκφράζουμε πρὸς τίς ἀρχές τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης καί ἰδιαίτερα πρὸς τόν αἰδεσιμολογιώτατο Δρ. Peter Doll, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναλάβει κι ἔχει φέρει πέρας τήν ἀριστη ὀργάνωση τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ. Τέλος εὐχαριστοῦμε καί τούς ἐκλεκτοὺς ὁμιλητές κι εὐχόμαστε πλήρη ἐπιτυχία στίς ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου. Ὁ Θεός μαζί σας.

Ὁ Μητροπολίτης Φιλίππουπόλεως Νεόφυτος, ὁ ὁποῖος τιμήθηκε μέ τόν τίτλο τοῦ Διδάκτορος Θεολογίας ἀπό τό Πανεπιστήμιο τῆς Ὁξφόρδης τήν 1η Σεπτ. 1701.

Η ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

Ἀρχιμ. Ζαχαρίου, Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Essex Ἀγγλίας

Η προσευχή ἢ ἡ εὐχή τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως λέγεται, εἶναι ἡ μεγάλη ἀσκησις τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδιάς, ἡ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴ ἐργασία καὶ τὸ μέσο ἁγιασμοῦ τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. Εἶναι ἡ σύντομη καὶ μονολόγιστη ἐπικλήσις, πού ἐπαναλαμβάνεται ἀδιάλειπτα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ : Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με, τὸν ἁμαρτωλόν.

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς εὐχῆς “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ” περικλείεται ὁμολογία πίστεως στὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ σέ ὅλη τὴν Ἁγία Τριάδα. Στὸ δεῦτερο μέρος γίνεται ἡ ἐξομολόγησις τοῦ προσευχομένου· ἀναγνωρίζεται ἡ πτώσις (παγκόσμια καὶ προσωπικὴ), ἡ ἁμαρτωλότητα καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ λύτρωσις. Καὶ τὰ δύο μέρη τῆς εὐχῆς, ἡ ὁμολογία πίστεως καὶ ἡ μετάνοια τοῦ προσευχομένου, δίνουν πληρότητα καὶ περιεχόμενο στὴν προσευχή.

Τὸ “Ὄνομα Ἰησοῦς δόθηκε μέ ἀποκάλυψη Ἀνωθεν. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀναρχὴ ἐνέργεια τοῦ θείου ὄντος καὶ δὲν εἶναι καθόλου ἀνθρώπινη ἐπινόηση. Ἡ ἀποκάλυψη αὕτη εἶναι ἐνέργεια τῆς θεότητος καὶ προσδίδει στὸ ὄνομα ὑπερκόσμια δόξα. Τὸ ὄνομα αὐτὸ συνδέεται ὀντολογικά μέ τὸ ὀνομαζόμενο Πρόσωπο, τὸν Χριστό. Ἡ προσευχή διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχει ὡς θεμέλιο λίθο τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου πού πρόφερε λίγο πρὶν ἀνέβει στὸ Γολγοθᾶ : “ἕως ἄρτι οὐκ ἠτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾗ πεπληρωμένη ... ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσατε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσω ὑμῖν”. Οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ταυτοχρόνα ἐντολὴ καὶ ὑπόσχεσις. Ἡ ἐπάξια ἐπικλήσις τοῦ ὀνόματος Του ἐκπληρώνει τὴν ἐντολὴ καὶ ζωοποιεῖ τὴν παρουσία Του. Ὁ προσευχόμενος ἀδιάλειπτα τοποθετεῖ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ στὴν ὁδὸ τῶν ἐντολῶν, στὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, καὶ ὁδὸς εἶναι ὁ ἴδιος. Συνεπῶς βρίσκει Αὐτόν ὡς συνοδοιπόρο καὶ ἐνώνεται μαζί Του. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γίνεται ὁ τρόπος καὶ ὁ τόπος τῆς ἐνώσεως τοῦ πιστοῦ μέ τὸν Σωτῆρα Θεό. Ὅταν ἐπικαλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ θεοπρεπῶς, ἀποκομίζει τὴν εὐδοκίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ζεῖ “διαπαντός” ἐνώπιον τοῦ Προσώπου τοῦ Κυρίου.

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ὅταν ὁ Σολομών τελείωσε τὴν οἰκοδομὴ τοῦ Ναοῦ καὶ μέ ὑψηλὸ πνεῦμα προσευχῆς τὸν καθιέρωσε στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε στὸ Βασιλιά καὶ τοῦ εἶπε : “ἤκουσα τῆς φωνῆς τῆς προσευχῆς σου καὶ τῆς δεήσεώς σου, ἥς ἐδεήθης ἐνώπιόν μου· πεποίηκά σοι κατὰ πᾶσαν τὴν προσευχήν σου, ἡ γὰρ τὸν οἶκόν σου, ὃν ὠκοδόμησας τοῦ θέσθαι τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἔσονται οἱ ὀφθαλμοί ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά μου πάσας τὰς ἡμέρας”. Καὶ τότε ἐκπληρώθηκε ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ Σολομῶντα : “Καί

κατασκηνώσω ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ οὐκ ἐγκαταλείψω τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ”. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ τοποθέτησις τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου στὸ Ναὸ προσέδωσε σ' αὐτόν ἰδιαίτερη τιμὴ, ὥστε νὰ ἐλκύεται ἐκεῖ τὸ ἱλαρὸ βλέμμα καὶ ἡ εὐδοκία τῆς καρδιάς τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπισφράγισις τοῦ Ναοῦ μέ τὸ θεῖο ὄνομα, τὸν κατέστησε πολύτιμο τόπο τῆς χαρισματικῆς παρουσίας τοῦ Πνεύματος τοῦ Κυρίου. “Ἐπλησε δόξα Κυρίου τὸν οἶκόν” Κυρίου.

Στὴν Καινὴ Διαθήκη ὅμως ὅλα ἐγίναν καινὰ καὶ ἀσυγκρίτως περισσότερο ψηλαφητά. Ὁ Ὑψιστος δὲν κατοικεῖ πλέον σέ χειροποίητους ναοὺς, ἀλλὰ τὸ Σῶμα Του εἶναι ὁ Ναός, στὸν ὁποῖο “κατοικεῖ το πλῆρωμα τῆς θεότητος”. Τὸν Ναὸ αὐτὸ κατήρτισε ὁ Κύριος πρὸς χάριν μας. Μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα μεταδίδεται καὶ σέ μᾶς ἡ δωρεὰ νὰ ἐνδυθούμε τὴ θεότητα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ γίνουμε καὶ ἐμεῖς ναὸς Θεοῦ, ὥστε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ νὰ “οἰκῇ ἐν ἡμῖν”. Ἡ εἰσοδος ὁμοῦ στὴ χάριν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος γίνεται μέ τὴν πίστη στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ ὄνομα αὐτὸ στὴν ἱστορία τῆς ἀποκαλύψεως τῶν θείων ὀνομάτων, εἶναι τὸ νέο, τὸ ἅγιο, τὸ παντοδύναμο, τὸ “διαφορώτατον”, “τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα”. Ἡ κλήσις τώρα τοῦ Νέου Ἰσραὴλ γίνεται “εἰς ὑπακοὴν πίστεως ... ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ”. Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Κυρίου συνίσταται στὸ νὰ βαστάζουν τὸ ὄνομα αὐτό, νὰ πάσχουν ὑπὲρ αὐτοῦ, νὰ θεωροῦν προνόμιον τὸν ὀνειδισμό, γι' αὐτὸ καὶ νὰ εἶναι ἐτοιμοὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Μὲλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκεῖνοι πᾶνω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔχει ἐπικληθεῖ τὸ ὄνομά Του, καὶ οἱ ἴδιοι ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μὲ ἓνα λόγο, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ σφραγίζει τὸν πιστό καὶ τὸν ἀπεργάζεται ναὸ τῆς θεότητος, τόπο τῆς χαρισματικῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός συνδέεται ὀντολογικά μέ τὸ Πρόσωπο τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Βαστάζοντάς το ὁ πιστὸς φέρει μέσα του τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἀλλὰ στὴν ἐνεργητικὴ Του μορφή, γιὰ τὴ Οὐσία Του εἶναι ὑπερώνυμος καὶ ἀμέθεκτος. Τὸ ἐπιζητούμενο γιὰ τὴν καρποφόρο ἀσκήσις τῆς εὐχῆς εἶναι ἡ ἐνωση τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Ἡ ἐνωση αὕτη εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτευχθεῖ μέ τεχνική μέθοδο. Τὰ τεχνητὰ μέσα μποροῦν μόνον νὰ βοηθήσουν στὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ νὰ ἀνεύρει τὴν εἰσοδὸ τῆς καρδιάς, ὅχι ὅμως καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ σ' αὐτήν. Ὡστόσο ὁ κίνδυνος τῆς ὑπερβολικῆς ἐκτιμήσεως τῶν μέσων εἶναι πολὺ μεγάλος γιὰ τοὺς ἀρχαρίους καὶ ἀπειρους ἀσκητές, καὶ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σέ παραμόρφωσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Στὴν ἀσκήσις τῆς εὐχῆς εἶναι ἀπαραίτητοι δύο παράγοντες. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ πιστὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ συγκεντρωθεῖ στὴν καρδιά του καὶ νὰ προδιαθέσει ταπεινὰ τὸ πνεῦμα του. Ὁ δεῦτερος καὶ ἀπείρως σπουδαιότερος εἶναι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, χωρὶς τὴν ὁποία τίποτε δὲν

εὐοδώνεται.

“Ὅλα τὰ χαρίσματα ἦρθαν στὸν κόσμον μὲ τὴν κατάβαση τοῦ Μονογενοῦς στὴ γῆ καὶ στὰ καταχθόνια, καὶ ἀκολούθως μὲ τὴν ἀνάβασή Του. Τὴν ἴδια ὁδὸ, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ ἄνθρωπος. Κατεβάζει τὸν νοῦ του στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του, καὶ ἐκεῖ ἀνακαλύπτει καὶ συναντᾷ τὸν Σωτῆρα Θεό. Ἀφοῦ ἐνισχυθεῖ μὲ τὴ χάρη ὁ νοῦς, ἡγεμονεύει τῆς καρδιᾶς, δηλαδὴ ὅλου τοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀναφέρει ὅλη τὴν ὑπαρξὴ του στὸ Θεό. Τότε λειτουργοῦν ἁρμονικὰ ὅλες οἱ δυνάμεις τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀλλὰ γιὰ νὰ καταφέρει ὁ νοῦς τὴν κατάβαση αὐτὴ στὴν καρδιά καὶ νὰ ἐνωθεῖ ἐκεῖ μὲ αὐτὴν, χρειάζεται τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Δὲν κατεβαίνει μὲ τεχνητὰ μέσα, ὅπως εἶναι ἡ στάση τοῦ σώματος ἢ ἡ χρῆση τῆς ἐλεγχόμενης ἀναπνοῆς. Αὐτὰ εἶναι δευτερεύοντα.

Ὁ νοῦς μολυσμένος ἀπὸ τὴν ἐωσφορικὴ πτώση καὶ ἐγκαταλελειμένος στὸν ἑαυτὸ του δὲν εἶναι σέ θέσι νὰ πορευθεῖ πρὸς τὰ κάτω. Πραγματοποιεῖ κατάβαση, ὅταν σταυρωθεῖ ἀπὸ τὴ σοφία τοῦ Ἑσταυρωμένου Θεοῦ, στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν τήρηση τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Τότε γνωρίζει τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ στὴν καρδιά του. Τότε μπορεῖ νὰ σταθεῖ στὴν καρδιά μὲ εὐκτική προσοχή, ἐπικαλούμενος τὸ ἅγιο ὄνομα. Γι’ αὐτὸ καὶ σύμφωνα μὲ τὴ σύγχρονη ἡσυχαστικὴ ἐμπειρία, τονίζεται ὅτι βάση γιὰ κάθε πνευματικὴ ἀνάβαση εἶναι ἡ μετάνοια, ἡ πορεία πρὸς τὰ κάτω, πού προϋποθέτει πίστη στὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτωλότητος τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν προοπτικὴ τῆς πορείας αὐτῆς γιὰ τὴν εὑρεση καὶ κατάκτηση τῆς καρδιᾶς ἡ μοναχικὴ ὑπακοή εἶναι ἄκρως πολῦτιμη καὶ ἀνεκτίμητη δωρεά.

Σκοπὸς τῆς μονολόγιστης εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι νὰ παραμείνει ὁ πιστὸς στὴ ζωσα παρουσία τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ παρουσία εἶναι ἐξαιρετικὴ εὐεργετικὴ καὶ θεραπευτικὴ. Εἶναι δύναμη πού ἀπαλείφει τὴ σκουριά τῆς πτώσεως, ἀφανίζει τὸ πνεῦμα τῆς πονηρίας καὶ θεραπεύει τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Ὁλοκληρώνει καὶ ἐνοποιεῖ τὴν ὑπαρξὴ του. Στὴν κατάσταση αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος ἔχει μία σκέψη, μία κατεῦθυνση τοῦ πνεύματός του, μία ἐπιθυμία, καὶ ἀγωνίζεται νὰ λατρεύει “ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ” τὸν ἕνα Θεὸ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι. Τὸ μυστικὸ πού κάνει τὴν προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ ἔντονη προσοχή τοῦ νοῦ καὶ ἡ ταπείνωση, τὰ ὁποῖα βρίσκει ὁ προσευχόμενος μὲ τὸ κλάμα τῆς μετανόιας.

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀγώνα τῆς ἀδιάλειπτης καὶ μονολόγιστης εὐχῆς, διδασκόμαστε πολλὰ φαινόμενα τῆς μυστικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Πρῶτον, λόγω τοῦ ὄντολογικοῦ συνδέσμου τοῦ ὀνόματος μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητος μεταδίδεται στὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Ὁ ὅλος ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται σταδιακὰ ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας καὶ γίνεται στόχος τῆς “ἐπισκοπῆς” τοῦ Κυρίου. Ἀρχίζει δηλαδὴ νὰ ἀποκτᾷ ὑπόσταση. Δεύτερον, προσπαθώντας ὁ ἄσκητὴς νὰ κρατήσῃ τὸ νοῦ στὴν καρδιά, ἐπικεντρώνοντας τὴν προσοχή ἀποκλειστικὰ στὴ σκέψη τοῦ Θεοῦ, μαθαίνει σιγά-

σιγὰ νὰ μὴν ἀγνοεῖ τὰ νοήματα τοῦ σατανᾶ, πού βίαια ἐπιδιώκουν νὰ παρεισφρήσουν καὶ συνεπῶς νὰ παρεμποδίσουν τὴν ἱερὰ ἐργασία τῆς προσευχῆς. Τρίτον, προσευχόμενος ἐξασκεῖται μὲ θετικὸ τρόπο νὰ ἀρπάζει ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐκεῖνα τὰ νοήματα πού διευρύνουν τὴν καρδιά “καὶ αἰχμαλωτίζουν πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ”. Τότε τὸ καθετὶ λειτουργεῖ μὲ τρόπο, ὥστε νὰ συντελεῖ στὸν ἁγιασμὸ διὰ τῆς ἀγάπης ἐν Πνεύματι. Τέταρτον, ἡ νήψη τοῦ νοῦ πραγματοποιεῖται φυσιολογικὰ, γιὰτὶ Ἐκεῖνος πού βασιλεύει στὴν καρδιά εἶναι “μειζων” αὐτοῦ πού εἶναι στὸν κόσμον.

Ἡ ὅλη ἐργασία τῆς νοερᾶς προσευχῆς εἶναι ἄκρως δημιουργικὴ. Στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐπιφερόταν πάνω ἀπὸ τὴν ἄβυσσο καὶ σέ μία δεδομένη στιγμή, μὲ τρόπο ἐκρηκτικὸ ὠτόκρησε ὅλη τὴν κτίση. Κατὰ παρόμοιο τρόπο, καὶ κατὰ τὴν πράξιν τῆς νοερᾶς ἡσυχίας, ὁ ἄσκητὴς τῆς εὐσεβείας προσηλώνει τὸ νοῦ στὴν καρδιά του καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπωάζει τὴν ἄβυσσό της. Ἡ θεία ἐνέργεια τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ μεταδίδεται στὴν καρδιά, πού γίνεται ἱκανὴ νὰ ἐλέγχει κάθε κίνησή της, νὰ βλέπει τοὺς ἐχθρούς ὅταν προσεγγίζουν ἀπὸ ἐξω καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώκει μὲ τὴν δύναμη τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ νήψη περιορίζονται οἱ ἁμαρτίες στὸ ἐλάχιστο δυνατό. Ὅταν τέλος ἔλθει ἡ στιγμή τῆς εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ, καὶ φθάσει ἡ ἐνέργεια τῆς εὐχῆς στὸ πλήρωμά της, γίνεται το συγκλονιστικὸ ἄνοιγμα τῆς καρδιᾶς : ὁ ἄνθρωπος δέχεται τὴν πείρα τῆς αἰωνιότητος. Ἐκεῖ εἰσέρχεται καὶ κατοικεῖ ὁ Θεός, ἐργαζόμενος τὴν ἀληθινὴ ἀνακαίνιση τοῦ ἀνθρώπου στὸ ὄντολογικὸ ἐπίπεδο τῆς ἀγάπης Του.

Ἡ ἄσκηση τῆς εὐχῆς τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πλούσια σέ ἀλλοιώσεις καὶ καρδιακὰ αἰσθήματα, πού εἶναι κατ’ οὐσίαν γεγονότα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος εἶναι “καρδιά βαθεῖα”, μὲ “αἰσθήσιν” νοερά καὶ θεία. Ἐμπνέεται, δηλαδὴ, ἀπὸ τίς ἀγαθές ἀλλοιώσεις τοῦ Πνεύματος καὶ καταξιώνεται τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Θεοῦ, ὥσπου φθάσει νὰ παρασταθεῖ ἐνώπιόν Του μὲ ὅλη τὴν ὑπαρξὴ του, ἔχοντας καθαρὰ προσευχὴ καὶ ἐκπληρώνοντας τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν τῆς ἀγάπης. Ἔτσι πραγματοποιεῖται καὶ ὁ προαιώνιος προορισμὸς του.

Ὅστόσο ἡ ὁδὸς αὐτῆς τῆς ἀσκήσεως, παρὰ τὴν πλούσια περιποίηση καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ὁποῖα περιβάλλεται, συνοδεύεται ἐπίσης καὶ μὲ ὑπεράνθρωπη πάλη πρὸς τίς ἐχθρικές δυνάμεις, ὁρατές καὶ ἀόρατες, κοσμικῶν διαστάσεων. Ἡ πάλη αὐτὴ προηγεῖται τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς ἐλλάμπσεως ἀπὸ τὸ ἄκτιστο Φῶς, γεγονὸς πού ἀποτελεῖ ἐπίσης νίκη μὲ ὑπερκόσμιες προεκτάσεις.

Ἡ μακροχρόνια καὶ ἀκατάπαυστη ἐπίκληση τοῦ θείου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ φυλακὴ τοῦ νοῦ, στοχεύουν νὰ ἐνισχύσουν μία μόνιμη ἔλξη γιὰ τὴν προσευχὴ τῆς μετανόιας. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ προσευχὴ γίνεται ὁ φυσικὸς τρόπος ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἱμάτιο τῆς ψυχῆς καὶ ἡ αὐτενέργητη ἀντίδραση τῆς καρδιᾶς του σέ κάθε

φαίνόμενο του πνευματικού κόσμου. Η πνευματική αυτή κατάσταση έχει μεγάλη σπουδαιότητα για την ώρα του θανάτου. Η άσκητική εργασία της νοεράς προσευχής αποβαίνει προπόνηση και προετοιμασία για το τέλος της επίγειας ζωής, ώστε η γέννηση του πιστού στην ούράνια ζωή να γίνει όσο το δυνατόν ανώδυνα και ακίνδυνα.

Κατά τη θεία Εύχαριστία γίνεται αναφορά όλης της φθαρτής και προσκαιρού υπάρξεως στο Θεό, και ανταλλαγή της με την άφθαρτη και ούράνια ζωή του Υιού Του. Αναλογικά και κατά την αδιάλειπτη ευχή, ο πιστός μετέχει συνεχώς στην άκτιστη ενέργεια και χάρη του Χριστού, και ζει τόν άπερίγραπτο πλατυσμό του Άγίου Πνεύματος. Γίνεται μέτοχος της παγκοσμιότητας του Νέου Άδάμ, και ανακαλεί στο Θεό όλόκληρη τη δημιουργία. Αποτελεί τη συνδετική αρχή μεταξύ Θεού και της υπόλοιπης δημιουργίας. Αποβαίνει υπηρέτης του μεγαλύτερου θαύματος της υπάρξεώς μας : της ενώσεώς της με το Θεό. Με άλλα λόγια, η ευχή του Ίησου προσφέρεται ως η καταλληλότερη προϋπόθεση για την απόκτηση της ύπέρ του κόσμου προσευχής, πού είναι η μεσιτεία των Άγιων.

Ο λόγος του Θεού απογυμνώνει και έμας και όλη την κτίση ενώπιόν Του. Έτσι και η ακατάπαυστη επίκληση του ονόματος του Ίησου μάς καθιστά διαφανείς στην Παρουσία Του και ικανούς να συμμετάσχουμε στον ύμνο πού αναπέμπει στον Θεό όλη η κτίση.

Στην υπέροχη αυτή άσκητική καλλιέργεια της ευχής του Ίησου υπάρχει μεταξύ άλλων και ένας μεγάλος κίνδυνος : η υπερηφάνεια. Για να φθάσει ο Χριστιανός στην ύψιστη μορφή της προσευχής αυτής και τελικά να κληρονομήσει με άφατο τρόπο τη μεγαλειώδη και άγια ζωή στην αιωνιότητα, έχει ανάγκη από πνευματικό καθοδηγητή και “άγγελον πιστόν οδηγόν”. Δεν παύει επίσης να μέμφεται τόν έαυτό του σέ όλα ως ανάξιο του Θεού.

Πολλές φορές συναντούμε μεταξύ των άμαθών ανθρώπων των ήμερών μας τη σύγχυση και την πλάνη, πού έχει ως αποτέλεσμα την ανάμειξη της ευχής του Ίησου με τη γιόγκα του Βουδδισμού, τόν “υπερβατικό διαλογισμό”, καί τό θόιομα με αυτά απότοκα της Ανατολής. Η όμοιότητα όμως πού υπάρχει ανάμεσά τους είναι έξωτερική και σέ πολύ κατώτερο επίπεδο. Η ριζική διαφορά του Χριστιανισμού από τις άλλες δοξασίες έγκειται στο ότι η ευχή του Ίησου είναι θεμελιωμένη στην Αποκάλυψη του Ζώντος και Προσωπικού Θεού της Άγίας Τριάδος. Στους άλλους δρόμους δεν είναι δυνατή η καλλιέργεια προσωπικής σχέσεως μεταξύ του Θεού και του προσευχομένου.

Στόν ανατολικό άσκητισμό προβάλλεται η άσκηση της νοεράς απέκδύσεως από κάθε άπρόσωπο Άπόλυτο, μέ τό όποιο πιστεύεται ότι είναι του ίδιου γένους, αλλά υπέστη υποβάθμιση και φθορά έρχομενος στην πολύμορφη και μεταβαλλόμενη ζωή του παρόντος αιώνας. Η άσκηση αυτή είναι έγκεντρική και βασίζεται στην θέληση του ανθρώπου. Έχει χαρακτήρα περισσότερο διανοητικό και δεν συνδέεται

καθόλου μέ την καρδιά. Στην άσκητική αυτή παράδοση ο άνθρωπος αγωνίζεται να επιστρέψει πρός τό άνώνυμο υπερπροσωπικό Άπόλυτο, και να ανακραθεί μέ αυτό. Επιθυμεί να σβήσει την ανθρώπινη υπόστασή του στον άνώνυμο ώκεανό του Καθαρού αυτού Εΐναι. Η θεωρία όμως αυτή δεν είναι θεωρία Θεού, αλλά αυτοθεωρία ανθρώπου. Δεν ξεπερνά τά όρια του κτιστού, ούτε έγγίζει τό Πρωταρχικό Εΐναι του Ζώντος Θεού της αποκαλύψεως. Μπορεί η άσκηση του είδους αυτού να επιφέρει κάποια άνάπαυση και να όξύνει τις ψυχικές και διανοητικές λειτουργίες του ανθρώπου, αλλά “τό γεγεννημένον έκ της σαρκός σάρξ έστι” και “Θεώ άρέσαι ού δύναται”.

Η πιό τέλεια απέκδυση του νου από κάθε έμπαθη προσκόλλησή του στα όρατά και παρερχόμενα στοιχεία του κόσμου κατορθώνεται μέ φυσιολογικό τρόπο στη ζέση της μετανοίας : Ο καρδιακός πόνος πού γεννάται από τη χάρη της μετανοίας όχι μόνο αποδεσμεύει τό νου από τά φθαρτά, αλλά και τόν συνάπτει μέ τά άόρατα και αιώνια. Δηλαδή, η απέκδυση είναι μόνο τό ήμισυ της υποθέσεως και άφορά τόν ανθρώπινο παράγοντα στο κτιστό επίπεδο της υπάρξεως. Στο Χριστιανισμό όμως, υπάρχει και η επένδυση της ψυχής μέ τη χάρη του Θεού πού ακολουθεί και είναι πλήρωμα ζωής αθανάτου.

Πολλοί θαυμάζουν τό Βούδδα και τόν παραβάλλουν μέ τόν Χριστό. Λέγεται ότι ο Βούδδας σπλαγχνίσθηκε την ανθρώπινη δυστυχία, και μέ ώραία λόγια δίδαξε την δυνατότητα και τόν τρόπο να αποσυνδέεται ο άνθρωπος από τά παθήματα και να μην τό αισθάνεται. Ωστόσο, ο Μονογενής Υιός του Θεού, ο Χριστός, μέ τά Πάθη, τό Σταυρό, τό θάνατο και την Άνάστασή Του, προσέλαβε εκούσια και αναμάρτητα τόν πόνο και τόν μετέβαλε σέ μέσο εκφράσεως της τελείας αγάπης Του. Μέ αυτήν θεράπευσε τό πλάσμα Του από τό μέγα τραύμα της προπατορικής άμαρτίας και τό άπεργάσθηκε “καινήν κτίσιν”. Γι αυτό ο πόνος είναι τόσο πολύτιμος στην άσκηση της ευχής, και η παρουσία του είναι ένδειξη ότι ο άσκητής δεν είναι μακριά από την αληθινή και άγια όδο. [Χωρίς την πείρα του πόνου δεν γνωρίζει ο Χριστιανός τά βάθη του είναι και μένει ξένος πρός την αγάπη πού νικά την άμαρτία και τό θάνατο].

Άμέσως μετά την Άνάσταση του Χριστού και την εμφάνιση της Έκκλησίας, ως Χριστιανοί διακρίνονταν “οί επικαλούμενοι τό όνομα” του Χριστού, και η νέα πιά/ “έκλογή” του Θεού ταυτιζόταν μέ τόν άγώνα “του βαστάσαι τό όνομά” του. Όπως ο Κύριος είπε ότι δεν μπορούμε να “ζήσωμεν εις τόν αιώνα”, άν δεν “φάγωμεν την σάρκα του Υιού του Ανθρώπου και πίνωμεν Αυτό τό αίμα”, έτσι και οι μάρτυρες της Άναστάσεώς Του, πολύ νωρίς βεβαίωσαν ότι “ούδέν όνομα έστιν υπό τόν ούρανόν τό δεδομένον εν ανθρώποις εν ώ δεΐ σωθῆναι ήμας”. Η επίκληση, λοιπόν, του ονόματος του Κυρίου Ίησου Χριστού, και η μετοχή στο σώμα και τό αίμα Του, έγιναν οι δύο κεντρικοί πόλοι ζωής γύρω από τούς όποιους πραγματοποιείται η σωτηρία του νέου λαού, πού εξαγοράσθηκε μέ “τό πάθημα του θανάτου” Του.

ΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ - ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΑ - ΑΪΔΙΟΤΗΤΑ

Του Πρεσβυτέρου Ἀνδρέα Μιχαηλίδη,

Ἱερατικῶς Προϊσταμένου Κοινότητος Παναγίας τῆς Ἑλεούσης, Nottingham

Χωρίς τὴν ὑπαρξὴ τοῦ σκεπτόμενου ἀνθρώπου, ὁ χρόνος, σάν μία ἀντικειμενικὴ ἔννοια, εἶναι ἀνύπαρκτος. Ἄρα, ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου εἶναι ἄρρηκτα δεμένη μετὰ τὸν ἄνθρωπο σάν πνευματικὴ ὄντοτητα.

Γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες, ὁ χρόνος εἶχε κυκλική πορεία, ὅπου, φυσικά, λείπει ἡ πρωτολογία καὶ ἡ ἐσχατολογία. Ἔχουμε μία ἀνακύκληση, ὅπου εἶτε τὰ ἴδια ξανάρχονται εἶτε τὰ παλιά καταστρέφονται καὶ ἀνακαινίζονται. Γιὰ τὸν Πλάτωνα ὁ χρόνος εἶναι μιὰ κινητὴ εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀμφισβητεῖ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ χρόνου, ἀφοῦ ἀποτελεῖ ἄθροισμα δύο ἀνυπαρκτῶν μερῶν, τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἐνῶ τὸ παρόν εἶναι ἀπλῶς τὸ μεταβατικὸ σημεῖο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο διέρχεται γιὰ νὰ γίνῃ παρελθόν.

Στὴ χριστιανικὴ θεώρησή του ὁ χρόνος ἔχει γραμμικὴ πορεία μετὰ ἀρχὴ καὶ τέλος, γι' αὐτὸ ἔχουμε καὶ πρωτολογία καὶ ἐσχατολογία. Ὑπάρχει μαζί μετὰ τὸ χωρὸ καὶ ἐντάσσεται μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς αἰωνιότητος, ὅπου λείπει ὁ χρόνος καὶ ὁ χώρος, τουλάχιστο μετὰ τίς ἔννοιες πού γνωρίζουμε. Ἡ ἔλλειψη ὑπαρξης χρόνου, ὅπως τουλάχιστο εἶναι γνωστός, μπορεῖ, σὲ κάποιο βαθμὸ, νὰ γίνῃ κατανοητὴ μετὰ παραδείγματα ἀπὸ ἐνδοκοσμικὰς ἐμπειρίες, ὅπως :

- α. Ὁ ὕπνος, πού εἶναι ἀνάσχεση τῆς πορείας τοῦ χρόνου στὴν προσωπικὴ μας ζωή,
- β. Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος,
- γ. Ἡ διαπίστωση τῶν ἀστρονόμων ὅτι ὁ χρόνος διαφέρει ἀπὸ χωρὸ σὲ χωρὸ μέσα στὸ σύμπαν καὶ
- δ. τὸ σταμάτημα τοῦ χρόνου μετὰ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός ἢ μετὰ τὴν αὐξηση τῆς βαρύτητας.

Ἡ αἰωνιότητα, ὅπως καὶ ἡ χρονικότητα, συνδέεται μετὰ τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου. Ἐξω ἀπὸ τὸ χρόνο ἔχουμε μόνο αἰδιότητα. Ἐξω ἀπὸ τὸ χρόνο, καὶ ἄρα αἰδιος, εἶναι μόνο ὁ Θεός. Χρειάζεται νὰ γίνῃ διάκριση μετὰ αἰωνιότητος καὶ αἰδιότητος, γιατί, ὅπως τὰ πνευματικὰ ὄντα διαφέρουν ἀπὸ τὰ ὑλικά κατὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ χρονικότητά τους ἀντίστοιχα, ἔτσι καὶ τὰ κτιστὰ διαφέρουν ἀπὸ τὸν ἄκτιστο Τριαδικὸ Θεὸ κατὰ τὴ χρονικότητα-αἰωνιότητα καὶ αἰδιότητά τους ἀντίστοιχα. Ἔτσι, ἡ αἰωνιότητα εἶναι ἡ περιέχουσα ἔννοια σὲ σχέση μετὰ τὴ χρονικότητα καὶ περιεχόμενη ἔννοια σὲ σχέση μετὰ τὴν αἰωνιότητα. Ἡ αἰδιότητα δὲν εἶναι περιέχουσα, πολὺ λιγότερο περιεχόμενη, ἔννοια σὲ σχέση μετὰ τὸ χρόνο, ἀφοῦ στέκεται ἔξω ἀπὸ τὸ χρόνο τελείως.

Ὡστόσο, ὁ αἰδιος καὶ ἄρα ἄχρονος Θεός-Λόγος, ὁ δημιουργὸς τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου, ἐνῶ διατηρεῖ τὴν αἰδιότητά Του, σηματοθεῖ τὴ γραμμικὴ πορεία τοῦ χρόνου μετὰ τὴν ἐνανθρώπησή Του, πού, φυσικά, γίνεται ἐν χρόνῳ καὶ ἰδιαίτερα μετὰ

τῇ Σταύρωσὲς Του. Ὁ Σταυρὸς, μετὰ τὴν παράλληλη πρὸς τὸ ἔδαφος γραμμὴ του, συμβολίζει τὴ γραμμικὴ πορεία τοῦ χρόνου (τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου). Ἡ κάθετη γραμμὴ, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γῆ στὸ ἓνα ἄκρο τῆς καὶ δείχνει τὸν Οὐρανὸ μετὰ τὸ ἄλλο, συμβολίζει τὴν εἴσοδον τοῦ Θεοῦ-Λόγου μέσα στὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν μιὰ, καὶ δείχνει τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. τὸν Οὐρανὸ, ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ σημεῖο, ὅμως, τῆς συνάντησης τοῦ χρονικοῦ μετὰ τὸν ἄχρονον δὲν εἶναι μόνο τὸ χρονικὸ σημεῖο τῆς Σταύρωσης, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ κάθε σημεῖο τοῦ χρόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χώρου. Ὅλα ἀγιάζονται διαχρονικά καὶ "διαχωρικά", ἂν μπορούμε νὰ ποῦμε, ἀπὸ τὴ συνάντησιν αὐτή.

Ἀλλὰ ὁ ἄχρονος Θεός-Λόγος δὲν ἐρχεται ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ νὰ συναντήσῃ 'σταυρικά' τὸ χρόνο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν στὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ **ἄτομο** πού εἶχε ξεπέσει, νὰ ξαναγίνῃ **πρόσωπο**. Καὶ ἐνῶ διατηρεῖται ἡ μοναδικότητά τοῦ κάθε ἀνθρώπινου ὄντος, παύει νὰ ἀπολυτοποιεῖται τὸ ἄτομο, πού συρρικνωμένο στὸ 'ἐγώ' του, σπάζει τὴν κοινωνίαν του μετὰ τὸ Δημιουργὸ του. Παύει νὰ εἶναι ἀπλῶς ἓνα φυσικὸ ὄν, ὅπως τὰ ἄλλα, ἐγκλωβισμένο μέσα στὰ στεγανά πλαίσια τῆς χρονικότητος καὶ προσωρινότητος αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Ἀντίθετον πρὸς τὴν πιὸ πάνω θεώρησιν εἶναι ἡ θέσις τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμου, γιὰ τὸν ὁποῖον τὸ σύμπαν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ὕλη καὶ οἱ οικονομικὲς δυνάμεις εἶναι ἐκεῖνες πού καθορίζουν καὶ κατευθύνουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Μάρξ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ δοῦμε ἓνα καθαρὰ ὕλιστικόν σύστημα στὴ θεώρησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἱστορίας του; πού διαγράφεται μέσα στὰ στεγανά πλαίσια τῆς διαχρονικότητος του. Σὲ λίγο ὁ Μάρξ θὰ διαψευσθεῖ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν ἐπιστῆμιν (τῆς ὁποίας τὸ ρόλο ὑπερτόνισε) πού ἀποκαλύπτει πῶς ἡ ὕλη περιέχει ἐνέργεια καὶ πού σὲ τελικὴ ἀνάλυσιν εἶναι ἐνέργεια, τῆς ὁποίας τὴν ἀκριβὴ φύσιν ἀδυνατεῖ νὰ καθορίσῃ. Ἀδυνατεῖ, ἐπίσης, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς τόσο μεγάλης ποσότητος ἐνέργειας πού ἐμπερικλείεται μέσα σὲ μιὰ τόσο ἀπειροελάχιστη μάζαν ὕλης, ὅπως εἶναι τὸ ἄτομο, καὶ μάλιστα ὁ πυρῆνας τοῦ ατόμου. Ἔτσι, ἡ ὕλη τελικὰ καταντᾷ μιὰ φαινομενικὴ μόνον πραγματικότητα, ἐνῶ αὐτὸ πού πραγματικὰ ὑπάρχει εἶναι ἡ ἐνέργεια. Ἡ 'ἐνέργεια' τελικὰ θὰ συνδέσῃ τὴν ὕλιν μετὰ τὴν πνευματικὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου. Οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες θεωρητικοποιοῦνται, ἐνῶ οἱ θεωρητικὲς θετικοποιοῦνται. Κι' αὐτὸ γιὰτί ὅλες ἐξέκλιναν ἀπὸ τὴ φιλοσοφίαν, δηλ. τὴν παθιασμένην ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ σοφίαν καὶ τὴ γνῶσιν πού τοῦ ἐνέβαλε μέσα του ὁ Θεός.

Ἀπὸ τὴν μιὰ, ὁ χρόνος συνοδεύει τὴ ζωὴ μας, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ὁδηγεῖ στὸ θάνατον. Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ δυστυχῶς ἀντικειμενικοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἀντὶ νὰ γίνῃται ὑπαρξιακὴ ὑπόθεσις ἰδιαίτερα σήμερον

έχουμε τόν άνθρωπό του 'έδω και τώρα'. Καί ενώ θέλει τό μέλλον, άκόμα καί αυτό τό έσχατο νά τό φέρει στό παρόν, χάνει, τελικά, κάθε έννοια τοῦ τελικοῦ σκοποῦ καί προορισμοῦ του.

Αὐτά, ὅμως, εἶναι αντίθετα πρός τή θεώρηση τοῦ χρόνου, ὅπως τόν θεωρεῖ καί τόν ζεῖ ἡ 'Εκκλησία. Γιατί ἡ 'Εκκλησία εἶναι Σῶμα Χριστοῦ. Ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος'. Δηλ. ἐδῶ έχουμε ἕνα αἰώνιο 'παρόν' τῆς Παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ὁ χριστιανός δέν ἀναπολεῖ τό παρελθόν τῆς 'Εκκλησίας σάν κάτι πού πέρασε καί τελείωσε, οὔτε ἀπλῶς ἐλπίζει πῶς κάποτε, στό ἀπώτερο μέλλον, θά ἐνταχθεῖ στόν κόσμο τῆς αἰωνιότητος. Ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος γίνεται μνήμη Χριστοῦ καί ἡ ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος γίνεται ἐλπίδα Χριστοῦ καί ὅλα αὐτά τὰ ζεῖ στό παρόν. Ἡ Βαλεία τοῦ Θεοῦ δέ θά ῥθει. Ἦρθε. Βρίσκεται ἀνάμεσά μας καί ὠριμάζει μέ τήν ὠρίμανση τοῦ Σώματος, πού εἴμαστε ἐμεῖς ἐνωμένοι μυστικά μέ τήν Κεφαλή τοῦ Σώματος, τόν Χριστό. Τό εἶδος τῆς Κοινωνίας πού ἐπιτυγχάνεται μέσα στό Σῶμα τῆς 'Εκκλησίας τό περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος στό Ἰω. 17.21 '... ἵνα πάντες ἐν ὧσι, σύ, πάτερ, ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καί αὐτοί ἐν ἡμῖν ὦσιν...'. Ἐδῶ ὑπάρχει ἐνωση ἀνθρωπίνων προσώπων σάν σύνολο καί ἐνωση τοῦ συνόλου αὐτοῦ μέ τόν Τριαδικό Θεό.

Ἄρα, ζοῦμε κιόλας ἀπό τώρα τήν ἐξαφάνιση τοῦ κοσμικοῦ χρόνου καί τήν ἐμπειρία τῆς αἰωνιότητος καί τῆς αἰδιότητος ἀκόμα, ἰδιαίτερα, διαν ὅλοι μας, σά μέλη τοῦ Ἑνός Σώματος, κοινωνοῦμε τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ ἁχρονου καί αἰδίου Θεοῦ-Λόγου, μαζί μέ τόν ὁποῖο γινόμαστε κατὰ χάρη υἱοί τοῦ Πατρός. Ἐτσι, έχουμε μόνο τή θεία ζωή τοῦ Θεοῦ-Λόγου πού εἶναι αἰδιος καί στήν ὁποία ζωή κανένας θάνατος δέ θέτει οὐσιαστικό τέρμα.

Μέσα στήν 'Εκκλησία συντελεῖται ἡ μεταμόρφωση τῆς χρονικότητος σέ αἰωνιότητα-αἰδιότητα. Αὕτη, ὅμως, ἐξαρτᾶται ἀπό τή μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου πού τελικά ὁδηγεῖ στή θέωση. Για νά γίνει πραγματικότητα ἡ μεταμόρφωση αὕτη, κατ' ἀρχήν χρειάζεται ὁ ἄνθρωπος νά ἐνταχθεῖ στήν Κοινωνία τῶν πιστῶν καί μαζί μέ τή μεταμόρφωση πού συντελεῖται στήν 'Εκκλησία νά μεταμορφώνεται καί αὐτός, καί μαζί μέ τήν ὠρίμανση τοῦ Σώματος, νά ὠριμάζει καί αὐτός σάν πρόσωπο. Εἶναι μιά ἐξέλιξη πού δέν ἔχει χρονικά ὅρια, γιατί ἡ Κεφαλή τοῦ Σώματος εἶναι ὁ ἄχρονος Θεός-Λόγος. Ἐτσι, παρουσιάζεται τό ἐξῆς μυστήριο : ἐνῶ ἡ 'Εκκλησία ἰδρύεται ἐν χρόνῳ, λειτουργεῖ διαχρονικά. Κί' αὐτό γιατί μόνο φαινομενικά ἡ 'Εκκλησία ἰδρύεται ἐν χρόνῳ, ἀφοῦ στήν πραγματικότητα ἐν δυνάμει προϋπῆρχε προαιωνίως στό πρόσωπο τοῦ ἁχρονου ἰδρυτοῦ της. Ἐτσι, ἡ προσδοκία τῶν ἐσχάτων γιά τήν 'Εκκλησία εἶναι ἀνύπαρκτη σχεδόν ὑπόθεση, ἐφόσον τὰ ἐσχατά ἄρχισαν κιόλας ἐδῶ καί 2.000 περίπου χρόνια. Ἡ Γέννηση τοῦ Θεανθρώπου σημαδεύει τὰ ἐσχατά, ἢ, ὅπως λένε μερικοί Πατέρες, τήν ὁγδοή μέρα, τήν ὁποία διανύουμε. Ἐσχατολογικούς καιρούς ζεῖ ἡ ἀνθρωπότητα ἐδῶ καί 2.000 σχεδόν χρόνια. Αὐτό, βέβαια, γίνεται συνειδητό μόνο μέσα ἀπό τήν 'Εκκλησιαστική ἐμπειρία, ὅπου τό παρελθόν, τό παρόν καί τό μέλλον, δηλ. ἡ

χρονικότητα, γίνονται ἕνα αἰώνιο παρόν. Ἐτσι ἐξηγεῖται καί ἡ χρήση τοῦ ἐξακολουθητικοῦ ἐνεστώτα ὅπως π.χ. στό Ἰω. 17.20: "..... ἀλλά καί περί τῶν πιστευόντων ...". Ἐτσι, ἡ διαχρονικότητα γιά τό Σῶμα τῆς 'Εκκλησίας, πού ἀποτελεῖ τή ἐμβρυϊκή κατάσταση τῆς ὁλοκληρωμένης ἐνιαίας ἀνθρωπότητος τῶν ἀναριθμητῶν προσώπων, τῶν ἐνωμένων μέ τή θεότητα, ἐν Χριστῷ, γίνεται μιά πρόγευση τῆς αἰωνιότητος-αἰδιότητος πού θά εἶναι ἡ τελική κατάληξη τοῦ πλήρως ὠριμασμένου πιά Σώματος. Ἡ Ὁρίμανση, ὅμως, τοῦ Σώματος ἐξαρτᾶται ἀπό πολλούς παράγοντες, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τήν ἐξέλιξη τοῦ ἐμβρύου μέσα στή μήτρα, πού ἀντιστοιχεῖ μέ τή χρονικότητά μας. Χωρίς τή χρονικότητα δέν εἶναι δυνατό νά νοηθεῖ καν ἡ αἰωνιότητα, πολύ δέ λιγότερο ἡ αἰδιότητα πού εἶναι παντελῆς ἀπουσία τοῦ χρόνου. Για νά φτάσουμε στήν αἰωνιότητα-αἰδιότητα θά πρέπει νά ὠριμάσουμε μέσα στή χρονικότητα. Ἐτσι, καί αὕτη ἡ ποιότητα τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἄμεσα ἀπό τή διαλεκτική του τοποθέτηση ἐναντί τῆς αἰωνιότητος, γιά τήν ὁποία ἔχει πλαστεῖ καί ἐναντί τῆς ὁποίας εἶναι ἐλεύθερος νά πάρει θέση.

Εἴπαμε πῶς, πρός τό παρόν, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὠριμάσουμε μέσα στή χρονικότητα. Γι' αὐτό καί ἡ Παράδοση τῆς 'Εκκλησίας εἶναι ἀντίθετη πρός τή συντηρητικότητα πού διακρίνει τούς σημερινούς χριστιανούς καί ἰδιαίτερα ἐμᾶς τούς Ὁρθόδοξους. Ἐνῶ ζοῦμε μέσα στό χρόνο, ἐπιχειροῦμε νά ἀνακόψουμε τήν πορεία του, γυρίζοντας ἐπίμονα στό παρελθόν, ὀνομάζοντας αὕτη τή νοοτροπία 'διατήρηση τῆς παράδοσης'. Ἐάν ἔκαναν τό ἴδιο καί οἱ χριστιανοί τῶν πρώτων αἰώνων, αὕτη τή στιγμή θά ἦταν ἀμφίβολο ἂν θά διαφέραμε πολύ ἀπό τό Ἑβραϊκό θρησκεῦμα. Ἡ ὑγιής χριστιανική 'Εκκλησία χρησιμοποιοῦσε πάντοτε ὅλα τὰ μέσα πού τῆς παρεῖχε ὁ 'χρονικός κόσμος' γιά νά θρέψει τὰ μέλη της, μεταμόρφωνοντάς τα σέ παιδευτικά μέσα γιά τήν ἐμπέδωση τοῦ 'Μυστηρίου τῆς Θεολογίας'. Χρησιμοποίησε τίς πιό ἐπαναστατικές τεχνολογίες τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ πιό ρηξικέλευθα γιά τήν ἐποχή ἐκείνη χρώματα, σχήματα καί κινήσεις γιά νά ὁμιλήσει ὅσο τό δυνατό πιό εὐγλωττα καί ζωντανά στόν ἄνθρωπο τῆς κάθε ἐποχῆς. Γιατί εἶχε συνειδηση πῶς μέσα ἀπό τό σωστό δούλεμα τῆς χρονικότητος, θά φτάσει ἡ Ὁρίμανση τοῦ Σώματος στήν αἰωνιότητα-αἰδιότητα. Για τήν ὑγία 'Εκκλησία δέν ὑπάρχουν ἀνέρα μέσα, ἂν στή φύση τους δέν ὑπάρχει τίποτε τό κακό. Σήμερα ἀφήνουμε τὰ πιό συγκλονιστικά μέσα πού μᾶς προσφέρει ἡ σύγχρονη τεχνολογία στά χέρια τῶν ἐπιτηδεῶν ἐκείνων ἀπανθρώπων πού θέλουν νά σκοτώσουν τό πνεῦμα καί νά διαφθείρουν τίς ψυχές. Ἐνῶ θά ἔπρεπε νά βρίσκονται στά χέρια τῆς 'Εκκλησίας γιά νά κάνει ἔργο πού δέν ξανάγινε ποτέ στήν ἱστορία της. Για νά ξυπνήσουμε ἀπό τήν ἀπραξία αὕτη καί τόν λήθαργο, θά πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τή λαθεμένη νοοτροπία μας, πού εἶναι φοβερά ἀπο-πνευματοποιημένη (καί βαθεῖα ὑλιστική, ὅσο καί ἂν δέ θέλουμε νά τό παραδεχτοῦμε, ὅσο καί ἂν πιστεύουμε ἀκριβῶς τό ἀντίθετο) καί γι' αὐτό τό λόγο ἀνίκανη νά ἀνταποκριθεῖ στά αἰτήματα τῶν καιρῶν.

ΑΡΓΥΡΟΣ ΣΤΑΚΗΣ

“Ο Βασιλιάς της Γλασκώβης”

του Χάρη Μεττή

Χωρίς καμιά αμφιβολία, ο πιο επιτυχημένος, από κάθε άποψη, Έλληνοκύπριος στη Μ. Βρετανία υπήρξε ο Άργυρος Στάκης, ο “βασιλιάς της Γλασκώβης”, όπως τον αποκαλούσαν οι ίδιοι οι Σκωτσέζοι. Ζάμπλουτος από άποψη χρημάτων, αλλά και μέγας χορηγός κι ευεργέτης όχι μόνο της Έλληνορθόδοξης Κοινότητας της Γλασκώβης, αλλά και ολόκληρης της Έλληνοκυπριακής παροικίας της Μ. Βρετανίας, έχαιρε της απεριόριστης αγάπης, σεβασμού κι εκτίμησης όλων, όσοι είχαν την εύτυχη έμπειρία να τον γνωρίσουν από κοντά, πολύ δε περισσότερο να ευεργετηθούν από αυτόν. Άρκει να αναφέρω ότι τό έκκλησάκι δίπλα από τό σημερινό Αρχιεπισκοπικό Μέγαρο στό Λονδίνο κτίστηκε μέ δική του επιχορήγηση γιά νά είναι έτοιμο όταν επισκέφθηκε τήν Μ. Βρετανία ό μέγας Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηνάγoρας τό 1967.

“Ο Κύπριος στήν ξενιτιά θά κάμει ό,τι μπορεί γιά τήν πατρίδα του. Δέν είμαι ό μόνος φιλόξενος Κύπριος στή χώρα αυτή”. Μ' αυτά τά λόγια, πού εκφράζουν ειλικρινή μετριοφροσύνη, ό Άργυρος Στάκης άπάντησε στίς εύχαριστίες του άιμνήστου Αρχιεπισκόπου Θυατείρων Αθηνάγορα, όταν τόν Οκτώβριο του 1966 έγινε τό μοναδικό σ' επιτυχία δεύτερο Κληρικολαϊκό Συνέδριο σ' ένα παλαιό ανάκτορο της Βικτωρίας (ιδιοκτησία καί αυτό του Στάκη): Περισσότεροι άπό έκατό σύνεδροι φιλοξενηθήκαμε τότε γιά τρεις μέρες, ή δέ τελική δεξίωση πού δόθηκε σ' ένα άπό τά πολυτελή του έστιατόρια, καί πάλι μέ έξοδά του, υπήρξε γιά τούς συνέδρους κάτι τό άνεπανάληπτο. Άλλωστε ή προσωινία του,

“Βασιλιάς της Γλασκώβης”, δέν του είχε δοθεί γιά πείραγμα: Όλα τά καλά ξενοδοχεία, έστιατόρια, μπιραρίες, καζίνα, κτιριακά συγκροτήματα κ.τ.λ. άνήκαν στόν Έλληνοκύπριο αυτόν, πού θεωρούταν ό μεγαλύτερος έργοδότης στή Σκωτία καί άπασχολούσε γύρω στίς 14.500 προσωπικό (καί όπως έγραψαν κάποτε σέ ειδικό άρθρο τους οι Financial Times, ό οργανισμός Στάκη συγκαταλεγότανε μεταξύ των μεγαλυτέρων εταιρειών του Ήνωμένου Βασιλείου).

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Σέ πολύωρη συνέντευξη πού μου παρεχώρησε στή Γλασκώβη τό 1966, ό Άργυρος Στάκης περιέγραψε τά πρώτα του βήματα σάν άπόδημος στή Μ. Βρετανία, αλλά καί τούς τρόπους πού χρησιμοποίησε γιά ν' άνέβη σκαλί-σκαλί στήν πυραμίδα της πραγματικά παροιμιώδους σταδιοδρομίας του.

“Ήρθα στήν Άγγλία τό 1928. Ήμουν 14 χρονών. Φοίτησα στήν Άμερικανική Άκαδημία Λάρνακας γιά δυόμισι χρόνια. Τά Άγγλικά καλά-καλά δέν τά γνώριζα. Ήρθα στό Λονδίνο νά συναντήσω ένα θείο μου, τόν Άχιλλέα Παπαδόπουλο, πού πουλούσε κεντήματα. Έφερα μαζί μου κεντήματα αξίας έξηντα λιρών. Αυτό ήταν καί τό μοναδικό μου κεφάλαιο. Τά κεντήματα αυτά τά πήρα μέ δάνειο πού μου έγγυήθηκε ό παππούς μου, ό παπās στόν Κάτω Δρυ (τό χωριό άπό τό όποίο κατάγεται ό Στάκης). Ό πατέρας μου είχε ήδη χρέος έξακόσιες λίρες καί δέν μπορούσε νά δανειστεί άλλα. Μέ τό θείο μου έμεινα μόνο δύο μέρες. Ύστερα έμεινα μ' έναν άλλο χωριανό μου, τόν Χαράλαμπο Φράγκο, ένα πολύ καλό άνθρωπο.

Ό Άργυρος Στάκης μέ τόν πατέρα του, Αναστάση.

Ή μητέρα του Άργυρου Στάκη, Κατερίνα

Πήγαμε μαζί στο Λίβερπουλ για δύο-τρεις εβδομάδες, μετά στο Νιούκασλ για κανένα μήνα. Και μετά έμεινα μόνος με τη βαλίτσα τα κεντήματα (ο Φράγκος πήγε ξανά στην 'Αμερική). "Όμως είχα πάρει μια ιδέα της δουλειάς (είχα αποκτήσει κάποια πείρα). Τους πρώτους έξι μήνες οι πωλήσεις πολύ λίγες. Ουδέποτε πήγα σ' εστιατόριο, ζούσα μεσημέρι-βράδυ με ψωμί και τυρί και κάποτε καμιά ντομάτα. Καθόμουν πάνω στη βαλίτσα κι έτρωγα. Στο Λονδίνο μέναμε με τον Φράγκο σε φτωχικό δωμάτιο στην Endell Street, κοντά στην περιοχή του Tottenham Court Road - έφτα σελίνια τη βδομάδα, με τη συμφωνία να μās μαγειρεύουν κάποτε-κάποτε. Στο Λίβερπουλ μέναμε στο σπίτι κάποιας Έλληνιδας που είχε παντρευτεί Άγγλο στρατιώτη στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο· όνομαζόταν Nicolson. Άντιμετώπισα πραγματικά πολύ μεγάλες δυσκολίες στην αρχή".

Σημειώνουμε εδώ εν παρόδω ότι ο Χαράλαμπος Φράγκος πήγε μέν ξανά στην 'Αμερική, αλλά έμεινε εκεί μόνο για λίγο καιρό, επέστρεψε δέ πάλιν στην 'Αγγλία και στη συνέχεια πήγε στην Κύπρο όπου παντρεύτηκε την 'Ελένη 'Αχιλλή, τον πρόλαβε όμως στη συνέχεια ο πόλεμος κι έτσι μόνο το 1945 μπόρεσε να επιστρέψει ξανά στο Λονδίνο κι εργάστηκε για πολλά χρόνια ως μάγειρας στο Λονδίνο, στο πολυτελές εστιατόριο BEOTYS [ΠΟΙΟΤΗΣ] του άνεψιού του, Θεόδωρου Φράγκου. Την δέ οικογένειά του - ένα γιό και μία κόρη - και τη γυναίκα του, τούς είχε αφήσει στην Κύπρο, αλλά τούς συντηρούσε κανονικά, ο δέ γιός του, ο 'Αχιλλέας, σπούδασε δικηγόρος στην 'Αγγλία και στη συνέχεια εργάστηκε στην Κύπρο, όπου τελικά πέρασε και τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο πατέρας του, σ' ένα άρχοντικό σπίτι στο χωριό του, τόν Κάτω Δρῦ. 'Εκεί μάλιστα παρείχε πλούσια φιλοξενία σέ όλους όσοι τόν επισκέπτονταν. Ένας, μάλιστα, από τούς τακτικούς επισκέπτες ήταν και ο Σάββας Καραγιάννης [του οποίου ή

σύζυγος, Βασιλική, ήταν επίσης άνεψιά του Χαράλαμπου Φράγκου], από τόν οποίο, όπως και από τόν Θεόδωρο Φράγκο, πήρα τīs πληροφορίες αυτές, όπως και τīs σχετικές φωτογραφίες.

"Έτσι άρχισε τή σταδιοδρομία του ο μετέπειτα πολυεκατομμυριούχος 'Αργυρός Στάκης. "Όμως ή κατοπινή του επιτυχία όφειλετο σ' ένα αυστηρότατο πρόγραμμα οικονομίας και μελετημένων επενδύσεων. "Όταν πουλούσα κεντήματα αξίας πέντε λιρών, τīs τέσσερις τīs έστελλα στην Κύπρο και κρατούσα τή μία. "Έτσι μου έστελλαν άλλα κεντήματα. Δέν ήξερα όμως ακόμη τή σωστή λέξη στ' Άγγλικά για τό κέντημα κι έτσι έλεγα "αάηού", δηλαδή είτε δαντέλλες είτε κορδόνια παπουτσιών. "Όσπου μία μέρα μου ζήτησε μία κυρία ν' ανοίξω τή βαλίτσα μου για νά δει τί πουλούσα. Και μου 'μαθε τή σωστή λέξη: "Embroidery". Από τότε ή δουλειά μου πολλαπλασιάστηκε. Αγόρασα κι ένα λεξικό και μάθαινα σιγά-σιγά τή γλώσσα. Μεγάλο πράγμα νά ξέρεις καλά τή γλώσσα του τόπου". Ο Στάκης (τό πραγματικό του επίθετο ήταν 'Αναστάση, τό όνομα του πατέρα του, όπως υπογράφονταν μέχρι πρόσφατα οι Κύπριοι, δηλαδή χωρίς τό συνηθισμένο επώνυμο), γεννήθηκε στο χωριό Κάτω Δρύς της έπαρχίας Λάρνακας - απέιχε από τή Λάρνακα κάπου 22 μίλια - στις 13 Μαρτίου 1913, ήταν δέ τό μεγαλύτερο παιδί στην οικογένειά του. Είχε τέσσερις αδελφές - τήν Στέλλα, τήν 'Ελένη, τήν Δέσποινα και τήν 'Ερασμία, κι έναν αδελφό, τόν Χριστόφορο. Ο πατέρας του ήταν γεωργός, ή δέ μητέρα του, όνόματι Κατερίνα, ήταν κόρη του ιερέα του χωριού, αλλά και άριστη στά περίφημα κεντήματα, που είναι γνωστά σάν "λευκαρίτικα", από τό γειτονικό τους χωριό, τά Λεύκαρη.

Μικρός, ο 'Αργυρός 'Αναστάση βοηθούσε τόν πατέρα του στις άγροτικές του δουλειές, αλλά και κουβαλούσε μέ τά πρωτόγονα μέσα τής έποχής εκείνης, δηλαδή τά κάρα, πέτρα που τήν πούλαγε στους οικοδόμους του χωριού και κέρδιζε τό

Ο Χαράλαμπος Φράγκος με τόν άνεψιό του, Θεόδωρο Φράγκο, και τόν μικρό Μιχάλη, γιό του Θεόδωρου, στο Trafalgar Square του Λονδίνου τό 1952. Ο Χαράλαμπος ήταν τότε 57 χρονών (γεννήθηκε τό 1895), πέθανε δέ στίς Κάτω Δρύς τό 1987, σέ ηλικία 92 χρονών.

Η 'Ελένη Φράγκου ('Αχιλλή), ή Βασιλική Καραγιάννη (Φράγκου) και ο Χαράλαμπος Φράγκος στο χωριό τους, Κάτω Δρῦ, τό 1986. Η 'Ελένη πέθανε τό 1990 σέ ηλικία 83 χρονών.

σεβαστό για την εποχή εκείνη (άλλά και για την ηλικία του) ποσό των πέντε σελινίων την εβδομάδα. Όμως ο πατέρας του τον έστειλε σέ σχολή Μέσης Παιδείας στη Λάρνακα, στην εκεί Αμερικανική Ακαδημία, πού ήταν ιδιωτική, και συνεπώς πλήρωνε διδάκτρα 22 λίρες το χρόνο, εκτός από τα έξοδα διαμονής και διατροφής, (όπως συνέβαινε και με όλα τότε τα Σχολεία Μέσης Παιδείας της Κύπρου), γι' αυτό και τελικά αναγκάστηκε να διακόψει τις σπουδές του για οικονομικούς λόγους και ν' αναλάβει τις ευθύνες του απέναντι στην πολυμελή οικογένειά του. Έπειδή δε ή μητέρα του, όπως είπαμε, ήταν μοναδική στο σχεδιασμό και την παραγωγή κεντημάτων άριστης ποιότητας, και αφού είχε εξασφαλίσει και την κάλυψη των εξόδων για ένα αρκετά σεβαστό έμπόρευμα κεντημάτων από τον ιερέα παππού του (ο οποίος, παράλληλα με τα ιερατικά του καθήκοντα, εργαζόταν και ως μαραγκός κατασκευάζοντας άροτρα), ακολούθησε την έντολή του πατέρα του και, σέ ηλικία μόλις 14 ετών, επιβιβάστηκε σέ καράβι στην Λάρνακα, όπου πήγε με τον πατέρα του καβάλα στο δικό τους γαϊδούρι, και, μέσω Πειραιά και Μασσαλίας, έφτασε στο σιδηροδρομικό σταθμό Victoria του Λονδίνου. Πρίν αποχαιρετήσει, όμως, τον πατέρα του στο λιμάνι της Λάρνακας, πήρε απ' αυτόν και τα έξοδα ταξιδιού και διαμονής στο Λονδίνο μέχρις ότου αρχίσει να βγάζει λεφτά πουλώντας κεντήματα. Τό δε ποσό πού πήρε ανερχόταν στίς έφτά μόνο λίρες, έπειδή ο πατέρας του όχι μόνο δεν είχε άλλα να του δώσει, αλλά και τον είχε φορτώσει με τό υπέρογκο βάρος των εξακοσίων λιρών χρέους πού ο νεαρότατος Άργυρός όφειλε να φροντίσει να τό αποπληρώσει.

Τό εύτύχημα, βέβαια, για τον Άργυρό ήταν ότι στο ταξίδι του από τη Λάρνακα στο Λονδίνο βρισκόταν κάτω από τό άγρυπνο αλλά και φιλόστοργο βλέμμα του συγχωριανού του, Χαράλαμπου (και όχι, όπως εσφαλμένα γράφει ο Jack Webster στο βιβλίο του για τον Sir Reo Stakis, Γεωργίου) Φράγκου, ο οποίος είχε ξανακάνει τό ταξίδι αυτό με τον ίδιο - όπως και πολλοί άλλοι Κατωδρύτες και Λευκαρίτες - σκοπό, να πουλήσουν, δηλαδή, τά λευκαρίτικα κεντήματα. Είχε, επίσης, στο Λονδίνο - όπως είδαμε - και τον θείο του (άδελφό της μητέρας του), τον Άχιλλέα Παπαδόπουλο (τό επώνυμο όφειλόταν στο γεγονός ότι ήταν γιός παπᾶ) και ο οποίος επίσης ασχολούνταν με τά κεντήματα. Ήξερε, όμως, επίσης και λίγα Άγγλικά σέ σύγκριση με την πλειονότητα των άλλων Έλληνοκυπρίων μεταναστών, πολλοί από τούς όποιους ούτε καν στο Δημοτικό Σχολείο δεν είχαν φοιτήσει, αφού την εποχή εκείνη ή δημοτική, πολύ δε

περισσότερο ή γυμνασιακή εκπαίδευση ήταν έντελώς προαιρετική.

Φτάνοντας, όμως, στο σταθμό Victoria μέ τίς δυό του βαλίτσες (ή μιᾶ περιείχε τό έμπόρευσό του και ή άλλη τά ρούχα του) και ψάχνοντας να βρεί τό θείο του στην έξοδο του σταθμού, δεν είχε προσέξει τόν κλέφτη πού εν ριπή όφθαλμού του είχε πάρει την μιᾶ βαλίτσα και προσπάθησε να εξαφανιστεί μέσα στο πλήθος. Εύτυχώς για τόν Στάκη, ένας υπάλληλος του σταθμού, ο όποιος γνώριζε ασφαλώς την παρουσία εκεί άετονύχηδων, είχε προσέξει τή σκηνή της κλοπής και κυνήγησε τόν κλέφτη κι έτσι ο Άργυρός επανέκτησε τή βαλίτσα του. Διαφορετικά, τά όνειρα τόσο του ίδιου, όσο και των καταχρεωμένων γονιών του στην Κύπρο, θά πήγαιναν χαμένα, ενώ ο ίδιος θά γινόταν στόχος χλευασμού και κατηγοριών από τούς πάντες και πιθανόν να μην δινότανε στον νεαρό "έπιχειρηματία" ή εύκαιρία να γίνει αυτό πού στή συνέχεια κατόρθωσε να γίνει: Ένας μεγαλοεπιχειρηματίας πρώτου μεγέθους πού θά τόν θαύμαζαν και θά τόν εκτιμούσαν δικοί του και ξένοι, τόσο στή Γενέτειρά του Κύπρο, όσο και στή Μεγάλη Βρετανία και ιδιαίτερα στή Σκωτία, την όποια επέλεξε σάν τή δεύτερή του πατρίδα και στην όποια έζησε έβδομήντα τόσα χρόνια.

Ο Στάκης στην αρχή είχε τέσσερα προβλήματα να επιλύσει όταν πρωτοήλθε στην Άγγλία: "Η πρώτη σκέψη να μεγαλώσω τό κεφάλαιό μου. Δεύτερο, έπρεπε ν' αποπληρώσω τό χρέος των έξήντα λιρών. Τρίτο, να βοηθήσω τόν πατέρα μου να αποπληρώσει τό δικό του χρέος των εξακοσίων λιρών. Και τέταρτο, να μορφώσω τ' αδελφία μου. Είχα τρεις αδελφές κι έναν αδελφό. Όλοι τους σπουδασαν. Εγώ, τίς ώρες πού δεν είχα δουλειά, έπαιρνα βιβλία και λεξικό και διάβαζα". Άλλά πώς να αύξηθεϊ τό κεφάλαιο; "Στό χρόνο επάνω βρήκα πώς τό μόνο μέσο για ν' αύξήσω τίς πωλήσεις μου ήταν να αποκτήσω δικό μου μεταφορικό μέσο. Αυτοκίνητο δεν μπορούσα, κι έτσι αγόρασα ένα δίτροχο, μιᾶ μοτοσυκλέτα, παρά τίς διαμαρτυρίες του θείου μου, πού μου λέγε: "Θά καταστραφεϊς και θά φᾶς και τά κεντημάτά σου". (Αυτά τά λέω για πρώτη φορά σέ σένα, πρόσθεσε χαμογελώντας ο Στάκης). "Ήξερα ποδήλατο. Πήγα λοιπόν στο Μπράτφορντ και αγόρασα μιᾶ μοτοσυκλέτα, μάρκας AJS για τριάντα λίρες και δέκα πέννες cash". Άλλά έξω από τό Μπράτφορντ έπεσα κάτω, έσκισα τό μοναδικό μου παντελόνι, κι όταν τό μάθε ο θείος μου θύμωσε πολύ. "Υστερα πήγα μόνος μου σ' ένα ποδοσφαιρικό γήπεδο κι έδωσα κάμποσους γύρους μέχρι πού έμαθα να τήν οδήγῶ. Εκείνη ή μοτοσυκλέτα μ' έσωσε. Τή δουλειά μιᾶς βδομάδας

τήν έκανα σέ μιά μέρα. Μέσα σ' έννιά μήνες κατόρθωσα καί ξεχρέωσα τά κεντήματά μου, ξεχρέωσα μέρος από τό χρέος μου καί τετραπλασίασα τό κεφάλαιό μου. "Έπειτα πρόσθεσα στή μοτοσυκλέτα ένα Side-car αντί νά δένω τίς βαλίτσες στό πίσω μέρος".

Αυτά, βέβαια, μās φαίνονται σήμερα σάν παραμύθι. Όμως έτσι, καί χειρότερα, πέρασαν τό πρώτο στάδιο τής έδώ παραμονής τους οί πρώτοι Έλληνοκύπριοι απόδημοι τής "γενιάς του τριάντα". Η άνεργία τήν εποχή εκείνη μάστιζε όχι μόνο τήν Άγγλοκρατούμενη Κύπρο, αλλά καί όλόκληρη τήν Εύρώπη. Στην Άγγλία τά πράγματα δέν ήταν, βέβαια, τόσο άσχημα όσο στή μεσοπολεμική, γιά παράδειγμα, Γερμανία, κι αυτό γιατί οί Άποικίες έστελναν στή Βρετανία τόν πλούτο καί τήν παραγωγή τους. Όμως γιά τούς άνειδίκευτους κυρίως εργάτες, όπως ήταν οί Έλληνοκύπριοι πού ξενιτεύονταν σέ άναζήτηση καλύτερης τύχης, τά πράγματα ήταν εξαιρετικά δύσκολα. Καί χρειαζόταν τό είδος του προγραμματισμού καί τής διορατικότητας του Στάκη όχι μόνο γιά νά επιζήσουν οί πρώτοι εκείνοι απόδημοι, αλλά καί σέ σπάνιες περιπτώσεις νά διακριθούν καί, μέ λίγη καλή τύχη, νά επιζήσουν του πολέμου καί νά δημιουργήσουν οικονομικές καί επιχειρησιακές αυτοκρατορίες, όπως αυτή του Κατωδρύτη Άργυρου Στάκη.

"Τέλος του 1930 πήγα στήν Κύπρο καί πήρα μαζί μου τό σεβαστό γιά τήν εποχή εκείνη ποσό τών έξακοσίων λιρών. Πήρα επίσης καί τή μοτοσυκλέτα μου - μέ τέτοια λεφτά ήμουνα πραγματικός βασιλιάς. Έμεινα εκεί περίπου τρείς μήνες. Καί όλα εκείνα τά λεφτά τά έκανα κεντήματα καί ξαναγύρισα στήν Άγγλία. Αυτό σήμαινε πώς τώρα είχα ένα κεφάλαιο χίλιες λίρες. Τήν περισσότερη επιτυχία μου στά κεντήματα τήν όφειλω στους δικούς μου στήν Κύπρο, γιατί ή

μητέρα μου ήταν μιά από τίς καλύτερες τεχνήτριες στά σχέδια κι εργατική ώρες όλόκληρες. Τονίζω ότι όλα αυτά τά όφειλω στους δικούς μου, στή μητέρα μου, στίς αδελφές μου, στόν πατέρα μου. Όταν επέστρεψα στήν Άγγλία, αγόρασα αυτοκίνητο, ένα Μόρρις Κάουλυ (Morris Cowley), στή Γλασκώβη. Τόν καιρό εκείνο στοίχιζε 179 λίρες. Πάλι ό θεός μου μου έγραψε κι άρχισε τίς επιπλήξεις. Ήρθε μάλιστα επίτηδες στή Γλασκώβη γιά νά μου τά ψάλει κι από κοντά. Ούτε καί μέ πίστεψε όταν του απόδειξα πόση διαφορά είχε κάνει στή δουλειά μου ή αγορά τής μοτοσυκλέτας. Οί αντιρρήσεις του θείου μου όμως δέν μέ αποθάρρυναν. Ήμουν ό πρώτος Κύπριος στήν Άγγλία πού είχε αυτοκίνητο. Μόλις τό αγόρασα, πήρα ένα Σκωτσέζο νά τό οδηγεί μέχρι νά μάθω εγώ - τρείς μέρες! Τό αυτοκίνητο μου 'καμε του κόσμου τά καλά. Ήμουνα πιά ένας πωλητής Gentleman. Μετά από έναμιση χρόνο προσπαθούσα νά μάθω καί τό θείο μου νά γυρίζει μέ αυτοκίνητο! Μετά τρία χρόνια όλοι οί πωλητές κεντημάτων τό αντιλήφθηκαν ότι τό αυτοκίνητο ήταν άπαραίτητο στή δουλειά μας. Γυρίζαμε από πόλη σέ πόλη σάν τούς μάντηδες (γύφτους). Οί καλύτεροί μου φίλοι είναι αυτοί πού γνώρισα τότε πού ήμουνα ακόμη παιδί. Γιά νά φαίνομαι δέ πιό μεγάλος καί νά μέ λαμβάνουν πολύ πιό σοβαρά υπόψη οί πελάτες, φορούσα ψηλό καπέλλο καί ψεύτικη καδένα (ρολογιού). Σ' αυτό όφείλεται μεγάλο μέρος τής επιτυχίας μου: Κανένας πελάτης δέν αρνιόταν ν' άνοιξει τήν πόρτα του νά μιλήσει στό νεαρό πωλητή Κυπριακών κεντημάτων μέ τό ήμίψηλο καπέλλο καί τήν καδένα στό στήθος".

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟΣ ΕΜΠΟΡΟΣ

Αυτό, λοιπόν, ήταν τό πρώτο, αλλά καί τό πιό δύσκολο έμπόδιο, πού ξεπέρασε ό Στάκης προτού μπει στό δρόμο τής μεγάλης επιτυχίας. Μικροπωλητής περιπλανώμενος, κτυπώντας τίς πόρτες τής ολοένα αύξανόμενης πελατείας του, σ' όλη τή Μ. Βρετανία, γνώρισε σιγά-σιγά τά μεγάλα τζάκια καί τήν ύψηλή κοινωνία, "πριγκίπισσες κ.τ.λ.", κι αυτό του έδωσε τήν ιδέα, αντί νά γυρίζει "σάν μάντης", νά πηγαίνει καί νά λαμβάνει μέρος στίς έμπορικές Έκθέσεις. "Αρχισα μέ τό Όλύμπια, τό Ideal Home Exhibition, κάθε χρόνο. Ήμουνα ακόμη παιδί 19 χρονών καί, χωρίς κανέναν νά μέ συμβουλέψει, έκανα αίτηση. Έτσι ήμουν πιά άνεγνωρισμένος έμπορος, όχι πιά κτυποπόρτης. Στίς Έκθέσεις γνώρισα κόσμο καί κοσμάκη. Αυτά τά Exhibitions τά συνέχισα κάθε χρόνο ως τό 1936. Έκέρδιζα άρκετά καί δέν έβρισκα πιά δυσκολία στίς αγορές μου".

Ό Άργυριός Στάκης μετά τίς πρώτες του επιτυχίες στό έμπόριο

Κι ἐδῶ ὁ Στάκης κάνει μιά μικρή παρένθεση, ἀλλὰ τόσο ἀποκαλυπτική γιά τόν ἀνθρωπισμό του. “Ἐξέχασα -τό 34, ὅταν μία μέρα περπατοῦσα στό Λονδίνο, συνάντησα κάποιο παλιό συμμαθητή μου στήν Ἀκαδημία, καί ἐκεῖ πού πήγαμε νά πιοῦμε καφέ, τόν ρώτηξα ἂν ἤθελε νά ῥθει κι αὐτός στά κεντήματα. “Ὑστερα τόν ἔκαμα καί γαμπρό μου, μέ τήν ἀδελφή μου, τήν Στέλλα. Λεγόταν Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου ἀπό τό Στρογγυλό. “Ἡμαστε πολύ φίλοι ὡς τά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του - ἦταν ὁ καλύτερος ἀνθρώπος τῆς ζωῆς μου. “Ἦρθε μαζί μου, ἀμέσως μπήκε στό νόημα τῆς δουλειᾶς, καί ποτέ του δέν τό μετάνιωσε. “Εργαζόταν μόνος του”.

Σέ τέτοιες δουλειές, ὅμως, ὑπάρχουν καί τά ἀτυχήματα. Καί εἶναι σέ τέτοιες περιπτώσεις πού σφυρηλατοῦνται οἱ μεγάλες φιλίες. “Ἐπιστρέφοντας μία μέρα ἀπό τήν ἐκκλησία (ἦμουν μαζί μέ τόν Ἀλέξανδρο Κωνσταντίνου καί τόν Ἀγγελή Σολωμοῦ - ἦταν μεγάλος φίλος μου, μπήκε στά κεντήματα τό '30 - '31), βρήκαμε ὅτι διάρρηξαν τήν κάμαρή μας καί κλέψαν ὅλα μας τά κεντήματα”. Κάποτε πάλι ἦμουν σέ μιά πελάτρια στό Sloane Street καί τό αὐτοκίνητό μου ἦταν κάτω μέ ὀλη μου τήν περιουσία. “Ὅταν πήγα νά τό πάρω, μοῦ τό εἶχαν κλέψει. Δύο χιλιάδες λίρες πράμα εἶχα μέσα. Οὔτε ἀσφάλεια οὔτε τίποτα. “Ἀναγκάστηκα κι ἔστειλα τηλεγράφημα στόν Ἀλέξανδρο πού βρισκόταν στό Cardiff νά ῥθει στό Λονδίνο μέ ὅλα τά κεντήματα καί ὅλα του τά χρήματα. “Ἀρχίσαμε καί πάλι ἀπό τήν ἀρχή, χωρίς νά γράψω τίποτα στήν Κύπρο”.

Τό 1936 ὁ Ἀργυρός Στάκης ἐπισκέπτεται ξανά τήν Κύπρο, παίρνει δέ μαζί του καί τό αὐτοκίνητό του, ἓνα ὀλοκαίνουργιο Singer, πράγμα βέβαια πού ἔκανε πολύ μεγάλη ἐντύπωση ὄχι μόνο στούς στενοῦς συγγενεῖς του, ἀλλά καί σ' ὅλους, ὅσοι τόν ἑβλεπαν. “Ἦτανε, ἄλλωστε, μόλις 23 ἐτῶν, ἡ δέ πρόοδός του ὑπῆρξε πραγματικά θαυματική. Μέ τό αὐτοκίνητό του, λοιπόν, αὐτό, γεμάτο ἀπό τήν οἰκογένειά του, ἀποφάσισε νά ἐπισκεφθεῖ τό Μοναστήρι τοῦ Κύκκου, στό ὁποῖο γιά νά μεταβεῖς τότε ἔπρεπε νά ἀκολουθήσεις μιά πραγματικά πολύ ἐπικίνδυνη διαδρομή : στενός, ἀνηφορικός καί μέ πολλές ἀπότομος καμπές δρόμο, στόν ὁποῖο τά ἀτυχήματα δέν ὑπῆρξαν ποτέ σπάνια. Ἀργά τό βράδυ, κατηφορίζοντας τίς πλαγιές τοῦ Τροόδους, δυό αὐτοκίνητα πού προηγούνταν ἐκείνου τοῦ Στάκη, εἶχαν “τυφλωθεῖ” ἀπό τούς προβολεῖς αὐτοκινήτου πού ἐρχόταν ἀπό τήν ἀντίθετη κατεύθυνση καί μή ἀντιλαμβανόμενοι τή διπλή καμπή τοῦ δρόμου, ἔπεσαν σ' ἓναν γκρεμό, χωρίς ὅμως εὐτυχῶς θανατηφόρα θύματα. Ὁ Στάκης, ὁ ὁποῖος ἀκολουθοῦσε, πρόσεξε τί εἶχε

συμβεῖ καί μπόρεσε νά σταματήσει τό δικό του αὐτοκίνητο σχεδόν στό χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ. “Ἔτσι μπόρεσε καί τή δικιά του οἰκογένεια νά σώσει, ἀλλά καί αὐτούς πού εἶχαν πέσει στόν γκρεμό νά τούς βοηθήσει νά γλιτώσουν καί νά μεταφερθοῦν στό νοσοκομεῖο. Ἦταν, ὅμως, ἓνα περιστατικό πού ἔμεινε βαθιά ριζωμένο στή μνήμη του καί τό διηγούνταν μέ πραγματικά καρδιοκτύπι. “Ἰσως δέ νά ἦταν αὕτη ἡ αἰτία πού δέν ξαναεπισκέφτηκε τό Μοναστήρι τοῦ Κύκκου πρίν περάσουν ἐξήντα δύο χρόνια” τό ἐπισκέφθηκε δέ τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1998, ἀλλά αὕτη τή φορά μέ ὁδηγό καί μέ συνεπιβάτες τήν κόρη του Νίκη καί τόν γαμπρό του Εὐρο πού ζοῦνε στή Λεμεσό. Οἱ δέ δρόμοι πρός τό Μοναστήρι οὔτε κἀν θυμίζουνε πιά τούς ἐπικίνδυνους ἐκείνους δρόμους τοῦ 1936.

Οἱ ἐπιχειρηματικές, ὅμως, ἐπιτυχίες τοῦ Στάκη [εἶχε στό μεταξύ περικόψει καί “στρογγυλέψει” τό ὄνομά του, ἀκριβῶς γιά ἐμπορικούς λόγους, καί ἀπό Ἀργυρός Ἀναστάση τό ἔκανε Reo Stakis] δέν τόν ἀπομάκρυναν καθόλου ἀπό τή φροντίδα του γιά τήν οἰκογένειά του στήν Κύπρο. Ἀντίθετα τόν ἔκαναν ἀκόμη πιό ἀποφασισμένο νά παράσχει σέ ὅλους τους - στούς γονεῖς καί σ' ἀδελφία του - αὐτά πού εἶχε ὁ ἴδιος στερηθεῖ. Ἀποπλήρωσε, λοιπόν, τά οἰκονομικά χρεῖα τοῦ πατέρα του, ἀλλά παράλληλα φρόντισε καί γιά τή μόρφωση τῶν ἀδελφῶν του. “Ἔτσι οἱ μέν ἀδελφές του φοίτησαν σέ σχολή Μέσης Παιδείας στή Λεμεσό, ὁ δέ ἀδελφός του στή Λευκωσία. Παράλληλα δέ, κι ἐπειδὴ σάν μεγαλύτερος ἀδελφός εἶχε καί στήν πράξη πάρει τή θέση τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογένειας ὅταν ὁ πατέρας του πέθανε στίς ἀρχές τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εἶχε τήν πατροπαράδοτη ὑποχρέωση νά φροντίσει καί γιά τούς γάμους τῶν ἀδελφάδων του καί μάλιστα μέ νέους πού θά ἐπέλεγε ἢ θά ἐνέκρινε ὁ ἴδιος. Κι ἔτσι πράγματι ἔγινε. Τήν Στέλλα ὅπως εἶδαμε τήν πάντρεψε μέ τόν Ἀλέξανδρο Κωνσταντίνου. Τή Δέσποινα, τήν πάντρεψε μέ ἓνα συγχωριανό τους, τόν Χαράλαμπο Νικολάου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβεῖ στό Λονδίνο γιά νά συναντήσει τόν ἀδελφό του πού δούλευε σερβιτόρος στό ξενοδοχεῖο Claridges. Συνεπῶς ὁ Στάκης δέν δυσκολεύτηκε νά πείσει τόν Χαράλαμπο νά γίνει ἐπ' ἀδελφῇ γαμπρός του, ἀφοῦ ἡ Δέσποινα τοῦ ἦταν ἤδη πολύ γνωστή. Μετά τό γάμο τους, καί ὅταν πιά ὁ Στάκης εἶχε ἀρχίσει ἐπιχειρήσεις στή Γλασκώβη, ὁ Χαράλαμπος Νικολάου [πού ἄλλαξε τό ὄνομά του ἀγγλοποιώντας το σέ Harry Nicholas] μέ τή σύζυγό του Δέσποινα ἐγκαταστάθηκαν στή Σκωτία καί ἀσχολήθηκαν μέ δικά τους ἐστιατόρια. Ἡ τρίτη ἀδελφή, ἡ Ἐλένη, παντρεύτηκε τόν Χρήστο Συμεωνίδη [προξενητής τή φορά αὕτη ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος Κωνσταντίνου], καί τό ζευγάρι

ἐγκαταστάθηκε στο Ἑδιμβούργο, ὅπου ὁ γιός τους, Τάσος Συμεωνίδης, διετέλεσε γιά χρόνια Ἐπίτιμος Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος. Τὴν δὲ τελευταία του ἀδελφή, τὴν Ἑρασμία, πού ἦταν καί τὸ μικρότερο παιδί τῆς οικογένειας, τὴν πάντρεψε μέ τόν Σωκράτη Χριστοδουλίδη πού σπούδαζε τότε στή Γλασκώβη καί παράλληλα ἐργαζόταν σ' ἓνα ἀπό τὰ ἐστιατόρια τοῦ Στάκη γιά νά μπορεῖ νά καλύπτει τὰ ἐξοδα τῶν σπουδῶν του. Ἀργότερα ὁ Σωκράτης διορίστηκε καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς στο Πανεπιστήμιο τοῦ Λονδίνου, ὅπου κι ἐγκαταστάθηκε μέ τὴν Ἑρασμία καί τὴν οικογένειά του. Ἐδῶ δὲ νά ἀναφέρουμε ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς τρόπους, μέ τοὺς ὁποίους ὁ Στάκης ἐξυπηρέτησε τὴν Ὁμογένεια Ἡνωμένου Βασιλείου ἦταν καί ἡ ἀπασχόληση στίς ἐπιχειρήσεις του ὅλων τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν πού τοῦ ζητοῦσαν ἐργασία προκειμένου νά καλύψουν μέρος τῶν ἐξοδῶν τῶν σπουδῶν τους. Ὅπως δὲ μάλιστα συμβαίνει μέ μεγάλο ἀριθμὸ φοιτητῶν, ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγκατέλειψαν τελικὰ τίς σπουδές τους καί παρέμειναν μόνιμοι ὑπάλληλοι εἴτε στίς ἐπιχειρήσεις τοῦ Στάκη εἴτε ἄλλου.

Τὸ 1936, ἐπίσης, ὁ Στάκης, ἐπιστρέφοντας σῶος καί ἀβλαβὴς ἀπὸ τὴν περιπέτειά του στὴν Κύπρο, κάνει τὸ πιὸ μεγάλο βῆμα τῆς μέχρι τότε ἐμπορικῆς του σταδιοδρομίας : Γίνεται πραγματικὸς ἔμπορος κι ἀνοίγει μαγαζί στὴν Bond Street τοῦ Λονδίνου. "Ἐφερα τὸν Μιχαὴλ Κωνσταντινίδη [ἦταν Ἀρχιμανδρίτης καί Προϊστάμενος στὴν Ἁγία Σοφία Λονδίνου], τὸν μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο Ἀμερικής, πού ἔκανε τὸν ἀγιασμό καί μὰς ἔδωσε τὴν εὐχή του. Ἐκεῖ ἔφερα ἔξι κορίτσια ἀπὸ τὴν Κύπρο καί τὰ ἔβαζα ὡς demonstration καί ἡ δουλειὰ ἐπῆγαινε πολὺ καλά. Ἐκεῖ μὰς ἔδωσε καιρὸ νά σκεφτοῦμε πάλι νέα σχέδια. Μία ἀπὸ τίς κόρες ἐκεῖ, μία ἀπὸ τίς καλύτερες Κυπρίες πού ἔχομεν, ἡ Δέσποινα Συμεοῦ ἀπὸ τὴν Ὁρά - φτάνει καί συγγένισά μου - ἔκαμε τεράστιες θυσίες γιά τὴν οικογένειά της, ἔφερε τίς ἀνιψιές της, ὀρφανές, καί τόσα καί τόσα - τί ὠραῖο πράγμα, ἀλήθεια, ἡ καλοσύνη - ἦταν μιά ἀπὸ τίς πλέον προκομμένες πού ἐγνώρισα ποτέ μου". [Παρέθεσα αὐτολεξί ὅλη τὴ σιχομυθία του αὐτὴ ὅπως τὴν ἔχω καταγράψει στὴ μακρότατη συνέντευξη πού μοῦ ἔδωσε, στο ἐστιατόριό του, τὸ Chevalier, στο 244 Buchanan Street τῆς Γλασκώβης, τίς μεταμεσονύχτιες ὥρες τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1966, γιὰτὶ δείχνει γι' ἄλλη μιά φορά τὴν εἰλικρίνεια, ἀλλὰ καί τὸν μεγάλο του ἀνθρωπισμὸ. Τόσο κατὰ τὴ συνάντησή ἐκείνη, ὅσο καί σὲ κατοπινές μας συναντήσεις στο Λονδίνο, αὐτὴ τὴν εἰκόνα ἐσχημάτισε: τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν εἶχε παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν καταπληκτικὴ του

ἐπιτυχία εἴτε γιά νά ὑποτιμῇ αὐτοὺς πού τὸν βοήθησαν στὰ πρῶτα του βήματα στὴν ξενιτιά, εἴτε τοὺς ἀνθρώπους πού τοῦ ζητοῦσαν μιά κάποια ἀναγκαία ἐξυπηρέτηση].

"Τὸ μαγαζί στὴν Bond Street μὰς ἔδωσε Status [ὁ Στάκης πάντοτε χρησιμοποιοῦσε τὸν πληθυντικὸ, ποτέ τὸ ἐγώ]. Ἐκάμαμε θαυμάσια πελατεία, πολὺ μεγάλες οἰκογένειες, πελάτες μέ πολλοὺς τίτλους. Αὐτὸ διάρκεσε δύο χρόνια. Διότι ἔπρεπε νά μένω ἐκεῖ ὅλον τὸν καιρὸ μου, ἐγὼ δὲν ἤθελα νά μένω στο ἴδιο μέρος, τὸ ξέκαμα καί ἔβαλα ἓνα-δύο salesmen [πλασιέ] δικούς μου, γιά τοὺς ὁποίους ἀγόρασα αὐτοκίνητο νά πουλοῦν κεντήματα γιά μένα. Αὐτὸ διάρκεσεν ὡς τὸ 1938 ὁπότε ἔστειλα τὸν Ἀλέκο [Ἀλέξανδρο Κωνσταντίνου] στὴν Κύπρο νά γνωριστεῖ μέ τὴν οικογένειά μου καί ἂν ὑπῆρχε συνεννόηση καί συμπάθεια νά γίνει γαμπρός μου. Παντρεύτηκε τὴν μεγάλη μου ἀδελφή".

"Τὸ 1939 ἀποφάσισα νά πάω στὴν Κύπρο γιά νά παντρευτῶ. Ἦταν Ἰούλιος καί διάσχισα τὴν Εὐρώπη μέ τὸν Ἀριστο Πλάτωνα καί τὸν Μιχαὴλ Γεωργίου. Ἡμεθα πασάδες τότε - νά δοῦμεν τοὺς δικούς μας, νά κάμουμεν τὰ κεντήματά μας. Ἀλλὰ καί νά παντρευτῶ. Πήγαμε μέ τὸ αὐτοκίνητό μου - ἓνα Σίγγκερ, τὸ πρῶτο νομίζω πού πῆγε στὴν Κύπρο. Ἐγὼ τὸ '39 ἀρραβωνιάστηκα στὰ Λεύκαρη τὴν Ἀννίτσα Πετροπούλου καί ἐπρόκειτο νά παντρευτῶ τὸν Μάρτη. Τὸν Σεπτέμβρη ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος. Ἐστράφηκα τὸν Ὀκτώβρη διότι εἶχα ὅλα μου τὰ κεντήματα στὴν Ἀγγλία, μέ τὴν προϋπόθεση νά ἐπιστρέψω στὴν Κύπρο μετὰ πέντε-ἕξι μῆνες. Μ' ἔκοψεν ὁ πόλεμος, κεντήματα δὲν μπορούσα πιά νά φέρω - ὅ,τι εἶχα τὰ πούλησα, εἶχα μάλιστα ἀγοράσει σὲ καλὴ τιμὴ καί ὅσα κεντήματα εἶχαν ἄλλοι συγχωριανοί ἢ συμπατριῶτες μου πού ἤθελαν νά ἐπιστρέψουν στὴν Κύπρο, καί τὰ πούλησα κι αὐτά, καί ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο νά κάνω, ἡ μόνη ἀπόφαση ἦταν νά μπῶ στο catering, τὸ ὁποῖο πάντοτε μοῦ ἄρεσε - εἶχα καί ἄλλοτε ἐπιχειρήσει ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερα. Ἡ πρώτη ἀπόφαση ἐστιατορίου πάρθηκε μέ τὸν Ἀριστο Πλάτωνα, τὸν Μιχαὴλ Ἐπιφανίου καί τὸν Charlie Pattison (Κυριάκης Παττίχης). Ὁ ἓνας ἀνέλαβε διευθυντὴς κουζίνας, ὁ ἄλλος ἄλλου, γελοῖα πράγματα, κανένας μας δὲν εἶχε ἰδέα ἀπὸ ἐστιατόρια, καί αὐτὸ πού πήραμε ἦταν μικρό. Ἐγὼ, νά φανταστεῖς, τὸ μόνο πού ἤξερα ἦταν νά ζεσταίνω νερό! Στὴ Γλασκώβη ἀρχίσαμε. Ἐβάλαμεν ἀπὸ πεντακόσιες λίρες ὁ καθένας. Τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν προηγουμένως γραφεῖο κηδεῶν, ἀνῆκε σὲ νεκροθάφτες κι ἐμεῖς τὸ κάμαμε ἐστιατόριο καί τὸ ὀνομάσαμε VICTORY. Τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν μέ ἐνοίκιο. Ὁ Ἀριστος

ἀπεχώρησε στο χρόνο άπάνω - έκαμε δουλειά δική του. Τόν δεύτερο χρόνο οι υπόλοιποι τρεις μας αγοράσαμε ιδιοκτησία δική μας, τό Άκροπόλ, και έκει ήταν ή πρώτη φορά πού φώναξα τόν Δήμαρχο [The Lord Prorost] Sir Patrick Dollan ν'άνοιξει τό έστιατόριο (νά τό εγκαينάσει). Τί θράσος δηλαδή είχαμεν σ' έκείνα τά χάλια του έστιατορίου. Έπερνούσαμεν καλά - ό Έπιφανίου εν τώ μεταξύ άπεσύρθη".

Τό έστιατόριο ACROPOLE, όπως άργότερα και τά άλλα έστιατόρια του Στάκη στην Σκωτία, όφειλαν την καταπληκτική τους έπιτυχία κατ' άρχήν στην προσωπικότητα του ίδιου, αλλά και στο νέο είδος φαγητών πού εισήγαγε. Οι Σκωτσέζοι, οι όποιοι είχαν κάποια γεύση της Μεσογειακής κουζίνας από τά χρόνια ύπηρεσίας τους στο Βρετανικό στρατό στη διάρκεια τόσο του πρώτου όσο και του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, άγκάλιασαν μέ πολύ μεγάλο ένθουσιασμό την πρωτοτυπία αυτή - γιά την πλειονότητα του Σκωτσέζων - κι έτσι δόθηκε ή εύκαιρία στο δαιμόνιο πνεύμα του μέχρι πρότινος νεαρού κεντηματεμπορίου ν' άναδειχθεί ένας από τούς μεγαλύτερους και τούς πιό έπιτυχημένους έστιάτορες της Σκωτίας. Στόν τρίτο χρόνο έφυγα κι έγώ καί άρχισα μέ μίαν έταιρεία πού αγοράσα ως ψωμάς".

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

"Έτσι φτάσαμε στο τέλος του πολέμου. "Τό 45-46 είμαι μόνο μέ τό άρτοποιείο. "Ηθελα ν' αγοράσω ένα έστιατόριο πού ανήκε στην Scottish Mutual Insurance. [Τόν καιρό πού ό Στάκης πουλούσε ακόμη κεντήματα, είχε γνωριστεί μέ τόν Πρόεδρο της Έταιρείας αυτής, τόν Ballantyne], στόν όποιο είπε πώς ένδιαφερόταν ν' αγοράσει τό υπόγειο του κτιρίου όπου στεγαζόταν ή Έταιρεία, στην περιοχή Busby της Γλασκώβης, στην όδό St. Vincent]. Αυτόι μου λένε πώς δέν σκόπευαν νά τό πωλήσουν. "Αν όμως τό άποφάσιζαν, τότε θά μέ προτιμούσαν έμένα. Τό '46 έπιστρέφω στην Κύπρο νά παντρευτώ. Πήρα μαζί μου 35.000 χιλιάδες λίρες. Μέ τά χρήματα αυτά άνοιξα έργοστάσιο κεντημάτων μέ διευθυντή τόν γαμπρό μου τόν Συμεωνίδη. Δέν μ' άρέσει νά έχω μετρητά χρήματα. Θέλω τό χρήμα νά τό έχω μέσα στη δουλειά. "Όταν ήμουν στην Κύπρο, πήρα τηλεγράφημα από τόν Ballantyne ότι μου πουλούσαν τό έστιατόριο άν ακόμη ένδιαφερόμουν. Έπιστρέφω στην Άγγλία μέ την γυναίκα μου τόν Δεκέμβρη του '46. Είχα μείνει στην Κύπρο κάπου ένα χρόνο. Μόλις επέστρεψα, αγοράσα τό IVY. Έγώ και δύο άλλοι τό διορθώσαμε, γιατί δέν μπορούσαμε νά πάρουμε

άδεια κτίσματος".

Στό μεταξύ τό άνήσυχο πνεύμα του Στάκη τόν σπρώχνει νά καταπιαστεί και μέ άλλα πράγματα εκτός από τό άρτοποιείο και τά έστιατόρια. "Τό '46 άρχισα έργοστάσιο κατασκευής πλαστικών ειδών μαζί μέ τρεις άλλους. Έδώ δυστυχώς, ένεκα του έπιστήμονα χημικού πού είχαμε και ένεκα ότι ήμουν τελειώς άπειρος της δουλειάς των plastics, ή δουλειά κράτησε μόνο δύο χρόνια, κι έδώ έζημίωσα περίπου 35 χιλιάδες λίρες. Αυτό όμως μου έγινε μάθημα και πάντοτε πιστεύω ότι όταν μία δουλειά δέν την καταλαβαίνεις και δέν έχεις τό μέσον νά βρεις ανθρώπους πεπειραμένους και έμπειρους, τό καλύτερο πράγμα νά τά παρατήσεις γιά νά μήν καταστραφεί τελειώς και ή υγεία σου. Στό μεταξύ στο Bakery είχα μόνο 51% μετοχές. Στόν έναμιση χρόνο αγοράσα και τίς υπόλοιπες 49% και σέ δύο χρόνια είχαμε 21 παρατήματα. Έν τώ μεταξύ είχαμε άρχίσει και τό IVY και έδώ ήρθεν ό Νικόλας ό γαμπρός μου, ό όποιος είναι ακόμη έδώ μέ τίς δικές του δουλειές. Μετά αγοράσα τό L' Apperitif και έδώ είναι πού είδα ότι μέ λίγη διακόσμηση και καθαριότητα των κουζινών ήταν αυτό πού ό Γλασκωβίτης ζητά. Μόλις τό άνοιξα έκαμνα του κόσμου τίς δουλειές, κι έπήρα την πρώτη άδεια ποτού πού έδόθη στην Γλασκώβη γιά 15 χρόνια".

Πολλοί μετανάστες ή και άλλοι έπιχειρηματίες, ασφαλώς, όταν θά έφταναν στο σημείο αυτό, θά τό θεωρούσαν όχι μόνο άρκετό, αλλά σάν πολύ μεγάλη έπιτυχία. "Όχι όμως ό Στάκης. Και ή μεγάλη στιγμή έφτασε όταν σκέφτηκε τό έξής έξυπνο κόλπο: "Ένα από τά έστιατόρια πού είχε ήταν leasehold [δηλαδή όχι άπόλυτη ιδιοκτήσια] και βρισκόταν σ' ένα όλόκληρο τετράγωνο πού ανήκε σέ μία έταιρεία του Λονδίνου. Στό τετράγωνο αυτό υπήρχαν και πάρα πολλά άλλα καταστήματα leasehold, κι ό Στάκης πλησίασε όλους τούς καταστηματάρχες και τούς ρώτησε άν ένδιαφέρονταν νά αγοράσουν τό freehold [πλήρης ιδιοκτησία] του καταστήματός τους. "Όταν πήρε θετική άπάντηση από όλους τούς άλλους καταστηματάρχες, πλησίασε τούς ιδιοκτήτες του ακινήτου και τούς βολιδοσκόπησε άν πουλούσαν τό τετράγωνο και πόσα ήθελαν. "Όταν ή άπάντηση ήταν θετική και του δόθηκε μία τιμή, επισκέφθηκε την Τράπεζά του. "Ο διευθυντής ήταν φίλος μου. Τόν είχα γνωρίσει πριν πολλά χρόνια στο Λονδίνο, όταν γύριζα από σπίτι σέ σπίτι και πουλούσα κεντήματα. Μόλις λοιπόν μέ είδε, ρώτησε πώς είναι ή οικογένειά μου και τά συνηθισμένα. Του είπα από υγεία είμαστε όλοι καλά. Μόνο πού άμα άκούσει την πρότασή μου θά μου πει νά πάω νά δώ κανένα ψυχίατρο. Μ' άκουσε προσεκτικά, κοίταξε

τούς αριθμούς πού του παρουσίασα κι ύστερα έβγαλε τό συμφωνητικό καί μου εἶπε νά τό υπογράψω. Μοῦ δίνει τό δάνειο πού του ζητοῦσα. Αὐτό μ' ἔκανε Στάκη", μοῦ δήλωσε μέ ἔμφαση. "Γιατί τά λεφτά ἦταν πολλά, 250,000 λίρες, κι ἀπό κείνη τή δουλειά κέρδισα ἀμέσως ἑβδομήντα χιλιάδες λίρες, ἓνα τεράστιο ποσό τήν ἐποχὴ ἐκείνη."

Κάποτε πάλι εἶχε συμφωνήσει ν' ἀγοράσει ἓνα ἀκίνητο. Ἡ συμφωνία του ἦταν προφορική, "ἀπλῶς δώσαμε τό χέρι". Κατέβηκα στό Λονδίνο νά υπογράψω τά συμβόλαια, ὁπότε πῆρα ἓνα ἐπείγον τηλεγράφημα ἀπό τούς δικηγόρους μου στή Γλασκώβη ν' ἀναβάλω τήν ὑπογραφή. Δέν μοῦ ἐξηγοῦσαν τούς λόγους. Ἐπέστρεψα ἀμέσως στή Γλασκώβη, καί μοῦ εἶπαν ὅτι κατόρθωσαν νά ρίξουν τήν τιμὴ κάπου 200 χιλιάδες λίρες. Μεγάλο ποσό. "Ὅμως ἐγὼ εἶχα δώσει τό λόγο μου. Καί τό πᾶν στὸν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη. Προτίμησα λοιπὸν νά ζημιώσω τά λεφτά αὐτά, παρά νά χάσω τήν ἐμπιστοσύνη πού μοῦ εἶχαν. Σέ διαβεβαίω ὅμως πῶς ἐκείνη ἡ χειρονομία μου πού ἔκαμα ἐντελῶς αὐθόρμητα καί χωρὶς ὑστεροβουλία, μοῦ ἔφερε πολὺ περισσότερα κέρδη, γιατί τό μάθανε ὅλοι στή Σκωτία καί ἀλλοῦ, καί ὅπου ἄπλωνα πιά τό χέρι μου, κανένας δέν μοῦ ἀρνιότανε τίποτε. Τό μέρος αὐτό εἶναι τό Princess. Ὅταν τό ἀγόρασα, σέ μιά μεριά ἔκαμα τό Cobba Cabana. Γιά πρώτη φορά ἐχρησιμοποίησα ἀρχιτέκτονα-διακοσμητὴ, καί τό ἄνοιξα μέ τίς μεγαλύτερες τιμές πού ἓνα ἐστιατόριο μπορεῖ νά κινηθεῖ μέ τεράστια ἐπιτυχία. Στό ἴδιο κτῆμα μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνο ἄνοιξα τό Rally Room. Κι ἐδῶ τονίζω εἶχα τό πρῶτο "live television", πού εἶναι ἱστορικό, κι ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση σ' ὅλη τή Γλασκώβη. Σέ δύο χρόνια ἀπὸ τότε πού τό ἀγόρασα, μέσ' στό ἴδιο κτῆμα εἶχα ἑξὶ ἐστιατόρια καί ἐφτά μῦαρ στό ἴδιο κτίριο".

Στὴ δεκαετία τοῦ 1960, στὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ὁ Στάκης εἶχε κατορθώσει ν' ἀνοίξει φτερά" καί νά γίνει μεγάλος ἐπιχειρηματίας, ἰδίως στὸν τομέα τῶν ἐστιατορίων καί τῶν ξενοδοχείων, μιά ἀπὸ τίς μεγαλύτερες δυσκολίες πού εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει ἦταν ἡ ἐξασφάλιση ἄδειας γιὰ πώληση οἰνοπνευματῶδων ποτῶν. Ὡς γνωστόν, στή Σκωτία ἀπαγορευόταν τότε ἡ λειτουργία μπουαρῶν τήν Κυριακὴ, ὁπότε ὁ Στάκης σκέφτηκε νά ἐξασφαλίσει τέτοιες ἄδειες μέ τό δικαιολογητικό ὅτι οἱ δικές του μπουαριές ἦταν ξενοδοχεῖα καί συνεπῶς ἐδικαιοῦντο νά διαθέτει οἰνοπνευματῶδη ποτά στὴ πελατεία του. Εἶχε μάλιστα συμβληθεῖ καί μέ μεγάλες ἐταιρεῖες οἰνοπνευματῶδων ποτῶν, οἱ ὁποῖες ἦταν διατεθειμένες (μέ συμβόλαια) ν' ἀγοράζουν ἀπὸ

τόν Στάκη τίς ὁργανωμένες πιά αὐτές μπουαριές. Ἡ ἐξασφάλιση, ὅμως, τέτοιων ἀδειῶν δέν ἦταν καθόλου εὐκολο πρᾶγμα, ὁ Στάκης δέ ἦταν ὑποχρεωμένος νά χρησιμοποιήσει ὅλη του τὴν ἐπιρροή (πού ὀφειλόταν στό ἀποδεδειγμένα καλὸ του ὄνομα) προκειμένου νά πείσει τά εἰδικὰ δικαστήρια (licensing courts) νά του παράσχουν τίς σχετικές ἄδειες. Ἐπειδὴ μάλιστα σχεδὸν πάντοτε τό κατόρθωνε, οἱ κακές γλῶσσες ἄρχισαν νά διαδίδουν συκοφαντικά ὅτι ὁ Στάκης ἐξαγόραζε δῆθεν τούς δικαστές. Τό ἴδιο ἄλλωστε διεδίδετο ὁσάκις κάποιο ἐστιατόριό του ὑφίστατο καταστροφή ἀπὸ πυρκαγιά, ὁπότε οἱ κακές γλῶσσες τὴν ἀπέδιδαν σέ ἐσκεμμένο ἐμπρησμό. Μιά ἄλλη συκοφαντικὴ κατηγορία ἐναντίον τοῦ Στάκη ἦταν ὅτι ἡ δημιουργία τόσων ἐπιχειρήσεων σέ ἓνα τόσο λίγο χρονικὸ διάστημα ὀφειλόταν δῆθεν σέ σκοτεινὲς πηγές χρηματισμοῦ, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ὑπῆρξαν ἀποτελέσματα τῶν ἁοκνῶν του προσπάθειῶν καί τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης πού εἶχε ἐμπνεύσει σέ τράπεζες καί ἄλλους χρηματιστηριακοὺς οἴκους, οἱ ὁποῖοι γνῶριζαν ὅτι οἱ κάθε εἶδους δοσοληψίες τους μέ τὸν Στάκη ὄχι μόνο δέν ἐγκυμονοῦσαν κινδύνους, ἀλλ' ἀντίθετα τούς ἀπέφεραν σεβαστά κέρδη ὥστε μέ πολλὴ προθυμία τὸν κάλυπταν οἰκονομικά σέ κάθε του ἀγοραπωλησία. Ἄλλωστε, ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, χωρὶς δανεισμό δέν λειτουργεῖ καμιά ἐπιχείρηση.

ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Στὴ συνέχεια, βέβαια, ὁ Ἀργυρὸς Στάκης ἀπέκτησε τόσες πολλές ἐταιρεῖες καί τόσα ἀκίνητα κι ἐπιχειρήσεις, πού ἀπαιτοῦσαν ὀλόκληρο ἐπιτελεῖο πεπειραμένων ὑπαλλήλων γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν πολὺπλοκων ὑποθέσεων του. Ὅμως ὁ ἴδιος παρέμεινε πάντοτε ἓνας γνήσιος Ἑλληνοκύπριος" τῆς "παλαιᾶς σχολῆς" τῶν μεγάλων εὐεργετῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δέν ὑπάρχει φιλανθρωπικὴ ὁργάνωση στὴν ὁποία νά μὴν προσέφερε γενναϊὸδωρα καί ἐντελῶς ἀφιλοκερδῶς. Ὑπῆρξε μάλιστα καί μέλος πολλῶν τέτοιων ὁργανισμῶν. Ἐκεῖ ὅμως πού διακρίθηκε ἰδιαίτερα ἦταν στὴν προσφορά του πρὸς τὴν Ἑλληνορθόδοξο Ἐκκλησία τῆς Μ. Βρετανίας. "Στὴν Γλασκώβη ἔχουμε Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ '40. Κάθε μῆνα εἶχαμε ἐδῶ εἴτε τὸν Ἀρχιεπίσκοπο ἢ κάποιον ἱερέα. Αὐτὸ συνέχισε ὡς τό 1946, ὁπότε ἀγόρασα leasehold τὴν πρώτη Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ τό Corporation (δηλαδή οἱ ἰδιοκτῆτες) τὴν χρειάστηκαν, ἀγόρασα αὐτὴν πού ἔχουμε τώρα γιὰ 50 -- 60 χιλιάδες λίρες. Ἡ Ἐκκλησία συντηρεῖται ἀπὸ τό δίσκο. Μοῦ κοστίζει πολλὰ κάθε χρόνο. Αὐτά νά τ' ἀφήσουμε ἔξω, νά μὴν τά γράψεις". (Τά καταγράφω, ὅμως, γιατί

πρέπει να παραδειγματιστούν μερικοί από τους Έκκλησιαστικούς επιτρόπους, οι οποίοι χρησιμοποιούν κάποτε τη θέση τους στίς Επιτροπές για προσωπική προβολή και για διασυρμό του ονόματος της Εκκλησίας, για να μην αναφέρουμε την απαράδεκτη πολλές φορές στάση τους απέναντι του Ίερού Κλήρου, προς τόν οποίο συμπεριφέρονται ως εάν οι εκάστοτε ιερείς αποτελούν εύτελεις υπαλληλίσκους στίς επιχειρήσεις τους).

Τήν φιλανθρωπία όμως αυτή του Στάκη εκμεταλλεύτηκαν καταχρηστικά, βέβαια, μερικοί πατριώτες μας. Κι αυτό γιατί ο Στάκης δεν άρνήθηκε ποτέ να βοηθήσει εκείνους που του ζήτησαν την άρωγή του. “Ήρθε κάποτε ἐδῶ (Γλασκῶβη) κάποιος Κύπριος. Ἐγώ ὅλους τούς Κυπρίους τούς βοηθῶ καί τούς δίδω δουλειά. Ήρθε κοντά μου καί μου λέγει ὅτι εἶχε ἐντολήν ἀπό τόν Μακάριο γιά διάφορα πράγματα. Τόν ἔφερε, μου εἶπε, ... ἕνα ὑποβρύχιο, εἶχε μάλιστα μαζί του, ὅπως εἶπε, καί μερικά κιβώτια. “Ποῦ εἶναι τά κιβώτια;” τόν ρώτησα. Αὐτός μου εἶπε πῶς τά εἶχε κάπου κρυμμένα. Δέν ἤξερα, βέβαια, ἂν ἔπρεπε νά τόν πιστέψω ἢ ὄχι. “Ὅταν συνέβη κάτι τό πολύ κωμικό. Ἐκείνες τίς μέρες ἦλθε κάποιος φίλος μου ἀπό τό Μάντσεστερ. Μόλις τόν εἶδε τόν νεαρόν αὐτόν”, μέ φώναξε κατὰ μέρος καί μου ἐξήγησε ὀρισμένα πράγματα: “Ὁ νεαρός εἶχε γελάσει κάποιο φίλο μας ἀπό τό Birmingham κι ἄρραβωνιάστηκε τήν κόρη του. Τοῦ ‘φαγε ἄρκετά χρήματα κι ὕστερα τό ‘σκάσε. “Μου δίδεις τήν ἄδεια νά τόν περιποιηθῶ τόν κύριον αὐτόν;” μέ ρώτησε. Ἐγώ τί νά πῶ; Οὔτε κοντά μου ἐργαζόταν, ἀλλά καί γύριψε νά μέ γελάσει. Ήταν παλιάνθρωπος. Λοιπόν, ξέρεις τί τοῦ ‘καμε; Τόν ἔδωσε χέρια καί πόδια, τόν ἔβαλε μέσα στί αυτοκίνητό του καί τόν πήγε στό Birmingham. Δέν ξέρω ὅμως πῶς, μά ἡ ἀστυνομία εἶχεν εἰδοποιηθεῖ καί πήγε στό σπίτι τοῦ Κυπρίου στό Birmingham. “Ὁ νεαρός, ὅμως, παρ’ ὅλο πού εἶχε φάει τῆς χρονιάς του, εἶπε στήν ἀστυνομία πῶς ἐπρόκειτο γιά ἄστειο! ... Βλέπεις, συνέχισε ὁ Στάκης, ἔχουμε καί παλιανθρώπους μεταξύ τῶν συμπατριωτῶν μας, ἀπό τούς ὁποίους πρέπει ὅπωςδήποτε νά προσέχουμε. Ἀλλά ἐγώ, δέν ξέρω γιατί, μά θέλω νά ἔχω στίς δουλειές μου, τουλάχιστον στίς υπεύθυνες θέσεις, μόνο δικούς μας. Τούς ἔχω μεγαλύτεραν ἐμπιστοσύνη καί τούς ἀγαπῶ πολύ”.

Ὁ πολυάσχολος ὅμως Στάκης, ὁ “ἄνθρωπος-φαινόμενον”, ὅπως τόν χαρακτήρισε μία Σκωτσέζα πού εἶχε δουλέψει υπάλληλός του, τά παράτησε ὅλα ὅταν ἐπισκέφθηκε τό Λονδίνο τό 1967 ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγόρας. Θά ἦταν ἴσως ἡ μοναδική φορά στή ζωή του πού ὁ νοῦς του κι ἡ καρδιά του δέν βρισκόταν στίς

Ὁ Ἀργυρός Στάκης προσφωνεῖ τούς συνέδρους κατὰ τή διάρκεια τοῦ Δευτέρου Κληρικολαϊκοῦ Συνεδρίου, πού ἐγίνε στή Γλασκῶβη, μέ δική του φιλοξενία, στίς 12 Ὀκτωβρίου 1966. Στό προεδρεῖο διακρίνονται, μεταξύ ἄλλων, (ἀπό δεξιά) οἱ τότε Ἀρχιμανδρίτες Χρυσόστομος Μαυρογιαννόπουλος (νῦν Ἐπίσκοπος Κυανέων), Γρηγόριος Θεοχάρους (νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων), Ἀθηναγόρας Ζακόπουλος (νῦν Μητροπολίτης Φωκίδος) καί ὁ μακαριστός Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων Ἀθηναγόρας Κοκκινάκης.

ἐπιχειρήσεις του, ἀλλά στόν ἀρχηγό τῆς Ὁρθόδοξου Ἑλληνικῆς Εκκλησίας. Ἡ δέ ἀφοσίωση τοῦ Στάκη στήν Ἑλληνική Ὁρθοδοξία ὑπῆρξε θέμα βαθύτατης πίστης, γι’ αὐτό καί τήν ὑπηρετήσε τόσο μέ τή συνεχή φυσική του παρουσία στίς θείες λειτουργίες καί τά δρώμενα στόν ἱερό Ναό τοῦ Ἀποστόλου Λουκά πού ὑπῆρξε δικό του ἔργο, ὅσο καί μέ τίς συνεχεῖς καί πάντοτε ἀφανεῖς καί χωρίς τυμπανοκρουσίες γενναιόδωρες εἰσφορές του κάθε φορά πού τοῦ ἐζητεῖτο ἡ οἰκονομική του ἐνίσχυση. Καί ἡ ἐνίσχυση αὐτή δόθηκε ἀμέτρητες φορές, ἀκριβῶς ἐπειδή ὁ Στάκης ἀντιλαμβανόταν καί πίστευε ὅτι χωρίς τήν Εκκλησία ὁ Ἀπόδημος Ἑλληνισμός κινδυνεύει νά χαθεῖ.

Ἐνα ἄλλο σπουδαιότατο γεγονός στήν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξης Κοινότητος τῆς Σκωτίας, στό ὁποῖο ὁ Ἀργυρός Στάκης ἔπαιξε πρωταρχικό ρόλο, ὑπῆρξε ἡ ὑποδοχή πού ἐπιφυλάχθηκε στόν Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Νικόλαο Στ’ ὅταν ἐπισκέφθηκε τό Ἐδιμβούργο γιά νά παραστεῖ καί προσφωνήσῃ τό Γενικό Συνέδριο τῆς Εκκλησίας τῆς Σκωτίας τόν Μάιο τοῦ 1970. Στή διάρκεια τῆς ἐπίσκεψής του αὐτῆς, ὁ Πατριάρχης Νικόλαος, συμπαραστατούμενος ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηναγόρα Κοκκινάκη, τέλεσε Ἀρχιερατική Θεία Λειτουργία στόν ἱερό Ναο τοῦ Ἁγίου Λουκά Γλασκῶβης. Στή διάρκεια δέ τῆς τελετῆς αὐτῆς, ὁ μέν Πατριάρχης ἀπένειμε στόν Στάκη τόν Μεγαλόσταυρο τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁ δέ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναγόρας ἀνεκήρυξε τόν Ναό τοῦ Ἁγίου Λουκά σέ Καθεδρικό. Ἡ δέ διπλή αὐτή τιμή ἀντανakλοῦσε στό ἀπόλυτο τή σημασία πού ἀπέδιδαν ὅλοι στό πολυσχιδές ἔργο τοῦ Στάκη σέ ἀναφορά μέ τήν Ἑλληνική Ὁρθόδοξη Εκκλησία. Ἀλλωστε καί ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Ἀθηναγόρας εἶχε ἤδη τιμήσει τόν Στάκη μέ τό

ὀφφίκιο τοῦ Ἄρχοντος Ὑπομνηματογράφου, ἐνῶ ὁ παροικιακὸς τύπος (ἀλλὰ καὶ τῆς Κύπρου) ἀσχολήθηκε ἐκτενῶς μέ τὴν προσωπικότητα καὶ τίς δραστηριότητες τοῦ μεγάλου αὐτοῦ τέκνου τῆς Κύπρου. Σημειωτέον δέ ἐδῶ ὅτι ἡ τότε ἐκδιδόμενη στό Λονδῖνο ἐφημερίδα “ΠΑΡΟΙΚΙΑΚΗ” [οὐδεμία σχέση ἔχει μέ τή σημερινή ὁμώνυμή της ἐφημερίδα], στήν ὁποία ἐργαζόμουν ὡς ἀρχισυντάκτης, δημοσίεψε σέ πολλές συνέχειες ἓνα ἐκτενές ἄρθρο μου γιά τόν Στάκη, τό ὁποῖο ἀναδημοσιεύθηκε ἀργότερα σέ Κυπριακές ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ἀποτελεῖ δέ τή βάση τοῦ δημοσιεύμενου ἐδῶ ἁρθρου μου, ἐνισχυμένου μέ μεταγενέστερα στοιχεῖα.

Στό σημεῖο αὐτό θά ἤθελα νά κάνω μιά μικρή παρένθεση. Ὅπως εἶπα στό προηγούμενα, ἓνας ἀπό τοὺς ἀρχικούς συνetaίρους τοῦ Στάκη ἦταν καὶ ὁ Κυριάκης Παττίχης, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπίσης ἐγκατασταθεῖ μόνιμα στή Γλασκῶβη, ὅπου καὶ πέρασε τά περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ὅταν, λοιπόν, τό ἄρθρο μου γιά τό Στάκη ἄρχισε νά δημοσιεύεται στήν “ΠΑΡΟΙΚΙΑΚΗ” [εἶχαν ἤδη δημοσιευθεῖ τέσσερις συνέχειες], μέ φῶναξε ὁ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδας Δημήτρης Λορέντζος καὶ με πληροφόρησε ὅτι δυστυχῶς ἔπρεπε νά διακόψουμε τό ἄρθρο ἐπειδή τοῦ εἶχαν ἐκφράσει πικρά παράπονα στενοὶ συγγενεῖς τοῦ Παττίχη στό Λονδῖνο, μέ τοὺς ὁποῖους συνδεόταν ὁ Λορέντζος. Καὶ ὁ λόγος; Διατείνονταν ὅτι ὁ Στάκης “εἶχε ξεγελάσει τόν συνetaίρο του Κυριάκη Παττίχη καὶ γι’ αὐτό δέν εἶχαν μιλήσει οἱ δυό τους γιά περισσότερα ἀπό εἴκοσι τόσα χρόνια”. Δήλωσαν μάλιστα οἱ συγγενεῖς τοῦ Παττίχη στόν Λορέντζο ὅτι θά ἦτανε ὀρθότερο ἂν ἔπαιρνα συνέντευξη καὶ ἀπό τόν Κυριάκη Παττίχη στή Γλασκῶβη, ὥστε ν’ ἀκούσω κι ἐκεῖνου τήν ἱστορία γύρω ἀπό τόν παλιό συνetaρισμό τους. Καὶ πράγματι μέ προσκάλεσε ὁ Παττίχης καὶ μοῦ παρέσχε πλήρη φιλοξενία σέ ξενοδοχεῖο στή Γλασκῶβη, ἀλλά τό ἀποτέλεσμα τῆς συνέντευξης ἐκείνης δέν ἐπηρέασε καθόλου τήν ἀρχική μου ἐκτίμηση γιά τό ἐπιχειρηματικό δαιμόνιο τοῦ Ἀργυροῦ Στάκη. Ὅσο δέ γιά τά παράπονα πού διατύπωσε ὁ Παττίχης ἐναντίον τοῦ Στάκη, αὐτά εἶχανε τό συνηθισμένο περιεχόμενο καὶ τίς “κατηγορίες” καὶ “μεμψιμοιρίες” πού διατυπώνουν πάντοτε ἐναντίον ἀλλήλων παλιοὶ συνetaῖροι πού πῆραν ὁ καθένας τόν δρόμο του, κι ἔτσι προτίμησα νά μὴν δώσω συνέχεια δημοσιεύοντάς τα. Χάρηκα ὁμως ὅταν λίγο ἀργότερα οἱ δυό παλιοὶ συνetaῖροι καὶ φίλοι ξανασυναντήθηκαν μέ ἀφορμή τόν γάμο ἑνός ἀπό τά παιδιά τοῦ Παττίχη.

Ὁ Στάκης ἐκκλησιαζόταν τακτικότερα στόν Ἑλληνορθόδοξο Ναό τῆς Κοινότητος τῆς Γλασκῶβης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε γιά πολλά χρόνια

ὁ ἀδιαμφισβήτητος Πρόεδρος, ἀργότερα δέ παρέμεινε ὁ Ἐπίτιμος Πρόεδρος μέχρι τό θάνατό του. Ἐπαιρνε δέ πάντοτε μαζί του καὶ ὀλόκληρη τήν οἰκογένειά του, γιατί πίστευε ὅτι ἔτσι θά ἔδινε τό καλό παράδειγμα στά ἔξι του παιδιά [ἀλλὰ καὶ στίς ἄλλες Ἑλληνικές οἰκογένειες τῆς Σκωτίας] ὅτι ὁ τακτικός ἐκκλησιασμός ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ζωῆς τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Γι’ αὐτό, ἄλλωστε, καὶ ἡ Ἑλληνική Ὀρθόδοξη Κοινότητα στή Γλασκῶβη ὑπῆρξε, ἀλλά κι ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ζωντανή καὶ δραστήρια καὶ νά ἐμπνέεται συνεχῶς ἀπό τόν ἱδρυτή καὶ μέγα εὐεργέτη της, τόν ἀείμνηστο πιά Ἀργυρό Στάκη.

Καὶ στό σημεῖο αὐτό ἀναφέρουμε μέ συγκίνηση τήν κηδεῖα του, πού πραγματοποιήθηκε τήν Τρίτη, 4 Σεπτεμβρίου 2001, στόν κατάμεστο Καθεδρικό Ναό τοῦ Ἀπ. Λουκά Γλασκῶβης, ἀπό πεντακόσιους σχεδόν γνωστούς, φίλους καὶ θαυμαστές του, οἱ ὁποῖοι προσῆλθαν ἐκεῖ γιά ν’ ἀποδώσουν τιμές καὶ τό ὕστατο χαῖρε, “τόν τελευταῖον ἀσπασμόν”, στόν ἄνθρωπο πού ὄχι μόνο δημιούργησε τόν Ναό αὐτό, ἀλλά καὶ μέ τήν συνεχῆ φυσική του παρουσία τόν εἶχε μετατρέψει σέ οἶκο λατρείας καὶ καταφυγῆς γιά ὅλους τοὺς Ἑλληνες πού κατά καιρούς βρέθηκαν στή Γλασκῶβη εἴτε γιά σπουδές, εἴτε καὶ γιά μόνιμη ἐγκατάσταση. Ὁ Στάκης εἶχε πεθάνει τήν Τρίτη, 28 Αὐγούστου 2001, μετά ἀπό καρδιακή προσβολή πού εἶχε ὑποστεί τόν προηγούμενο Μάιο. [Σημειωτέον ἐδῶ ἐν παρόδῳ ὅτι τό 1995 εἶχε ὑποβληθεῖ σέ ἐγχείρηση καρδίας (by pass), ἐνῶ μερικά χρόνια πρὶν εἶχε ὑποστεί τήν πρώτη καρδιακή προσβολή, τήν ὁποία ὁμως κράτησε μυστική σχεδόν ἀπό ὅλους]. Τάφηκε δέ στήν μικρή πόλη Dunblane, ὅπου βρίσκεται καὶ ἡ οἰκογενειακή του κατοικία. Τόν ἐπιμνημόσυνο λόγο στή διάρκεια τῆς νεκρώσιμης ἀκολουθίας εἶχε ἐκφωνήσει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μ. Βρετανίας Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε γιά πολλά χρόνια στενός φίλος τῆς οἰκογένειας Στάκη καὶ ὁ ὁποῖος ἐπλεξε τό ἐγκώμιο τοῦ ἐκλιπόντος μέ λόγια παρηγοριᾶς γιά τή σύζυγο καὶ τά παιδιά τους, ἀλλά καὶ ὑπερηφάνειας γιά ὅλους τοὺς Ἑλληνοκυπρίους, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν στό πρόσωπο τοῦ ἐκλιπόντος συμπατριώτη τους τό καλύτερο παράδειγμα ἐπιτυχίας καὶ δόξας γιά τή νῆσο πού τόν εἶχε γεννήσει. Μίλησαν ἐπίσης ὁ γιός τοῦ Στάκη, ὁ Ἄντρος, ὅπως καὶ ὁ γιά πολλά χρόνια φίλος του καὶ μεγαλοεπιχειρηματίας Ἰταλός Aldo Nardini, οἱ ὁμίλιες τῶν ὁποίων δημοσιεύονται κατωτέρω. Ἡ δέ ὑπερηφάνεια ὅλων, ὅσοι τόν συνοδέψαμε στήν τελευταία του κατοικία στό Dunblane (ἀπέχει ἀπό τή Γλασκῶβη 50 σχεδόν χιλιόμετρα), κορυφώθηκε ὅταν εἶδαμε ὅτι τήν νεκρική πομπή συνόδευε ἀστυνομικό ἀγῆμα πού

του απέδωσε τιμές αρχηγού κράτους, ενώ εντός του κοιμητηρίου ένας Σκωτσέζος, ντυμένος με την χαρακτηριστική εθνική ένδυμασία της δεύτερης αυτής πατρίδας του Στάκη, υποδέχθηκε και αποχαιρέτησε την σορό του μεγάλου νεκρού με τό παραδοσιακό πνευστό όργανο [pipe] της Σκωτίας.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΑΡΓΥΡΟΥ ΣΤΑΚΗ

Βάση όχι μόνο της Έλληνικής παροικίας στο εξωτερικό, αλλά και του Έλληνισμού στην ολότητά του είναι ασφαλώς ή Έλληνική Όρθόδοξη οικογένεια. “Τά παιδιά μου τά ανάθρεψα όχι μόνο σάν Έλληνες, αλλά μπορώ νά πώ σάν χωριάτες εις τό θέμα της ήθικης. Δέν τούς επέτρεπα νά πάνε έξω μέ boyfriend και τέτοια. Καί rocket money τούς έδινα μόνο δύο σελίνια την εβδομάδα γιά νά μήν τά καλομάθω και νά συνηθίσουν στή σπατάλη”.

Όπως ήδη αναφέραμε, ό Άργυρός Στάκης, παρόλο πού μετανάστευσε στην Άγγλία σέ ηλικία δεκατεσσάρων χρονών και μέσα σέ λίγα χρόνια είχε κατορθώσει νά δημιουργήσει μιá αξιοθαύμαστη περιουσία, δέν παρασύρθηκε από τή νιότη του και τούς πειρασμούς της ξένης γής, αλλά έθεσε σάν βασικό και απaráβατο στόχο της μελλοντικής του ζωής την έξεύρεση συζύγου από τή Γενέτειρά του. Καί σάν τέτοια επέλεξε την Άννα Πετροπούλου, μιá μικρή τότε μαθήτρια πού φοιτούσε στό Γυμνάσιο στή Λεμεσό, είχε δέ σάν συμμαθήτριάς της τίς αδελφές του, των οποίων και πλήρωνε αυτός τά διδάκτρα. Η Άννα (ή, όπως έγινε στή συνέχεια γνωστή, Αννίτσα) δέν καταγόταν βέβαια από τό χωριό του Στάκη, τόν Κάτω Δρυ, αλλά από τό γειτονικό χωριό Λεύκαρα, όμως οί συμμαθήτριες αυτές γίνανε φίλες και συνεπώς ό Άργυρός, ήδη από τό 1936 πού είχε ξαναεπισκεφθεί την Κύπρο, είχε προσέξει τή συμμαθήτρια των αδελφάδων του, όπως ασφαλώς κι εκείνη, της οποίας ό πατέρας έμπορευόταν επίσης τά περίφημα λευκαρίτικα κεντήματα, αλλά στό Παρίσι, ενώ ό αδελφός της, πού σπούδαζε νομικά στην Άγγλία, ήταν φίλος του Άργυρου. Έτσι στό επόμενό του ταξίδι στην Κύπρο, τό 1939, όποτε αποκλειστικός του στόχος ήταν ή έξεύρεση νύφης ή συμβίας, ή πρώτη και μοναδική του επιλογή υπήρξε ή Αννίτσα Πετροπούλου, της οποίας οί γονείς έβλεπαν μέ πραγματικό ένθουσιασμό τό συνοικέσιο αυτό. Καί την άρραβωνιάστηκε, αλλά ό πόλεμος τούς χώρισε γιά έξι χρόνια - μιá όντως μακρά χρονική περίοδος γιά δύο νέους στό άνθος της ηλικίας τους, όταν πολλοί στή θέση τους δέν θά άντεχαν τόν χωρισμό και θά ένέδιδαν σέ άλλες εύκολότερες

επιλογές. Έν τούτοις και ή Άργυρός και ή Αννίτσα παρέμειναν πιστοί ό ένας στον άλλο, ό δέ γάμος τους τελικά έγινε την Κυριακή, 12 Μαΐου 1946, στον ιερό Ναό Τιμίου Σταυρού Λευκάρων μέ όλη τή μεγαλοπρέπεια πού επέτρεπε ή οικονομική άνεση τόσο της οικογένειας της νύφης όσο και του Άργυρου. Ό όποιος, μάλιστα, είχε ήδη προβλέψει τίς οικογενειακές του υποχρεώσεις και αποκτήσει δικό του σπίτι στή Γλασκώβη, τό όποιο επέπρωτο τελικά νά του χρησιμεύσει και ως γραφείο, όταν, όπως θά δούμε, ή εταιρεία πού μέ τόσους κόπους και θυσίες είχε ό ίδιος δημιουργήσει, περιήλθε υπό τή διοίκηση ξένων.

Πάντως στό σπίτι τους αυτό, στό 54 Aytoun Road, συνοικία Pollokshields της Γλασκώβης, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν και τά έξι παιδιά του Άργυρου και της Αννίτσας Στάκη, τέσσερις κόρες και δύο αγόρια [όπως και στην περίπτωση των γονιών του Άργυρου, οί όποιοι είχαν επίσης τέσσερις κόρες και δύο αγόρια]. Τό 1947 γεννήθηκε ή Ρένα [Κατερίνα, τό όνομα της μητέρας του Στάκη], ή Νίκη, ή Ρίτη [Εύριδικη], ή Στάσια [Αναστασία] και τά δύο αγόρια, ό Άντρος [Αλέξανδρος] τό 1956 και ό Εύρος τό 1959. Η Αννίτσα, λοιπόν, είχε πλήρη άπασχόληση στό σπίτι γιά νά μεγαλώσει τά έξι της παιδιά και νά τούς δώσει την άνατροφή και τόν παραδοσιακό Έλληνικό Όρθόδοξο τρόπο ζωής και σκέψης, όπως επίσης τή γλώσσα και τίς παραδόσεις πού ή ίδια, όπως και ό Άργυρός θεωρούσαν σάν τό άλφα και τό ώμεγα μιáς γνήσιας Έλληνορθόδοξης οικογένειας. Παράλληλα δέ ό Άργυρός επιδιόταν μέ αυξανόμενο ένθουσιασμό και ένεργητικότητα στή δημιουργία της έπιχειρηματικής του αυτοκρατορίας, αλλά χωρίς νά ξεχνά και τή μόρφωση των παιδιών του, τά όποια και φρόντισε νά φοιτήσουν στά καλύτερα σχολεία της Γλασκώβης και στή συνέχεια ν' ακολουθήσει τό καθένα την άτομική του κλίση και τά δικά τους μορφωτικά ένδιαφέροντα.

Ό Άργυρός Στάκης, μέ τή σύζυγό του Αννίτσα, την ήμέρα των γάμων τους στίς 12 Μαΐου 1946.

Κι ἐδῶ παρατηρήθηκε αὐτό ἀκριβῶς πού παρατηρεῖται στὰ παιδιά σέ ὅλες τίς οἰκογένειες τῶν μεταναστῶν. Ἡ διπλή προσωπικότητα καί τό βασανιστικό δῆλημα τοῦ "Τί εἶμαι; "Ἕλληνας ἢ Ἀγγλος, Σκωτσέζος κτλ;" Καί τοῦτο γιατί οἱ μέν γονεῖς, ἀλλά καί ἡ ὀργανωμένη Ἑλληνορθόδοξη - στή δική μας περίπτωση - Κοινότητα μεταφέρει, καλλιεργεῖ, συντηρεῖ καί προβάλλει, προσπαθεῖ δέ καί νά ἐπιβάλλει στίς νεώτερες γενεές τῶν ἀποδήμων τά πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τίς πεποιθήσεις καί τίς ἀξίες τῆς Γενέτειράς μας. Μιά εὐγενής, ἀσφαλῶς, καί ἐν πολλοῖς ἐπιβεβλημένη προσπάθεια, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι δυστυχῶς καταδικασμένη νά ὑφίσταται συνεχεῖς καί, κάποτε, ριζοσπαστικές τροποποιήσεις καί παραμορφώσεις καί λόγω τοῦ περιρρέοντος περιβάλλοντος, ἀλλά τίς περισσότερες φορές λόγω τῆς ἐπαναστατικότητας τῶν ἰδίων τῶν νέων. Τοῦτο δέ μάλιστα παρατηρεῖται σέ πολύ μεγαλύτερο βαθμό κυρίως σέ εὐπορες οἰκογένειες, στίς ὁποῖες τά ἀνοίγματα πρὸς τή φιλοξενούσα κοινωνία εἶναι καί οὐσιωδέστερα ἀλλά καί πιό διαβρωτικά. Ἡ δέ διαφοροποίηση τῆς στάσης καί τῶν ἐπιδιώξεων τῶν παιδιῶν σέ σύγκριση μέ τίς ἰδέες καί τίς ἐπιθυμίες τῶν γονιῶν τους ἐκδηλώνεται σέ τέσσερις βασικά, τομεῖς : τόν θρησκευτικό, τόν ἐθνικό, τόν ἐκπαιδευτικό καί τή δημιουργία προσωπικῆς οἰκογένειας (πού ἀποτελεῖ στήν πραγματικότητα ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλοεπίδρασης τῶν τριῶν, πρώτων παραγόντων).

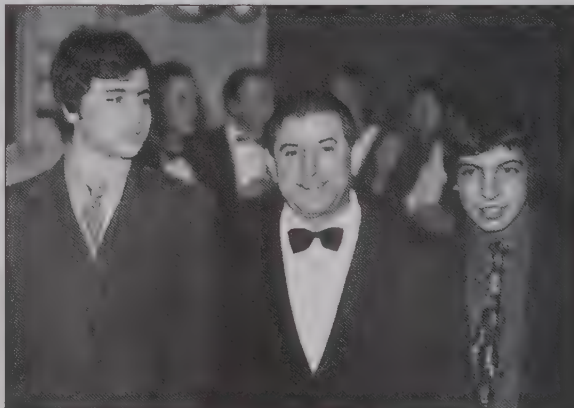
Τά παιδιά, συνεπῶς, τοῦ Ἀργυροῦ Στάκη δέν μπορούσαν ν' ἀποτελέσουν ἐξαίρεση στήν ἀδήριτη αὐτή πραγματικότητα. Ἄλλωστε, ὅπως ὅλοι μας γνωρίζουμε, ἡ κάθε ἐπιτυχία μας στή ζωὴ ἐξαγοράζεται μέ κάποια προσωπική μας θυσία. Καί ὁ Στάκης, ὅταν τά παιδιά του ἄρχισαν "νά κάνουν φτερά", ἦταν πάρα πολύ ἀπασχολημένος στήν ἐδραίωση τῆς ἐπιχειρηματικῆς του αὐτοκρατορίας γιά νά μπορέσει νά δαμάσει ἢ νά τροχοδρομήσει

τίς ἐφέσεις τῶν παιδιῶν του καί τήν ἀναπτυσσόμενη προσωπικότητά τους. Θά μοῦ πεῖτε "οὔτε ὁ ἴδιος δέν εἶχε τόν πατέρα του νά τόν προστατεύει, νά τόν νοθεύει καί νά κατευθύνει τά βήματά του στίς σωστές ἐπιλογές". Ὁ Ἀργυρός, ὅμως, δέν εἶχε οὔτε τήν οἰκονομική, ἀλλά οὔτε καί τήν κοινωνική ἄνεση γιά ὁποιαδήποτε ἄλλη ἐπιλογή ἐκτός ἀπό τόν οὐσιαστικό μονόδρομο εἴτε τῆς ἐπιχειρηματικῆς ἐπιτυχίας εἴτε τῆς καταδίκης του νά παραμείνει ἓνας ἀπό τοὺς χιλιάδες ἀποτυχημένους μετανάστες. Πέτυχε, λοιπόν, τό πρῶτο, καί μάλιστα σέ βαθμό πρωτοφανῆ γιά Ἑλληνοκύπριο τῆς Βρετανίας, ἄφησε ὅμως τά παιδιά του νά πάρουν τό καθένα τό δρόμο τῆς δικιάς τους ἐπιλογῆς, χωρίς νά φροντίσει ἐγκαίρως νά τά δέσει ἢ νά τά συνδέσει μέ τίς τόσες του ἐπιχειρήσεις. Καί ὅταν τό ἔκανε αὐτό μέ τόν μεγαλύτερο ἀπό τοὺς δύο γιούς του, τόν Ἀλέξανδρο [Ἄντρο] ἦταν ἤδη πολύ ἀργά : Τήν οὐσιαστική διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεών του εἶχε ἀναθέσει ἀποκλειστικά σέ ξένους καί μάλιστα ὄχι συμπατριῶτες του, οἱ ὁποῖοι, ὅπως ἀποδείχτηκε στή συνέχεια, κατόρθωσαν νά τίς κατασπαράξουν, μετατρέπόμενοι οἱ μέν ἴδιοι σέ ἑκατομμυριούχους, ἐκπαρθυρώνοντας δέ μέ τόν πιό σκαῖό τρόπο ἀπό τήν αὐτοκρατορία Στάκη ὄχι μόνον τόν Ἄντρο, ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν ἱδρυτὴ της, τόν Σέρ Ἀργυρό Στάκη, στὸν ὁποῖο εἶχαν ἀρνηθεῖ ἀκόμη καί νά παραχωρήσουν γραφεῖο στοῦ ἀρχηγεῖο τῆς δικιάς του αὐτοκρατορίας, ἀναγκάζοντάς τον νά χρησιμοποιεῖ σάν γραφεῖο του τήν παλιά οἰκογενειακή του κατοικία, μέ μιὰ πιστή καί ἀφοσιωμένη γραμματέα.

Ἡ ἀτυχία, βέβαια, αὐτὴ τοῦ Στάκη ὑπῆρξε τό γεγονός ὅτι ὁ Ἄντρος ἦτανε τό προτελευταῖο του παιδί, τό δέ ἄλλο ἀγόρι γεννήθηκε τελευταῖο στή σειρά τῶν ἑξι τοῦ παιδιῶν, ἐνῶ τά τέσσερα κορίτσια πού εἶχαν προηγηθεῖ εἴτε δέν ἐπέδειξαν σχεδόν κανένα ἐνδιαφέρον γιά τίς ἐπιχειρήσεις τοῦ πατέρα τους, ἢ καί ἂν ἐπεδείκνυαν, ὁ Στάκης

Οἱ κόρες τοῦ Ἀργυροῦ Στάκη (ἀπὸ ἀριστ.) Στάσια, Ρίτη, Νίκη καί Ρένα, τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου τῆς Ρίτης.

Ὁ Ἀργυρὸς Στάκης μέ τοὺς δύο του γιούς, Ἄντρο καί Εὐρo.

(αλλά και τό επιχειρηματικό κατεστημένο του περιβάλλοντός του) δέν θά ἐνεθάρρυναν τέτοια θηλυκή ἀνάμειξη. Ἐπίσης τό τελευταῖο παιδί, ὁ Εὐρος, εἶχε δείξει ἀπό νωρίς ἀποκλειστικές καλλιτεχνικές κλίσεις κι ἐνδιαφέροντα, τά ὁποῖα ἦταν ἐντελώς ἀλλότρια γιά τόν πατέρα του καί συνεπῶς δέν μπορούσε, οὔτε καί εἶχε ὁποιαδήποτε χειραγωγία στό ζήτημα αὐτό, μέ ἀποτέλεσμα νά σπαταλήσει, ἄδικα καί χωρίς ἐπιτυχία, ἀρκετά ἑκατομμύρια λίρες. Ἐναπόμνε, συνεπῶς, στόν Ἄντρο νά ἐπιδιώξει τή διαδοχή τοῦ πατέρα του ὡς ἀρχηγοῦ τῆς “αὐτοκρατορίας Στάκη”, βρῆκε ὅμως μπροστά του τήν ἀνευ προηγουμένου ἐχθρική στάση τῶν διευθυντικῶν στελεχῶν τῆς ἐταιρείας, τούς ὁποίους εἶχε ἐκπαιδεύσει καί προβιβάσει ὁ ἴδιος ὁ Στάκης, δίνοντάς τους μάλιστα τή σιωπηρή εὐκαιρία νά πλουτίσουν καί τελικά νά δημιουργήσουν δικές τους ἐταιρεῖες ὅταν ἤδη ἦταν πολύ ἀργά γιά τόν ὀγδοντάχρονο πιά Ἀργυρό νά ὑποστηρίξει ἀποφασιστικά τόν γιό του ὡς διάδοχό του.

Αὐτή ὑπῆρξε ἡ μία πλευρά στό τελευταῖο κεφάλαιο τῆς ἱστορίας Στάκη. Ἡ ἐπιχείρηση, πού στή δεκαετία τοῦ 1970-1980 ὑπολογιζόταν σάν μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες στή Βρετανία, στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1990-1999 εἶχε διατρέξει τόν θανάσιμο κίνδυνο τῆς οὐσιαστικῆς πτώχευσης. Καί γλίτωσε, βέβαια, ἀπό τήν κατρακύλα αὐτή, ὅμως ὅταν τό 1999 ἀγοράστηκε ἀπό τόν ὀργανισμό Ladbroke [ιδιοκτῆτες ἐπίσης τοῦ ξενοδοχειακοῦ συγκροτήματος Hilton International] ἀντί τοῦ ποσοῦ τοῦ ἑνός δισεκατομμυρίου διακοσίων ἑκατομμυρίων λιρῶν, ἡ οἰκογένεια Στάκη δέν βγῆκε μέν οικονομικά ζημιωμένη, ὅμως τό ὄνομα “Στάκης” ἔσβησε ἀπό τά ξενοδοχεῖα, τά καζίνα, τούς οἴκους εὐγενίας καί τά ἐστιατόρια. Καί αὐτό ὑπῆρξε ἕνα τρομερό κτύπημα γιά τόν ὑπερήφανο Στάκη. Ὅπως σοβαρότατο κτύπημα ὑπῆρξε, ἐπίσης, τό ὅτι μέ τήν ἐξαίρεση τῆς Νίκης πού παντρεύτηκε τόν Εὐρο Στυλιανίδη καί μένουν μέ τά τρία τους παιδιά στή Λεμεσό, τά ἄλλα παιδιά τοῦ Στάκη δέν εἶχαν κάνει ἐπιτυχημένους γάμους καί ὁδηγήθηκαν σέ διαζύγια - ἕνα πρᾶγμα πολύ σπάνιο στά χωριά τῆς Κύπρου, ἀπό τά ὁποῖα προέρχονταν οἱ γονεῖς τους.

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΣΤΑΚΗ

Μέ τό φαινόμενο Στάκη ἀσχολήθηκαν ἐπανειλημμένα οἱ Βρετανικές ἐφημερίδες καί ἡ τηλεόραση, παρόλο πού ὁ ἴδιος ἀπέφευγε τήν αὐτοπροβολή καί τή δημοσιότητα. Πόσο, μάλιστα, ἐξέχουσα θέση κατεῖχε ἰδιαίτερα στήν κοινωνία τῆς Σκωτίας καταφάνηκε καί ἀπό τό γεγονός ὅτι ἐπανειλημμένα φιλοξένησε τίς Πριγκίπισσες

Μαργαρίτα καί Ἀλεξάνδρα, ὁ δέ πρῶν πρωθυπουργός τῆς Μ. Βρετανίας Σερ Ἄλεκ Ντάκλας Χιούμ, ἀλλά καί ἄλλες ἐξέχουσες προσωπικότητες τῆς Βρετανίας ὑπῆρξαν προσωπικοί του φίλοι. Σέ μιά μάλιστα βασιλική δεξίωση εἶχε δώσει ἐντολή στοὺς ἀνθρώπους στήν εἴσοδο νά μὴν ἐπιτρέψουν ἀπολύτως σέ κανένα νά εἰσέλθει χωρίς εἰδική πρόσκληση. Ὅταν λοιπὸν παρουσιάστηκε στήν εἴσοδο ὁ Frankie Vaughn, ὁ ὁποῖος ἔγραψε στό πίσω μέρος τῆς πρόσκλησής του τά ὀνόματα δώδεκα ἄλλων φίλων του, δέν τοῦ ἐπετράπη βέβαια ἡ εἴσοδος κι αὐτό ἐξόργισε τόν τότε διάσημο αὐτόν τραγουδιστή καί ἡθοποιό τόσο πολύ ὥστε ἄρχισε νά διαμαρτύρεται ἔντονα καί νά λέει ποιός εἶναι. “Δέν μέ νοιάζει ἂν εἶσαι βασιλιάς”, τοῦ εἶπε ὁ θυρωρός. Φανταστεῖτε ὅμως τό σκάνδαλο πού ἐγινε μέ τίς ἀγγλικές ἐφημερίδες καί τήν τηλεόραση πού ἀσχολήθηκε μέ τό θέμα αὐτό γιά τρεῖς ὁλόκληρες μέρες.

Πολλά ἦταν τά σημεῖα τῆς συνέντευξής μου ἐκείνης μέ τόν Ἀργυρό Στάκη πού εἶχα καταγράψει τότε. Ὅπως ἐπίσης καί οἱ ἐμπειρίες πού ἀπεκόμισα κατὰ τή διάρκεια τῆς παραμονῆς μου στή Γλασκώβη ὡς μέλος τῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς στό Β΄ Κληρικολαϊκό Συνέδριο. Θά ἀναφέρω ἀκόμη τρία γεγονότα πού μοῦ ἔκαναν τότε μεγάλη ἐντύπωση.

Στή διάρκεια τῆς συνέντευξης, τόν ρώτησα ἂν εἶχε καθόλου δοσοληψίες - στό θέμα τοῦ καζίνο - μέ τόν περιβόητο Φρίξο Δημητρίου, ἰδιοκτήτη τότε τοῦ OLYMPIC CASINO στό Λονδίνο - Ἡ ἀπάντηση τοῦ Στάκη ὑπῆρξε γιά μένα ἀποφασιστικῆς σημασίας γιά τήν μετέπειτα ἐχθρική, θάλεγα, στάση μου ἀπέναντι στόν Δημητρίου καί τό καζίνο του. “Ἀκου νά σοῦ πῶ τί ἐγινε”, μοῦ λέει ὁ Στάκης. “Ὁ Δημητρίου δέν εἶναι καλός ἄνθρωπος καί κάνει πολύ κακό στοὺς συμπατριῶτες μας καί στήν Κύπρο. Δοκίμασε μέ ἀνθρώπους του - ὅταν ἔμαθε ὅτι ἄνοιξα Καζίνο - νά μέ φοβερήσει καί νά ζητήσει νά μέ ἐκμεταλλευθεῖ. Ἐγὼ εἰδοποίησα ἀμέσως τήν ἀστυνομία, ἀλλά καί τόν ἴδιο νά μὴν ξαναδοκιμάσει κάτι τέτοιο, κι αὐτό ἦταν ὅλο. Μάζεψε τήν οὐρά στά σκέλια του κι οὔτε πού ξαναδοκίμασε νά μέ πειράξει. Σοῦ λέω, ὁ Δημητρίου δέν εἶναι ἐντάξει”. Τό πόσο δίκαιο εἶχε ὁ Στάκης στή δυσμενῆ κρίση του γιά τόν Δημητρίου ἀποδείχτηκε ἀργότερα, ὅταν ὁ Δημητρίου κατόρθωσε μέν ἐπὶ χούντας νά ἀποκτήσει τά δικαιώματα λειτουργίας τοῦ καζίνο Μόντ Παρνάς στήν Ἀθήνα, ἀλλά λίγο ἀργότερα σκοτώθηκε, ὑπὸ μᾶλλον ὑποπτες συνθήκες, σέ τροχαία αὐτοκινητιστική σύγκρουση κοντά στό καζίνο ἐκεῖνο.

Τό δεύτερο σημεῖο εἶναι τό ἐξῆς: Στή διάρκεια τοῦ ἐπίσημου δεῖπνου, μετά τό Κληρικολαϊκό

Συνέδριο του 1966, παρακολούθησαμε ξαφνικά κάτι σούρτα-φέρτα στο τραπέζι των επισήμων, αλλά δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τί γινότανε. Μόνο είδαμε τον Στάκη να σηκώνεται από τη θέση του αφού είχε ζητήσει συγγνώμη από τον 'Αρχιεπίσκοπο 'Αθηνάγορα, να εξαφανίζεται για λίγα λεπτά και μετά να επιστρέφει στη θέση του χαμογελαστός. Τό πρωϊ τόν ρώτησα τί συνέβη και μου είπε ότι σέ μία από τις μπυραρίες του είχε γίνει φασαρία μέ κάτι ναύτες, τούς όποιους τελικά οι υπάλληλοί του τούς ξυλοκόπησαν και τούς έδιωξαν. 'Υπήρχε, όμως, εκεί τήν ώρα του έπεισοδιού φωτογράφος μιάς από τίς πιό δυναμικές έφημερίδες τής Σκωτίας [τής Scottish Daily Express του Λόρδου Beaverbrook], ό όποιος φωτογράφησε τή σκηνή και οι φωτογραφίες αυτές θά δημοσιεύονταν τήν άλλη μέρα στήν έφημερίδα. 'Ο Στάκης, λοιπόν, πού είχε ειδοποιηθεί από κάποιο συντάκτη, έπικοινωνήσε άμέσως μέ τόν εκδότη τής έφημερίδας και ούτε φωτογραφία, αλλά ούτε και λέξη δεν υπήρχε στήν έφημερίδα τήν άλλη μέρα για τά συμβάντα.

Τό τρίτο σημείο άφορά τήν παρουσία στή Γλασκώβη, για να μετάσχουν στό Συνέδριο, τόσο του 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνάγορα, όσο και του τότε 'Υπάτου 'Αρμοστή τής Κύπρου Κώστα 'Ασιώτη και του 'Ακολούθου Τύπου τής 'Αρμοστείας 'Αντη Νικολαΐδη. Είχαμε ταξιδέψει μαζί στή Γλασκώβη μέ τραϊνό ό 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνάγορας, ό 'Ασιώτης, ό Νικολαΐδης και εγώ, και μάλιστα δεύτερη θέση. 'Όταν τό μαθε ό Στάκης θύμωσε πολύ. "Είναι ντροπή για όλους μας να ταξιδεύουν ό 'Αρχιεπίσκοπος και ό 'Υπατος 'Αρμοστής μέ τούς συνοδούς τους μέ τραϊνό", δήλωσε έμφαντικά. Γι' αυτό και στήν επιστροφή μας στό Λονδίνο, μάς έστειλε άεροπορικώς. Και όχι μόνο αυτό, αλλά μάς συνόδεψε μέχρι τό άεροπλάνο, ένώ έκπληκτοι βλέπαμε όλους τούς άστυνομικούς και τούς υπαλλήλους του τελωνείου να τόν χαιρετούν στρατιωτικά, ως εάν έπρόκειτο για Πρωθυπουργό ή Πρίγκηπα. Και αυτό τό 1966. Και, όπως είδαμε, ή τιμή αυτή επέπρωτο να συνεχιστεί και μετά τό θάνατό του, 35 χρόνια άργότερα.

Τόν Στάκη τόν συνάντησα έκτοτε πολλές φορές - και όλες στό Λονδίνο. Δυό, όμως από τίς συναντήσεις μας αυτές θά μου παραμείνουν άξέχαστες. Τό 1967, στή διάρκεια τής επίσκεψης στό Λονδίνο του Οικουμενικού Πατριάρχη 'Αθηνάγορα, άποφάσισα ν' ανταποδώσω τή φιλοξενία πού μου είχε παράσχει ό Στάκης στή Γλασκώβη και δέχτηκε να πάμε σ' ένα γνωστότατο Έλληνικό έσπιατόριο ένα βράδυ. Τό άλλο πρωϊ θά αναχωρούσε άεροπορικώς για τή Γλασκώβη, γι' αυτό και του πρότεινα να τόν πάω στό άεροδρόμιο μέ τό αυτοκίνητό μου. 'Εκείνος επέμενε να τόν

πάω μόνο μέχρι τόν σταθμό λεωφορείων πού πήγαιναν στό άεροδρόμιο, δηλαδή μέχρι τό λεγόμενο air terminal πού λειτουργούσε τότε στήν Cromwell Road του Δυτικού Λονδίνου "για να μήν ξεδεύεις βενζίνη", μου είπε. Στό σταθμό αυτό είχαμε φτάσει μισή περίπου ώρα πριν τήν άναχώρηση του λεωφορείου όποτε μου πρότεινε να πάρουμε τσάι πού θά τό κερνούσε εκείνος. Τό τσάι, όμως, πού μάς έδωσε ή υπάλληλος ήτανε κρύο, γι' αυτό σταθήκαμε ξανά στήν ουρά και ό 'Αργυρός, έπιπλήττοντας τήν υπάλληλο και λέγοντάς της ότι "έχουμε πληρώσει για τό τσάι" και συνεπώς άπαιτούσαμε our value for money, τήν άνάγκασε να φτιάξει φρέσκο τσάι, τό όποιο όμως είχε περάσει ήδη ή ώρα και δεν είχαμε χρόνο να τό πιούμε. Μου λέει, λοιπόν, ό Στάκης στ' 'Αγγλικά "it's not the tea that matters; it's the principle". Και αυτός ήταν ό κανόνας πού έφάρμοζε πάντοτε ό ίδιος στά δικά του έσπιατόρια και ξενοδοχεία, δηλαδή να προσφέρεται ύπηρεσία σύμφωνα μέ τόν κανόνα: value for money.

Πήγαινε, λοιπόν, ό Στάκης στό άεροδρόμιο του Λονδίνου από τό ξενοδοχείο όπου έμενε όχι μέ ταξί, αλλά μέ τό λεωφορείο τής γραμμής. Ένώ λίγα χρόνια άργότερα, τά διάφορα διευθυντικά στελέχη τής εταιρείας του άπαιτούσαν κι έλάμβαναν δικά τους αυτοκίνητα και μάλιστα τά πιό ακριβά και πολυτελή, για να πηγαινούν στά γραφεία τους, όποτε, μαζί μέ τούς ήγεμονικούς μισθούς πού εισέπρατταν, έξηγεϊται ή τρομερή οικονομική δυσπραγία πού άντιμετώπισε τελικά ή εταιρεία και παρολίγο να όδηγηθεί σε πτώχευση.

Τό δεύτερο γεγονός έγινε τριάντα χρόνια άργότερα: "Όταν τό 1997 τίμησε μέ τήν παρουσία του τή μεγάλη εκδήλωση για τά 75 χρόνια από τής ιδρύσεως τής 'Αρχιεπισκοπής Θυατείρων στό ξενοδοχείο Lancaster του Λονδίνου και έπειδή ούτε εκείνος (πού συνοδευόταν από μία κόρη του) ούτε εγώ διαθέταμε αυτοκίνητο, έβρεχε δε εκείνο τό βράδυ άσταμάτητα, μείναμε μαζί για μία περίπου ώρα περιμένοντας να βρούμε ταξί (δηλαδή ένας Sir Reo Stakis δεν διέθετε πολυτελές αυτοκίνητο μέ όδηγό!). Και τότε μου ανακοίνωσε ότι μόλις είχε αγοράσει τό μεγάλο ξενοδοχείο Metropole στήν περιοχή Paddington του Λονδίνου. Ήταν 84 χρονών. Και όμως δεν έννοούσε να τά βάλει κάτω, έστω κι άν είχε άποκτήσει, σάν εταιρεία πιά, 92 πολυτελή ξενοδοχεία, 22 καζίνα, 68 health clubs και, Κύριος οΐδε, πόσες άλλες μικρότερες έπιχειρήσεις, μέ έτήσιο εισόδημα έναίμισι σχεδόν δισεκατομμύριο λίρες και 14,500 υπαλλήλους!

(στό επόμενο ή συνέχεια)

ENCYCLICAL

For the first fifteen days of August

Our Mother Church once again at this time invites us to honour the person of the All-Holy Mother of God who is full of divine grace. August is the month of the All-Holy One since we celebrate her blessed memory, her translation to the heavens. This event always moves one and continues to elevate the mind and soul of Christians at the wonders of the All-Holy One and her sacred contribution towards the human race. And her death and physical departure from the dwelling of this world, although being a sad event, never-the-less is especially honoured and festally celebrated by the whole human race. This, since the All-Holy One - being in the heavenly bosom - prays and intercedes for us.

For this reason, the poet of the Sacred Service of the Dormition of the All-Holy One proclaims in amazement, *"O marvellous wonder! The source of life is laid in a grave, and the tomb becomes a ladder to heaven. Be glad, Gethsemane, holy shrine of the Mother of God. Let us the faithful cry, with Gabriel as our captain: O Full of grace, hail! The Lord is with you, Who grants the world through you His great mercy."*

For this reason, Orthodox Christians in particular prepare themselves to celebrate the Dormition of the All-Holy One. The sacred Supplications which precede the feast of the Dormition of the Mother of God prepare and transfer the Faithful to the terrain of Gethsemane where, according to tradition the All-Holy One was buried and to which the Holy Apostles hurried all together to greet her, to meet her and to listen for the last time to words of wisdom and sacred revelation, all of which words the Mother of Christ "treasured .. and pondered in her heart" [Luke 2:19].

From the time of the Marriage in Cana of Galilee, the All-Holy One has always been an intercessor and a refuge, the joy of those who grieve and the protectress of those who have been wronged. At Cana, according to what is written in the Gospel and preserved for us by the Evangelist of Love and the friend and disciple of the Saviour Christ who reclined on His breast, the All-Holy One asked of her Son that He intervene, with the result that water was changed into wine for the pleasure of the newly-wed couple and their friends.

Consequently, the All-Holy One always remains close to mankind, guiding them in accordance the Will of God, inspiring them in faith and confidence in Him; and she hearkens to and fulfils the sacred and innermost desires of the People of God, so that Christians remain faithful and dedicated worshippers and followers of Christ. The example of the All-Holy One inspired not only the Apostles and the early Christians but remains a living witness and unashamed hope, as in the case of the people at the wedding in Cana of Galilee. And the command of the All-Holy One to the servants, "Do whatever He tells you" [John 2:5], applies to us up to this day. Obedience and true worship be to Jesus Christ, of Whom the All-Holy One was Mother and nourisher!

Returning to the Sacred Supplications, which are held during the first fifteen days of August, I would remind you that these are poems of the highest inspiration and faith in God. The sacred writers of these hymns - as all the hymns which are inscribed in the liturgical and ecclesiastical texts of the Orthodox Church are the fruit of persons inspired and moved by God, who through poetry and the word outpoured, showed forth their religious experiences, their anxieties, their fears as well as their sacred hope in the love and benevolence of God in a marvellous way. "Storms of griefs batter my poor soul and clouds of disasters obscure my heart, O Bride of God; but you who gave birth to the divine and pre-eternal light, kindle for me the joyful

light".

The poets attribute many epithets to the All-Holy One, they repeat continuously the faith of Orthodox Christians that the All-Holy One is the Mother of God - that is, that she is that privileged female person in the womb of whom "the Word became flesh and lived among us" [John 1:14a]. In other words, the Mother of God gave birth to the God-man Christ. For this reason, she is the Bride of God, All-Immaculate and Mistress of the world, she is the fervent protection, the advocacy and rampart unshakeable, and the refuge of the world. She is the maiden who is wholly without blemish, in whom sinful and fallen man finds joy when he hymns her and when, filled with hope, he has speedy recourse to her protection under her shadow.

The hymns of both the Shorter and the Longer Service of Supplications, as they are known in ecclesiastical language, are distinguished by their originality and by the freshness and grace with which they express and expound the supreme truths intermingled with the sacred conviction of the solicitude of Holy God for the human race. In Orthodox Christian tradition, the All-Holy One occupies this place; and it is for this reason that poets and hymn writers, icon painters, preachers and theologians have attributed to her so many epithets, and have adorned her through the pens of writers and the brushes of painters and icon painters in a way that is wonderful and masterful.

Thus, the All-Holy One became the one who is Wider than heaven and earth, who embraced all existence and all creation as a human creature, who had the privilege and the honour to give birth to Christ, the Saviour of the World, and become thereby the source of inspiration and holy joy; but who was also a sign leading to something higher, by which are united heaven and earth, God with man and the Master Christ with the salvation and freedom of the human race from sin and corruption. The All-Holy One assists in this, the unique and complete revelatory work of God, and rightly is praised as a ladder, which transfers us from heaven to earth, just as she is characteristically lauded by the poet: "O pure Mother implore him who desires to grant mercy, the one you brought to birth, that they may be set free from faults and soul's defilements, those who cry out with faith and sing, 'Blessed are you, O God of our Fathers!'".

For this reason, therefore, let us once again take refuge in our sacred churches and chant the wonderful, comforting and hope-bringing hymns of the Supplications to the All-Holy One, which with fear of God, sacred hope and surety were written by the Saints of God, themselves men like us, to instruct us, to teach us, to enlighten us and to transfer us to those beautiful worlds where only those who see God and are initiates of love and of the bounty of God are able to write and to express themselves in verse. Let us therefore be confident that the All-Holy Mother of God will hear our petitions, will ease our pain and will heal the wounds of our soul and body.

She will come as a help and comforter to all those who mourn, are sick, captive, missing, wronged or burdened, who are poor and weak, sinful and despised, and all those who await the mercy and the bounty of God in their lives. "All those, loving Virgin, you protect, with your mighty hand, who in faith come to seek refuge with you; for we sinners, bowed beneath the weight of many faults, have no other who in our dangers and our afflictions is an ever-present intercessor before God, Mother of God, the Most High, whence we fall before you, 'Deliver all your servants in every predicament'".

Through the prayers of Your All-Holy Mother, O Lord Jesus Christ, God, have mercy and save Your world, as the only good, bountiful and merciful God.

August 2001.

ANGLICANISM AND ORTHODOXY:

300 Years after the 'Greek College' in Oxford

On August the 30th, His Eminence was present at Orthodox vespers held in the Chapel of Worcester College, Oxford, in conjunction with the four-day Conference entitled "Anglicanism and Orthodoxy: "300 years after the Greek College of Oxford", of which he was a Patron. Below is his address to the conferees during dinner held at College Hall.

May I begin by saying how delighted I am to be with you this evening at this festal dinner on the first day of the four days' scientific conference whose sub-title is "300 Years after the 'Greek College' in Oxford" but which will have as its focal point that particularly interesting and perennial subject: the efforts to cultivate and achieve (as far as is possible) closer links between the Orthodox Church and the Anglican Communion. In particular, the Conference will examine the 17th and 18th centuries, during which religious differences still divided Christians in Europe - even to the extent of their warring about them.

I am confident that the eminent speakers who will address you will deal with the various subjects on which they have consented to speak both in depth and in detail. I will limit myself to a few words to express my gratitude to those people who, as pioneers, have worked hard to achieve some form of *rapprochement*.

Let us begin with Christophoros Angelos, the first Hellene who is known to have taught Greek at the University of Oxford (that being at the beginning of the 17th century). Next, there was Metrophanes Critopoulos, who was probably the most eminent student of this University during the first quarter of the 17th century. And here we should not fail to mention the then Anglican Archbishop of Canterbury, George Abbot, who undertook to cover the expenses of Critopoulos' studies; while not forgetting Cyril Loukaris, the great Patriarch of Constantinople, who had sent Metrophanes to London.

The next significant step was the arrival in England, in the middle of the 1670s, of the former Archbishop of Samos, Joseph Georgerenes, with whose person two major events are associated - namely, the building in the area of London's Soho of the first known Greek Church which was dedicated to the Mother of God (a building which, sadly, was soon to be confiscated on the orders of the Anglican bishop of London, Henry Compton, in order for it to be handed over to the French Huguenots); and, secondly, the idea for the establishment in Oxford of the so-called 'Greek College'.

This idea, however, was not to be realised until after Georgerenes' death; and then it was by an Anglican clergyman, Dr. Benjamin Woodroffe. However, this College was visited in 1701 by another Orthodox hierarch, Metropolitan Neophytos of Filippoupolis, together with his entourage. He not only received an Honorary Degree of Doctor of Divinity from the University, but also met Dr. Woodroffe and the very few students at the College. Unfortunately, this praiseworthy attempt had to face insurmountable obstacles - especially the negative reaction of the Oecumenical Patriarchate on account of the real dangers of the College's students being seduced from the Orthodox Faith. As a result, the College dissolved itself less than ten years after its official opening.

The question of religious contacts was reopened by Metropolitan Arsenios of Thebaïs of the Patriarchate of Alexandria, who was in direct and prolonged contact in London with the Non-Jurors during the first two decades of the 18th century. These efforts, however, were also unsuccessful - not so much due to Arsenios' short-comings as to the fact that the Non-Jurors' movement was in itself condemned to fail from the outset.

It would probably not be out of place to stress that, three centuries later, the efforts of these pioneers have borne fruit. I say this because, in our own days, we see how Christians of East and West are showing a heartfelt desire for deeper and closer relationships, and this is also felt in this country. Consequently, it is not an exaggeration to say that the efforts of those Christians of the 17th and 18th centuries have not simply borne fruit but have surpassed the expectations of many people.

Thus, we as Orthodox Christians, are deeply grateful to the University of Oxford as well as to the various Archbishops of Canterbury and Bishops of London (apart from the unhappy incident in the late 17th century) for the facilities that they have granted to Greek students, in particular during the period of Ottoman rule, to enable them to pursue their studies at this outstanding Educational establishment. To them all, I express my sincere thanks and gratitude.

I also thank and congratulate Worcester College on its initiative in agreeing to host this Gathering and, more particularly, the Reverend Dr. Peter Doll, who has so successfully organised this Conference. Finally, I thank the eminent speakers who have so kindly agreed to deliver papers and all of you who are here to share in the Conference's sessions.

I earnestly pray for the success of your deliberations and discussions. May God bless you all.

NEWS FROM THE ARCHDIOCESE OF THYATEIRA AND GREAT BRITAIN

On Thursday, 8th March His Eminence the Archbishop was present at a concert of music entitled "Byzantine Inspirations" held in the Royal Festival Hall's Queen Elizabeth Hall and given by the English Chamber Choir under the direction of Guy Protheroe. The programme consisted of music that had been inspired by that Byzantium and began with the Holy Week chant to "Behold the Bridegroom comes..." attributed to Gregorios the Protosaltis (d.1821), but here transcribed into Western notation. This was followed by the world première of Ivan Moody's "Lament for Christ" (based on what is probably an early 15th century Greek poem) and Sir John Tavener's "The Last Discourse" (in both of which Patricia Rozario and Jeremy Birchall were the soloists). The latter composition had received its first performance during the 1998 'Byzantium Festival in London' and combined selections from the first Gospel of Great Thursday. Following the interval, Michael Adamis "Photonymon", based on texts from the New Testament and Orthodox hymnography, was performed; and this was followed by the UK première of Christos Hatzis' magnificent "Everlasting Light", which combined words from the Orthodox Memorial service with a text from the Roman-rite Requiem Mass.

On Saturday, 26th May His Eminence was represented at a Celebration of Vespers according to the Rite of the Great Church of Christ (Haghia Sophia) that was held in the Chapel of St. Peter's College in Oxford. Bishop Kallistos of Diokleia presided, being assisted by two priests and a deacon, together with the Greek Byzantine Choir (under the direction of Lycourgos Angelopoulos) and the College Chapel Choir. This rite, which had fallen into disuse by the fifteenth century, was liturgically reconstructed by Dr. Alexander Lingas and is characterised by the extensive use of Psalms' involving soloists, choirs and, through the medium of refrains, the congregation'.

On Friday, 8th June His Eminence participated in the Informal Talks held at Lambeth Palace between representatives of the Anglican Communion and the Oecumenical Patriarchate. Our Mother Church's delegation consisted of Their Eminences Metropolitan Ioannis of Pergamon and Archbishop Gregorios of Thyateira and Great Britain and His Grace

Bishop Athanasios of Tropaeou. The Aglican delegation was made up of the Rt. Revd. Mark Dyer (Professor of Theology and Director of Spiritual Formation at Virginia Theological Seminary in the United States of America), the Most Revd. Rowan Williams (Bishop of Monmouth and Archbishop of Wales), and Canons Hugh Wybrev (Vicar of the church of St. Mary Magdalene in Oxford), Richard Marsh (the Archbishop of Canterbury's Secretary for Ecumenical Affairs) and David Hamid (the Anglican Communion's Director of Ecumenical Affairs and Relations).

On Tuesday, 24th July His Eminence the Archbishop was represented at the presentation of the Sternberg Interfaith Award by Sir Christopher Bland, Chairman of the BBC, to Rabbi Lionel Blue at the Council Chamber of Broadcasting House. The Award, nowadays given in recognition of a significant contribution to the cause of Christian, Muslim and Jewish relations, was presented to the Rabbi for making (in the words of Sir Christopher) "such a creative and powerful use of our airwaves over the years", and as being one "who has done so much to contribute to the religious, ethical and spiritual life of our diverse nation".

On Saturday, 4th August His Eminence was represented at the world premiere of Sir John Tavener's "*Song of the Cosmos*" that was given at the Royal Albert Hall as part of the 107th season of Henry Wood Promenade Concerts. In this work - which was commissioned by the Bach Choir to celebrate its 125th anniversary - the performers were divided into four groups, with the first representing the heavens, the second the Angelic Choir, the third the Earthly Choir and the fourth the Cry for Mercy. Writing in the Programme Notes, the composer states that, taken as a whole, the piece 'forms a kind crescendo, leading to the incomplete final section which denotes the summit of man's reasoning and understanding. We can go no further'. The soprano soloist was Patricia Rozario, with the bass solo being performed by a Deacon of the Orthodox Church. The Bach Choir, augmented by the Waynflete Singers, composed the Angelic and Earthly Choirs, with the orchestra being the BBC Philharmonic (leader, Yuri Torchinsky). This majestic, moving and deeply spiritual work was performed under the baton of David Hill.

BOOK REVIEWS

Cyril and Methodius of Thessalonica: The Acculturation of the Slavs by Anthony-Emil N. Tachiaos. St. Vladimir's Seminary Press, 2001, x+206 pp. [ISBN 0-88141-198-1]

A clear and comprehensible account not only of the lives of the 'Apostles of the Slavs' but also of the activities of their disciples and development of the saints' cult. This book must surely be the distillation of the author's life-long study of the subject - of which he is probably the foremost living authority - and it lays to rest a number of the errors and misconceptions concerning their lives.

Far from being a dry, scholastic work, the text is eminently readable (despite the occasional infelicitous expression) and it is enriched by a number of well-chosen illustrations. It is recommended not only for those interested in the hagiography of the saints but also in the consequences that the brothers' missions had on the people among whom they worked - in both cultural and ecclesiastical spheres - together with the lasting effect that their work has achieved.

The author is Professor Emeritus of Slavic Ecclesiastical History and Literature at the Theological Faculty of the Aristotelian University of Thessaloniki.

Treasures from the Ark: 1700 Years of Armenian Christian Art by Vrej (Nerses) Nersessian. The British Library, 2001, 240 pp. [ISBN 0 7123 4699 6]

This beautifully-produced and extremely informative publication is in two parts. The first is an overview of Armenian Christian History from the time of the conversion of Armenia to the present day and consists of four essays, including ones entitled "The Christological Position of the Armenian Church" and "Sacred Art in Theology and Worship".

The second part is a catalogue of the exhibition (which was supported by Vatche and Tamar Manoukian and the Manoukian Charitable Foundation) that was held at the British Library from 2nd March to 28th May and which bore the same title as the book. The only word to describe the exhibition is "magnificent", and it displayed Armenian and other Christian treasures from a variety of sources (including the Holy See of Etchmiadzin, the Catholicate of Cilicia, the Armenian Patriarchate in Jerusalem, the Mekhitarists in both Venice and Vienna, the Hermitage in St Petersburg, and collections in Britain and Ireland). Pride of place, however, must go to the exquisite illuminated manuscripts; and how moving it was to see the world-famous Syriac 'Rabbula Gospels' of 586 AD on display! But all the other items were fascinating and well-displayed. Interestingly, some of the carved *stelae* bore a certain resemblance to such work as the Ruthwell Cross.

The exhibition was inaugurated in the distinguished presence of His Holiness Garegin II, Catholicos of All Armenians, on the evening of 1st March by the then British Foreign Secretary. Among the guests was a representative of His Eminence Archbishop Gregorios. The author of the book was the exhibition's curator and is a priest of the Armenian diocese in Great Britain.

The Mystical Language of Icons by Solrunn Nes. St. Paul's Publishing, 2000, 96 pp. [ISBN 085439 584 9]

An informative introduction to iconography and, more importantly, to the explanation of the motifs, gestures and colours used in icon painting. It is therefore an essential book for anyone wishing to have a succinct explanation of the depth of meaning in icons such as those of the Greater Feasts, the Mother of God and a number of the better-known saints. The significance of each icon analysed is

enriched and illuminated by references to Scripture, the Fathers and the Services of the Church.

Sadly, the author has not been well-served by her publishers in that the colour reproductions are very poor for a book of this nature. Those who were present at the London book-launch (held at the Russian Cathedral in Ennismore Gardens last year) had the opportunity to see the originals of many of the icons reproduced here, the which were painted by the author. They were thus able to compare them with the printed reproductions.

Norwegian-born Miss Nes, an icon painter of international repute, displayed some of her work at Aylesford Priory (in Kent) and Westminster Cathedral in 1993 and (more recently) exhibited at the Icon 2000 Exhibition in Galway. She was the recipient of a Greek State Scholarship in 1985.

The Uncreated Light: An iconographical study of the Transfiguration in the Eastern Church by Solrunn Nes. 1998, vii+94 pp. & 14 pp. of colour plates.

An English translation of the writer's thesis for her Master's degree in Art History at the University of Bergen (originally published in Norwegian under the title "*Det uskapte lyset*").

The author chooses the icon of the Transfiguration both as her subject and as the inspiration for the way she displays her work. In this exquisitely and theologically crafted exposition, each sentence is packed with meaning and significance, with the result that the book has to be read slowly and with care. It is none-the-less an exciting and inspiring work; and, through it, the reader is introduced to four representative depictions of the Feast (two being mosaics, one a manuscript illumination, and one a painting on wood; with their dates being from the mid-sixth to the fifteenth century). In her thesis, the author takes the Transfiguration as a *leit motif* and explains and interprets the icon as though the reader is present at the Event - through being led up the Mountain by way of a careful and detailed exposition of the iconographical themes, through having the meaning and the significance of the Event revealed as a Theophany, and finally through being brought down the Mountain in an extended reflection on what has gone before - in an attempt (to use the author's words), "to gain a greater insight into the connection between the iconographical representation of the Transfiguration and its theological interpretation".

As Hjalmar Torp pertinently remarks in his Preface, the writer "combines theological knowledge and religious feeling with art historical proficiency and the theoretical and practical command of icon painting". It is this that makes the book so convicting and authoritative.

Saint Demetrios of Thessaloniki by Lena Kousouros. 2000, 83 pp.

This, the writer's thesis for the title of Master of Philosophy (presented to the Faculty of Arts at the University of Glasgow), explores the various forms that the representations of St. Demetrios have taken - both in Thessaloniki and throughout Byzantium - as the saint's image was transformed 'from timid yet powerful courtly civil servant and martyr to energetic holy warrior'. Not only is it a useful and welcome addition to the literature on this subject, but it is also beautifully and appropriately illustrated.

The author is a member of the choir of the Cathedral of All Saints in Camden Town.

Deacon Meliton Oakes

ΙΟΥΛΙΟΣ

1. Τέλεσε τή Θεία Λειτουργία στον ιερό Ναό Παναγίας της Έλεούσης, Nottingham, και στη συνέχεια παρεκάθησε σέ γεύμα πού παρετέθη πρός τιμή του από την τοπική Κοινότητα. Τό απόγευμα εύλόγησε τούς γάμους του Ίάκωβου Άνδρέου και της Κατερίνας Χριστοδούλου στον ίδιο Ναό.
2. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Διάκονος Σαμουήλ Κουσοπογένης μετά της συζύγου και της θυγατρός τους, και ο Διάκονος Πέτρος Παπάζογλου μετά της μητρός του, οι οποίοι και παρεκάθησαν σέ γεύμα στην Αρχιεπισκοπή. Τό απόγευμα παρέστη στην έναρξη των εργασιών του Συμποσίου *"Η Ορθοδοξία και τό μέλλον της Εύρώπης"* πού οργανώθηκε στο Selwyn College στο Cambridge, παρεκάθησε δέ αργότερα πού δείπνο πού παρέθεσαν οι οργανωτές του Συμποσίου και προσεφώνησε τούς συνδαιτυμόνες.
3. Τέλεσε Τρισάγιο εις μνήμην του Εύαγγελου Κουρία στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Αργότερα παρεκάθησε σέ γεύμα στην Αρχιεπισκοπή μετά του Afif Sayieh, Παλαιστινίου Γενικού Έκπροσώπου στο Ήνωμένο Βασίλειο και στο Βατικανό, στο οποίο παρεκάθησε επίσης και ο Δρ. Άνδρέας Παπαδάκης. Αργότερα επισκέφθηκε στα γραφεία του τόν Σπύρο Κανέση, και στη συνέχεια τόν επισκέφθηκαν στην Αρχιεπισκοπή ο Παναγιώτης Παναγιώτου μετά της μνηστής του.
4. Προήδρευσε συνεδρίας της Γραμματείας του ΕΦΕΠΕ και στη συνέχεια παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσε ο Επίσκοπος Τροπαιοί Άθανάσιος στο Wood Green.
5. Παρακολούθησε διάλεξη της Baroness Young μέ θέμα *"Issues faced by a Christian in Parliamentary and Public Life"* στη Βουλή των Λόρδων, αργότερα δέ παρέστη στα εγκαίνια έκθεσης ζωγραφικής του Νίκου Καραούς στο οίκημα της Κυπριακής Αδελφότητας Λονδίνου.
6. Παρέστη στην τελετή λήξης των μαθημάτων του Έλληνικού Κολλεγίου Λονδίνου πού έγινε στο St. Columba's Hall του Knightsbridge.
7. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στο παρεκκλήσιο του Νεκροταφείου του New Southgate και στη συνέχεια της επιμνημόσυνης δέησης γιά τούς Ορθόδοξους Χριστιανούς τούς ένταφιασμένους εκεί.
8. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στον Καθεδρικό Ναό Αγίου Νικολάου Δυτικού Λονδίνου. Αργότερα εύλόγησε τούς γάμους του Πέτρου Σκουλτζέ και της Μαργαρίτας Μυρίστη στον Καθεδρικό Ναό της Αγίας Σοφίας Λονδίνου και στη συνέχεια προέστη στη γαμήλια δεξίωση σέ κεντρικό ξενοδοχείο του Λονδίνου.
9. Προήδρευσε συνεδρίας αναφορικά μέ τό εβδομαδιαίο κήρυγμα. Αργότερα τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά οι Αρχιμανδρίτες Κλήμης Φιλίππου, Νήφων Τσάβαρης και Αιμίλιανός Παπαδάκης, ο Ιερομόναχος Σπυρίδων Άγιαννανίτης, συνοδευόμενος από τόν Χαράλαμπο και την Ίουλία Νεοκλέους, και ο Μάριος Ναζίρης.
10. Τόν επισκέφθηκαν οι Robin Amis, Λίλιαν Δεληβοριά και ο αιδεσ. Δρ Leslie Griffiths, οι οποίοι αργότερα παρεκάθησαν σέ γεύμα πού παρέθεσε ο Νικόλαος Α. Μιχαήλ στο έστιατόριο Graison.
11. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Άρχιμ. Ίάκωβος Βιζαουρτής, ο Άμβρόσιος Χριστοδούλου, ή Σεβαστή Άργυρου, και ή Σούλα Παναγή.
12. Παρεκάθησε σέ γεύμα στην Αρχιεπισκοπή μετά της Έλλης Ίωάννου και του Χάρη Σοφοκλείδη. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσαν στο σπίτι τους ο Κωνσταντίνος και ή Άγνη Φιλαλήθη.
13. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Μιχάλης Δάφνης, ο Διάκονος Νικήτας Lantsbery, οι Γεώργιος Χατζηφάνης και Χρήστος Πεδίου (οι οποίοι και παρεκάθησαν σέ γεύμα στην Αρχιεπισκοπή) και ή Μαρία Βαΐου. Τό βράδυ παρέστη στην τελετή ύψωσης της σημαίας της Δημοκρατίας της Κύπρου, πού όργάνωσε τό Θέατρο Τέχνης Λονδίνου.
15. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στον Ιερό Ναό Προφήτου

Ήλιου, Reading, και στη συνέχεια παρεκάθησε σέ γεύμα πού παρέθεσε ή τοπική Κοινότητα. Τό βράδυ εύλόγησε τούς άρραβώνες του Εύαγόρα Μανδρίτη και της Ίφιγένειας Βασιλείου. Στη συνέχεια μετέβη αεροπορικώς στην Κύπρο.

16. Τόν επισκέφθηκε ο Χρήστος Κουππάρης. Αργότερα παρεκάθησε σέ γεύμα πού παρέθεσε ο Μητροπολίτης Κιτίου Χρυσόστομος. Τό βράδυ τέλεσε Μέγα Έσπερινό μέ την εύκαιρία των εγκαίνιων του παρεκκλησίου Αγίων Κωνσταντίνου & Ελένης στους χώρους του ξενοδοχείου Palm Beach στη Λάρνακα και αργότερα παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσαν οι ιδιοκτήτες του ξενοδοχείου και κτήτορες του παρεκκλησίου.

17. Προέστη της τελετής των εγκαίνιων του Παρεκκλησίου και στη συνέχεια της Θ. Λειτουργίας, παρεκάθησε δέ αργότερα σέ γεύμα στο ίδιο ξενοδοχείο. Τό απόγευμα επισκέφθηκε τόν Άγγελο και τή Χριστίνα Άγγελίδου και τό βράδυ παρέστη σέ εκδήλωση στο Palm Beach Hotel πού όργάνωσε ο Σύνδεσμος Μαραθοβουνιωτών Κύπρου.

18. Τό πρωί παρεχώρησε συνέντευξη στην Εύδοκία Λοΐζου του Ραδιοφωνικού Σταθμού Κύπρου (PIK). Στη συνέχεια μετέβη στη Λευκωσία, όπου επισκέφθηκε τόν Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο, τόν Ύπουργό Παιδείας Ούράνιο Ίωαννίδη, τόν Ήγούμενο της Μονής Κύκκου Νικηφόρο, και τόν αδελφό του Παναγιώτη Θεοχάρους στην οικία του. Στη συνέχεια παρεκάθησε σέ γεύμα πού παρέθεσε ή αδελφή του Ελένη Χατζηκυριάκου στην οικία της. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο πού παρέθεσε ή οικογένεια Νέστορος και Νίκης Ήροδότου, στο οποίο παρεκάθησε και ο Διάκονος Φιλήμων Ήροδότου.

19. Τό πρωί επέστρεψε αεροπορικώς στο Λονδίνο. Τό απόγευμα τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ή Μαρία Ρούσου, ο Άρχιμ. Παντελεήμων Κουλούρης, και ο Ίωάννης Παλαιοκρασάς, συνοδευόμενος και από άλλα μέλη της Έπιτροπής του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας Λονδίνου.

21. Τέλεσε επιμνημόσυνης δεήσεις γιά τόν Φαίδωνα Καλοδίκη και αργότερα γιά τόν Δημήτριο Γιαννούλη, στο Παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Τό βράδυ παρεκάθησε σέ δείπνο στην Αρχιεπισκοπή μέ τά ζεύγη Παναγιώτη και Άννας Άσπρομάλλη, και Άντώνη και Σαβρούλας Φιλίππιδη.

22. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου Νεκταρίου, Battersea Λονδίνου, και στη συνέχεια παρεκάθησε σέ γεύμα πού παρέθεσε πρός τιμήν του ή τοπική Κοινότητα. Τό απόγευμα εύλόγησε τούς γάμους του Άμβροσιου Χριστοδούλου και της Σεβαστής Άργυρου στο παρεκκλήσιο της Αρχιεπισκοπής. Αργότερα τόν επισκέφθηκε ή Έλενα Βασιλέσκου.

23. Παρέθεσε γεύμα στον Κώστα Κρητικό.

24. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ο π. Θεόδωρος Κυριάκου, ο Θεόδωρος Παπαβασιλείου, ο π. Γεώργιος Ζαφειράκος, και ο Μητροπολίτης Περγάμου Ίωάννης (μέ τόν οποίο παρεκάθησε σέ γεύμα). Τό απόγευμα προήδρευσε διαδοχικά σέ συνεδρίες των Κηδεμόνων της Κοινότητας Αγίου Νικολάου Shepherd's Bush, και της Έπιτροπής της Κοινότητας Τιμίου Σταυρού και Άρχαγγέλου Μιχαήλ Hendon. Τό βράδυ επισκέφθηκε την οικία του άνεψιού του, Ορθόδοξου και της Ρεβέκκας Ορθόδοξου.

25. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά οι Νικόλαος Χαλαράμπους, ή Marie-France Palmer, ο Χριστόδουλος και ή Θέκλα Χριστοδούλου, και ο Christopher Neil. Τό βράδυ παρέστη σέ διάλεξη του Δρος Bill Murray στο Royal Institution, μέ θέμα *"Scientists for the New Century: The Great Higgs Mystery"*.

26. Τόν επισκέφθηκαν διαδοχικά ο Σωτήριος Μουσελίμας, ή Άναστασία Άηδονιδου, ή Άλεξάνδρα Βογιατζίδου, και τό ζεύγος Κωνσταντίνου και Άγνης Φιλαλήθη (μέ τούς οποίους παρεκάθησε σέ δείπνο).

27. Τέλεσε τή Θ. Λειτουργία στον Ιερό Ναό Αγίου

Παντελεήμονος Harrow. Ἀργότερα εὐλόγησε τούς γάμους τοῦ Παύλου Μελικιάν καί τῆς Ἀνθούλας Πετροπούλου στὸν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου. Στὴ συνέχεια τὸν ἐπισκέφθηκαν ἡ Κατερίνα Dali, ὁ π. Ἰωάννης Raffan, ἡ Κλαίρη Μακρίδη, καί ἡ Στέλλα Ἰωάννου καί ὁ Anthony Fields.

28. Παρεκάθησε σέ γεῦμα μετὰ τῆς Στέλλας Δημητρακοπούλου. Ἀργότερα εὐλόγησε τούς γάμους τοῦ Νικολάου Χαράλαμπους καί τῆς Marie-France Palmer στὸν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου καί στή συνέχεια παρέστη στή γαμήλια δεξίωση σέ κεντρικό ξενοδοχεῖο τῷ Λονδίνο.

29. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Ἰωάννου Kronstadt στὴν πόλη Bath, παρακολούθησε δὲ στή συνέχεια μουσικούς καί γυμναστικούς ἀγῶνες καί ἀκολούθως παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα.

30. Παρεκάθησε σέ γεῦμα μετὰ τῆς Καθηγητρίας Ἰουλίας Χρυσοστομίδου καί τοῦ Χαράλαμπα Δενδρινίου. Στὴ συνέχεια δέχθηκε στὴν Ὀρθόδοξια, στὸ παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Χρίσματος, τὸν Anthony Fields. Τὸ ἀπόγευμα προήδρευσε συνεδρίας τῶν Κηδεμόνων τοῦ Ὀρθοδόξου Ὁμολογικοῦ Σχολείου "Ἅγιος Κυπριανός" καί στή συνέχεια μετέβη στὸ Cressage τῆς Shropshire ὅπου καί διανυκτέρευσε.

31. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸ Ratlinghore τῆς Shropshire γιὰ τοὺς μετόχοντες στὴν Κατασκήνωση Νεολαίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Τὸ βράδυ προήδρευσε συνεδρίας, στὸ Luton, ἐκπροσώπων τῶν γειτονικῶν Κοινοτήτων.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

1. Τὸν ἐπισκέφθηκαν οἱ Ἀ. Μιχαήλ καί Γ. Λῶρης. Ἀργότερα τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μικρῆς Παράκλησης ἀρχικά στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί στή συνέχεια στὸν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου.

2. Τὸν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικὰ οἱ Γεώργιος Χατζηφάνης, Λουκάς Μουζέλης, Παράσχος Ἀναστασιάδης καί Μιχαήλ Ἑλληνας. Τὸ ἑσπέρας τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Παράκλησης στὸ παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί ἀργότερα μετέσχε σέ ἐκπομπή τοῦ L.G.R.

5. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος στὸ Woolwich καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα.

6. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Δημητρίου, Edmonston, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα. Τὸ ἀπόγευμα τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μικρῆς Παράκλησης στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

7. Τὸν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικὰ ὁ Ἄκης Πολυκάρπου, καί ἐκπρόσωποι τῆς Ἑλληνοκυπριακῆς Ἀδελφότητος Cardiff. Τὸ ἀπόγευμα τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Παράκλησης στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

8. Τὸν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικὰ ἡ Ἀγνή καί ἡ Ἡλιάννα Φιλαλήθη, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀντιῶν Χριστοφόρος, καί ὁ Ἀντώνιος Θωμαΐδης-Δάρκης (μὲ τὸν ὁποῖο παρεκάθησε σέ γεῦμα). Στὴ συνέχεια μετέβη στὴν Κοινότητα Ἀπ. Βαρνάβα Wood Green καί ἀκολούθως τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μικρῆς Παράκλησης στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν περιοχὴ Hackney τοῦ Ἀνατολικοῦ Λονδίνου.

9. Τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μεγάλης Παράκλησης στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

10. Τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μικρῆς Παράκλησης στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

12. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό τοῦ Ἀγίου Χαράλαμπους, Luton, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα στὴν οἰκία τοῦ Παύλου Τομαζοῦ.

13. Τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ Παῦλος Ἀναστασιάδης. Τὸ ἀπόγευμα τέλεσε τὴν Ἀκολουθία τῆς Μικρῆς Παράκλησης στὸ Παρεκκλήσιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

14. Τὸν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικὰ οἱ Ν. Ἰακωβίδης καί Γ.

Χατζηφάνης (μὲ τούς ὁποίους παρεκάθησε σέ γεῦμα), καί ὁ Ραῦμόνδος Χατζησωτηρίου. Τὸ ἀπόγευμα τέλεσε Μέγα Ἑσπερινό στὸν Καθεδρικό Ναό Γενεσίου τῆς Θεοτόκου, Camberwell N. Λονδίνου, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα. Τὸ βράδυ ἐπισκέφθηκε τὴν οἰκία τοῦ Δρος Serif Habib στὸ Milton (Cambridge).

16. Παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ὁ Νικόλαος Α. Μιχαήλ στὸ ἐστιατόριο Graison. Ἀργότερα τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ Κωνσταντῖνος Θεοχάρους.

17. Τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ Ἀρχιμ. Χριστοφόρος Νάνος.

18. Τὸν ἐπισκέφθηκαν οἱ κυρίες Shireein καί Nadia.

19. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Ἐλευθερίου, Leyton Ἀ. Λονδίνου, καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα. Ἀργότερα εὐλόγησε τούς γάμους τοῦ Φάνου Μαιπούρα καί τῆς Φωτεινῆς Σάββα στὸν Καθεδρικό Ναό Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, Wood Green, καί στή συνέχεια βάφτισε τὸν Νικόλαο Βίκτωρα, γιὸ τοῦ Ἀντωνίου καί τῆς Μαρίας Ἀντωνιά. Τὸ βράδυ παρέστη στή γαμήλια δεξίωση στὸ Decorium, Wood Green.

20. Τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ Χρῆστος Κουμπάρης. Τὸ βράδυ παρέθεσε δεῖπνο στὸ Royal Lancaster Hotel γιὰ τὸν Ἐπίσκοπο Τροπαίου Ἀθανάσιο καί τὸν Ἀρχιμ. Διονύσιο Κυκκώτη.

21. Τὸν ἐπισκέφθηκε ὁ Μιχαήλ Προκοπίου (μὲ τὸν ὁποῖο παρακάθησε σέ γεῦμα). Στὴ συνέχεια μετέβη στὴν Ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ στὸ Tolleshunt Knights, Essex.

22. Παρακολούθησε διάλεξη τοῦ Ἐπισκόπου Διοκλείας Καλλιόστου, μὲ θέμα: "Tempted in everything, just as we are". Did Christ take fallen or unfallen human nature?". Ἀργότερα τὸν ἐπισκέφθηκαν στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ ἐκπρόσωποι τῆς Κοινότητος Ἀγίου Ἀνδρέα, Windsor καί Περιχώρων.

23. Ἐπισκέφθηκε τὸ Bristol καί συζήτησε θέματα σχετικὰ μὲ τὸν ἐκεῖ Ὀρθόδοξο Ναό Γενεσίου τῆς Θεοτόκου καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα στὸ ἐκεῖ ἐστιατόριο τοῦ Γεωργίου Μιχαήλ.

24. Τὸν ἐπισκέφθηκε ἡ Κλάρα Γεωργίου. Στὴ συνέχεια παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε τὸ ζεῦγος Σελήμ καί Ἀγγέλας Hoche. Τὸ βράδυ προήδρευσε συνεδρίας ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἵδρυση Κοινότητος στὴν περιοχὴ Enfield καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ δεῖπνο στὴν ἐκεῖ οἰκία τοῦ Γιάννη Κουλουμπρίδη.

25. Εὐλόγησε τούς γάμους τοῦ Daniel Webster καί τῆς Ἡλιάνας Φιλαλήθη στὸν Καθεδρικό Ναό τῆς Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου καί στή συνέχεια παρέστη στή γαμήλια δεξίωση στὴν οἰκία τῆς νεονύμφου.

26. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, Manchester, καί στή συνέχεια εὐλόγησε τούς γάμους τοῦ Γιάννη Ἰωάννου καί τῆς Σοφίας Ἱερθεοῦ στὸν ἴδιο Ναό. Ἀργότερα παρεκάθησε σέ γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα.

27. Ἐπισκέφθηκε κτῆμα τὴν περιοχὴ Ewhurst στὸ Surrey ὅπου πιθανόν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐπόμενη Κατασκήνωση τῆς Νεολαίας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐπιστρέφοντας στὸ Λονδίνο παρέθεσε γεῦμα στὸ Ἑστιατόριο Ζορμπάς γιὰ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς πού τὸν εἶχαν συνοδεύσει κατὰ τὴν ὥς ἂν ἐπίσκεψη.

28. Τὸν ἐπισκέφθηκαν διαδοχικὰ ὁ Θεόδωρος Παπαβασιλείου, ὁ Gregory Wellington, καί τὸ ζεῦγος Λαυρέντη καί Εὐγενίας Σπανοῦ.

29. Τέλεσε τῇ Θ. Λειτουργίᾳ στὸν Ἱερό Ναό Ἀγίου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ, Harringey B. Λονδίνου καί στή συνέχεια παρεκάθησε σέ νηστισμό γεῦμα πού παρέθεσε ἡ τοπικὴ Κοινότητα. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἐπισκέφθηκαν στὴν Ἀρχιεπισκοπὴ οἱ Λοῖζος Σάββα καί Κώστας Μασσός μὲ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τους.

30. Μετέβη στὴν Ὁξφόρδη καί παρέστη στὴν ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ τριημέρου Συνεδρίου μὲ θέμα "Anglicanism and Orthodoxy: 300 years after the 'Greek College at Oxford'", παρακολούθησε δὲ στή συνέχεια τὴ διάλεξη τοῦ Donald Allchin "Orthodoxy and Anglicanism; An uneasy but enduring relationship".

HIS EMINENCE ARCHBISHOP GREGORIOS' DIARY

JULY

1. In the morning, His Eminence the Archbishop celebrated the Divine Liturgy at the church of the Mother of God in Nottingham, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the afternoon, he blessed the marriage of Iakovos Andreou and Katerina Christodoulou at the same church.
2. During the morning, he received Deacon Samouil Kouspoyenis, his wife and daughter; and Christos Koupparis. He entertained Deacon Petros Papazoglou and his mother to lunch. In the afternoon, he attended the opening session of the Symposium "*Orthodoxy and the Future of Europe*" that was held at Selwyn College in Cambridge. Later, at the Dinner offered to the conferees at Newnham College, he spoke briefly about the topic being considered by the Symposium.
3. In the morning, he read a Trisagion for the late Evangelos Kourias in the Chapel of the Archdiocese. He entertained Afif Sayieh, Palestinian General Delegate to the United Kingdom and the Holy See, & his wife and Andreas Papadakis, to lunch. During the afternoon, he visited Spyros Karnesis at his office and received Panaghiotis Panaghiotou and his fiancée at Thyateira House.
4. In the evening, he presided at a meeting of the Secretariat of the Greek Co-Ordinating Educational Committee (EFEPE) at Wood Green, being entertained to supper afterwards by Bishop Athanasios of Tropaeou.
5. In the afternoon, he was present at a lecture delivered at the House of Lords by Baroness Young, entitled "*Issues faced by a Christian in Parliamentary and Public Life*". In the evening, he was present at the inauguration of an exhibition of paintings by Nikos Charous at the Greek-Cypriot Brotherhood's headquarters in North Finchley.
6. In the afternoon, he was present at the Hellenic College of London's annual Speech Day, held at St Columba's Hall in Knightsbridge.
7. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the New Southgate Cemetery, presiding at a Memorial Service afterwards for all Orthodox Christians buried there.
8. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of St Nicholas in Shepherd's Bush. In the afternoon, he blessed the marriage of Peter Schulze and Margharita Myristis at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater, later attending the reception held at the Dorchester Hotel.
9. In the morning, he presided at a meeting to discuss the Archdiocese's weekly sermon leaflet, in continuation entertaining the participants to a light lunch. During the afternoon, he received Archimandrites Klimis Philippou & Nippon Tsavaris (who were accompanied by Archimandrite Aemilianos Papadakis), Hiermonk Spyridon Aghiannanitis (who was accompanied by Charalambos & Ioulia Neokleous) and Marios Naziris.
10. In the morning, he received Robin Amis & Lillian Delyvorias. At midday, and together with the Revd. Dr. Leslie Griffiths, he was entertained to lunch by Nikolaos A. Michael at Graison's Restaurant (Honourable Artillery Company).
11. During the morning, he received Archimandrite Iakovos Bizaourtis, Amvrossios Christodoulou & Sevasti Arghyrou, and Miss Soula Panaghi.
12. At midday, he entertained Mrs. Helle Ioannou & Haris Sophokleidis to lunch. In the evening, he was entertained to supper by Constantinos & Aghni Philalithis.
13. During the morning, he received Michalis Dafnis and Deacon Nicetas Lantsbery. He entertained Georghios Hadjifanis & Christos Pheidiou to lunch. In the afternoon, he received Miss Maria Vaïou. In the evening, he was present at the ceremony of raising the flag of the Republic of Cyprus at the Theatro Technis in Camden.
15. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy for the Community of the Prophet Elias in Reading, being entertained to lunch there afterwards. In the late afternoon, he blessed the engagement of Evagoras Mandritis and Iphegenia Vassiliou at the Elstree Moat House Hotel in Borehamwood. Later, he flew to

Cyprus.

16. In the morning, he received Christos Koupparis. At midday, he was entertained to lunch by Metropolitan Chrysostomos of Kitium. In the evening, he presided at Great Vespers on the occasion of the consecration of the church of Ss. Constantine and Helen in Larnaca, being entertained to supper afterwards at the Palm Beach Hotel.
17. In the morning, he conducted the ceremony of consecration and, in continuation, celebrated the Divine Liturgy at the church of Ss. Constantine and Helen in Larnaca, being entertained to lunch afterwards at the Palm Beach Hotel. In the afternoon, he visited Angelos & Christina Angelidis. In the evening, he attended a gathering organised by former residents of (presently-occupied) Marathovounos, his native village, at the Palm Beach Hotel.
18. In the morning, he was interviewed on Cyprus National Radio (RIK) by Miss Evdokia Loizou. Then, travelling to Nicosia, he visited Archbishop Chrysostomos of Cyprus, Ouranios Ioannidis (Cyprus Minister of Education and Culture), Archimandrite Nikiphoros (Abbot of the Monastery of Kykkos), and Panayiotis & Despoina Theocharous. He was entertained to lunch by Christodoulos & Eleni Hadji-Kyriakou. In the evening, and together with Deacon Philemon Herodotou, he was entertained to supper by Nestor & Niki Herodotou.
19. He returned to London in the morning. During the afternoon, he received Miss Maria Roussou, Archimandrite Panteleïmon Koulouris, and Ioannis Palaeokrassas (together with others).
21. He presided at Memorial Services in the Chapel of the Archdiocese for the late Phaedon Kalodikis in the morning and the late Dimitrios Yiannoulis in the afternoon. In the evening, he entertained Panaghiotis & Anna Aspromallis and Antonios & Savvoulla Philippidis to supper.
22. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Nectarius in Battersea, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the afternoon, he blessed the marriage of Amvrossios Christodoulou & Sevasti Arghyrou in the Chapel of the Archdiocese. Later, he received Miss Helena Vasilesku.
23. At midday, he entertained Costa Kritikos to lunch.
24. During the morning, he received Father Theodoros Kyriakou, Theodoros Papavassiliou and Father Georghios Zaphirakos. He entertained Metropolitan Ioannis of Pergamon to lunch. During the evening, he presided at meetings of the Trust of the Community of St Nicholas in Shepherd's Bush and of the Council of the Community of the Holy Cross and St Michael in Hendon / Golders Green. He had supper at the house of Orthodoxos & Revekka Orthodoxou.
25. He received Nikolaos Charalambous and Miss Marie-France Palmer in the morning, and Christodoulos & Thekla Christodoulou and their family, and Christopher Neill during the afternoon. In the evening, he was present at a lecture entitled "*Scientists for the New Century: The Great Higgs Mystery*" that was delivered by Dr. Bill Murray at the Royal Institution of Great Britain.
26. He received Soterios Mouselimas and Mrs. Anastasia Aïdonidou in the morning and Mrs. Alexandra Voyiatzidou in the afternoon. In the evening, he was entertained to supper by Constantinos & Aghni Philalithis.
27. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St Panteleïmon in Kenton (Harrow). At midday, he blessed the marriage of Pavlos Melikian and Anthonia Petropoulou at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater. During the afternoon, he received Miss Katerina Dali, Father John Raffan and Miss Klaeri Makridi, Miss Stella Ioannou & Anthony Fields.
28. He entertained Miss Stella Dimitrakopoulou to lunch. In the afternoon, he blessed the marriage of Nikolaos Charalambous and Marie-France Palmer at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater, afterwards attending the reception held at the Dorchester Hotel.
29. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St John of Kronstadt in Bath, being entertained to a brief music

recital and display of gymnastics afterwards. He was also entertained to lunch by the local Community.

30. At midday, he entertained Professor Iouliani Chrysostomidou & Charalambos Dendrinis to lunch. In the afternoon and in the Chapel of the Archdiocese, he received Anthony Fields into the Orthodox Church through the Mystery of Chrismation. In the evening, he presided at a meeting of the trustees of St. Cyprian's V.A. Primary School at Thyateira House. Afterwards, he left for Cressage in Shropshire, where he spent the night.

31. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy for those participating in the Archdiocesan Youth Camp held at Ratlinghope in Shropshire. In the afternoon, he presided at a meeting in Luton of Communities in the area.

AUGUST

1. In the afternoon, he received Nikos A. Michael & Georgios Loris. Later, he presided at the Lesser Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese and, then, at the same service at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater.

2. During the day, he received Georgios Hajifanis, Loukas Mouzelis, Paraschos Anastasiadis, and Michalis Hellinas. In the evening, he presided at the Greater Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese, and later participated in a programme broadcast by London Greek Radio (L.G.R.).

3. In the morning, he received Miss Maroula Violari-Iakovidou. In the evening, he presided at the Lesser Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese and, later, at the same service at the Cathedral of the Holy Cross and St. Michael in Hendon.

5. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Transfiguration of Christ the Saviour in Welling (Woolwich), being entertained to lunch by the Community afterwards.

6. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Demetrius in Edmonton, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the evening, he presided at the Lesser Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese.

7. In the morning, he received Akis-Michaelakis Polykarpou and members of the Greek-Cypriot Association of Cardiff. In the evening, he presided at the Greater Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese.

8. During the morning, he received Mrs. Aghni Philalithi & her daughter, Iliana, and Bishop Christophoros of Andidae. At midday, he was entertained to lunch by Antonios Thomaïdis-Darkes. In the afternoon, he visited the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green to discuss alterations to be made to the building that has been acquired for use as the Archdiocesan Ecclesiastical and Theological Seminary. In the evening, he presided at the Lesser Service of Supplication at the church of St. John the Theologian in Hackney.

9. In the evening, he presided at the Greater Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese.

10. In the evening, he presided at the Lesser Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese.

12. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Charalampes in Luton, being entertained to lunch afterwards by Pavlos Toumazou.

13. In the morning, he received Paul Anastasiadis. In the evening, he presided at the Lesser Service of Supplication in the Chapel of the Archdiocese.

14. At midday, he entertained Nikolaos Iakovidis & Georgios Hajifanis to lunch. In the afternoon, he received Raimondos Hadji-Soteriou. In the evening, he presided at Great Vespers at the Cathedral of the Nativity of the Mother of God in Camberwell, being entertained to supper by the Community afterwards.

15. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green on the occasion of its title feast, being entertained to lunch by the Community afterwards. In the evening, he was entertained to

supper by Dr. & Mrs. Serif Habib in Milton (Cambridge).

16. At midday, he was entertained to lunch by Nikolaos A. Michael at Graison's Restaurant. In the afternoon, he received Constantinos Theocharous.

17. In the morning, he received Archimandrite Christophoros Nanos.

18. In the afternoon, he received Mesdames Shireein & Nadia.

19. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. Eleutherius in Leyton, being entertained to lunch afterwards by the Community. In the afternoon, he blessed the marriage of Fanos Mappouras and Photini Savva at the Cathedral of the Dormition of the Mother of God in Wood Green. Afterwards, he baptised Nikolaos Viktor, infant son of Antonios & Maria Antona. In continuation, he attended the reception celebrating the wedding, held at the Decorium in Wood Green.

20. In the morning, he received Christos Coupparis. In the evening, he entertained Bishop Athanasios of Tropaeou and Archimandrite Dionysios Kykkotis to supper at the Royal Lancaster Hotel.

21. At midday, he entertained Michalis Prokopiou to lunch. In the afternoon, he visited the Patriarchal Stavropegic Monastery of St. John the Baptist in Tolleshunt Knights (Essex).

22. In the morning, he was present at the lecture entitled " 'Tempted in everything, just as we are': Did Christ take fallen or unfallen human nature?" delivered by Bishop Kallistos of Diokleia at the Fellowship of St. Alban and St. Sergius' Annual Conference held at The Friars at Aylesford (near Maidstone in Kent). During the afternoon, he received representatives of the Community in Windsor and District.

23. At midday, he presided at a meeting in Bristol to discuss the development of the property attached to the church of the Nativity of the Mother of God in Clifton. In continuation, he met members of the Community and inspected the church building. He was entertained to lunch at the All-in-One restaurant in Bristol by George Michael.

24. In the morning, he received Mrs. Klara Georghiou. He was entertained to lunch by Selim & Angela Hoché. In the evening, he held a meeting in connection with the establishment of a new Community in the area of Enfield at the house of Ioannis Kouloumbidis, being entertained to supper there afterwards.

25. In the afternoon, he blessed the marriage of Daniel Webster and Iliana Philalithi at the Cathedral of the Divine Wisdom in Bayswater, afterwards attending the reception held at the bride's parents' home in Finchley.

26. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of the Annunciation of the Mother of God in Manchester, conferring the Order of Reader on Constantinos Konstantinidis at church. He was entertained to lunch by the Community afterwards.

27. In the morning, he visited the site in Ewhurst in Surrey that has been proposed as the site for next year's Orthodox Youth Camp. Returning to London, he entertained those members of the Camp Committee who had accompanied him to lunch at Zorba's restaurant in Bayswater. Wellington in the morning and Lavrentios & Evyenia Spanos in the afternoon.

28. He received Theodoros Papavassiliou & Gregory Wellington in the morning and Lavrentios & Evyenia Spanos in the afternoon.

29. In the morning, he celebrated the Divine Liturgy at the church of St. John the Baptist in Hornsey, being entertained to a simple meal by the Community afterwards. In the afternoon, he received Lo'zos Savva and Costas Massos and members of his family.

30. In the afternoon, he travelled to Oxford where he was present at Orthodox Vespers held in the chapel of Worcester College in conjunction with the Conference entitled "Anglicanism and Orthodoxy: 300 Years after the 'Greek College' in Oxford", of which he was a patron. Later, at dinner in the College Hall, he welcomed the conferees and, in continuation, was present at the lecture delivered by Canon Donald Allchin entitled "Orthodoxy and Anglicanism: An Uneasy but Enduring Relationship".